

**MEHMET EROĞLU'NUN FAY KIRIĞI
ÜÇLEMESİ VE 9,75 SANTİMETREKARE
ROMANLARINDA VAROLUŞÇULUK**

Ebru Gülşah GÜZEL

**Yüksek Lisans Tezi
Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Ayhan BULUT
2018**

Her Hakkı Saklıdır.

T. C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YENİ TÜRK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Ebru Gülşah GÜZEL

**MEHMET EROĞLU'NUN FAY KIRIĞI ÜÇLEMESİ VE 9,75
SANTİMETREKARE ROMANLARINDA VAROLUŞÇULUK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Ayhan BULUT

AĞRI - 2018

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “**MEHMET EROĞLU’NUN FAY KIRIĞI ÜÇLEMESİ VE 9,75 SANTİMETREKARE ROMANLARINDA VAROLUŞÇULUK**” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Δ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Δ Tezim sadece Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Δ Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

30.07.2018

Ebru Gülşah GÜZEL

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

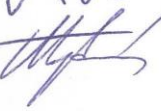
TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr.Öğr Üyesi Ayhan BULUT danışmanlığında, Ebru Gülşah GÜZEL tarafından hazırlanan bu çalışma 30/07/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç.Dr. Bahadır GÜCÜYETER

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Ayhan BULUT

Jüri Üyesi:Dr. Öğr. Üyesi Mustafa AYDEMİR

İmza:
İmza:
İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine ait olup;

Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../201.. tarih ve / nolu kararı ile onaylanmıştır.

..../...../.....

Doç. Dr. Alperen KAYSERİLİ
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR	vi
TEŞEKKÜR	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

VAROLUŞÇULUK FELSEFESİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

1.1. 20. Yüzyılda Varoluşçuluk ve İlkeleri	7
1.1.1. Varoluş Özden Öncedir	11
1.1.2. İnsan Özgür Bir Varlıktır ve Kendi Özünü Kendi Seçer	12
1.1.3. İnsan Eylem Yaptığı Sürece Vardır.....	14
1.2.Varoluşçuluğun Temsilcileri	15
1.2.1. Dinci Varoluşçuluk.....	16
1.2.2. Dinsiz Varoluşçuluk	19
1.3.Türk Edebiyatında Varoluşçuluk.....	23
1.3.1. Süreli Yayınlardaki Gelişimi	24
1.3.2. Şiirdeki Gelişimi	25
1.3.3. 1940 ve Sonrası Öykü ve Romandaki Gelişimi.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

MEHMET EROĞLU’NUN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

2.1. Hayatı	30
2.2. Edebi Kişiliği	31
2.3. Eserleri	37
2.4. Araştırma Konusu Olarak Seçilen Romanları	37
2.4.1. Fay Kırığı-I Mehmet	37
2.4.2. Fay Kırığı II: Emine.....	40
2.4.3. Fay Kırığı III: Rojin.....	41
2.4.4. 9,75 Santimetrekare	42
2.5. Senaryoları ve Ödülleri.....	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MEHMET EROĞLU’NUN ROMANLARINDA VAROLUŞÇULUĞUN
İZLERİ

3.1. İnsanın Varlık Çölü: Yalnızlık.....	46
3.2. Gasp Edilen Bir Hak: Fıtrî Özgürlük	56
3.3. Cennetten Yeryüzüne Bir Yolculuk: Yabancılaşma	63
3.4. Bireysel İsyandan Topyekûn Yıkıma: Başkaldırı ve Savaş	74
3.5. Metafizik Bağlanmada Bir Arakesit: Sorgulama.....	82
3.6. Çağdaş İnsanın Dünya Bataklığı: İnanç Problemi	89
3.7. Varoluş Mücadelesinden Trajik Sona: Ölüm.....	94
3.8. Tek Sahnelik Ölüm: İntihar	101
SONUÇ.....	110
EKLER.....	114
 EK 1. Mehmet Eroğlu ile Röportaj.....	114
ÖZGEÇMİŞ.....	128

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET EROĞLU’NUN FAY KIRIĞI ÜÇLEMESİ VE 9,75 SANTİMETREKARE ROMANLARINDA VAROLUŞÇULUK

Ebru Gülşah GÜZEL

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ayhan BULUT

2018, 128+VII Sayfa

Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Ayhan BULUT (Danışman)

Doç. Dr. Bahadır GÜCÜYETER

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa AYDEMİR

Teknolojideki ilerlemeler dolayısıyla sanayinin gelişmesi sonucu ortaya çıkan modernizm, biz insanoğlunu makineleşme karşısında sürekli olarak güç kaybına uğrattır. İnsanoğlu ile makineleşme arasındaki bu savaş günümüze kadar devam eder. Bahsi edilen savaş neticesinde insanoğlu, kalabalıklar içerisinde kendine yer edinmede yani kendini tanımlamada sıkıntılar yaşar. Öyle ki birey, yokluğa sürüklenir, yalnızlık ve yabancılık çekerek toplumdan soyutlanmaya başlar. 19. yüzyıl’ın ortalarında savaş ve ölüm gibi olumsuzluklarla meydana gelen toplumsal yıkımlar da bu bireyselliğe geçişi destekler. Özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’da birçok akım ortaya çıkar. Bu akımlardan bir tanesi de araştırma konumuz olan varoluşçuluk akımıdır. Varoluşçuluğun yayılma alanının genişliği göz önüne alındığında yalnızca felsefe sahasında değil, edebiyatta da etkili olan bir akım olduğu söylenebilir. Bu akım, Avrupa edebiyatında önemli temsilcilere sahiptir. Türk edebiyatında da varoluşçu akımdan etkilenen yazarlar da yok değildir. Bu yazarlar arasında incelenmesi gerektiğini düşündüğümüz isimlerden birisi Mehmet Eroğlu’dur. Bu çalışmada Eroğlu’nun dört romanı -“Fay Kırığı I: Mehmet”, “Fay Kırığı II: Emine”, “Fay Kırığı III: Rojin”, “9,75 Santimetrekare”- varoluşçu felsefe kapsamında analiz edilmiştir. Ayrıca yapılan çalışmada romanların yazıldığı dönemde Türkiye’de yaşanan kutuplaşmalar sonucu çıkan çatışmaların ortasında mücadele eden başkahramanların kimlik ve aidiyet sorunundan doğan yalnızlık ve yabancılığa sürüklenişini gözlemlemek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Eroğlu, Varoluşçuluk, Birey, Yalnızlık, Yabancılaşma.

ABSTRACT

MASTER’S THESIS

EXISTENTIALISM IN THE NOVELS OF MEHMET EROĞLU, FAY KIRIĞI ÜÇLEMESİ AND 9, 75 SANTİMETREKARE

Ebru Gülşah GÜZEL

Advisor: Ayhan BULUT

2018, page: 128+VII

Jury: Assist. Prof. Dr. Ayhan BULUT (Advisor)

Assoc. Prof. Dr. Bahadır GÜCÜYETER

Assist. Prof. Dr. Mustafa AYDEMİR

Modernism that was evoked by the results of developments in technology weakens us, the humanity against mechanization. The struggle between humanity and mechanization is still in progress today. As the conclusion of the war mentioned, the humankind has trouble in finding a place in the crowd or defining himself. Furthermore, the individual is dragged into non-existence and starts to be isolated from the society by suffering loneliness and isolation. Social destructions that were occurred because of negations in the mid of 19th century such as war and death provoked the transposition to individuality. Especially after the World War II, many movements emerged in Europe. One of these movements is our research subject, existentialism. As to focusing on the borders of existentialism, it can be said that it has influenced not only the field of philosophy, but also literature. This movement owns prominent representatives in European Literature. There also exists some Turkish authors and writers that were influenced by existentialism. One of these authors on which we think to make research is Mehmet Eroğlu. In this study, four novels of Mehmet Eroğlu, ‘Fay Kırığı I: Mehmet’, ‘Fay Kırığı II: Emine’, ‘Fay Kırığı III: Rojin’ and ‘9, 75 Santimetrekare’ were analysed. Moreover, in the study, it is aimed to observe the transposition toward loneliness and isolation that were caused by belonging and identity problems of the protagonists struggling in the middle of conflicts that were resulted by the polarizations in Turkey.

Key Words: Mehmet Eroğlu, Existentialism, Individual, Loneliness, Isolation

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
v.b : Ve benzeri
v.d : Ve diğlerleri
t.y. : Tanımsız yazar

TEŞEKKÜR

Öncelikle çalışmama bireysel azmi ve alanındaki yetkinliğiyle örnek olup, tez çalışmamın konusunun belirlenmesi, içerik kısmının netlik kazanması ile verdiği fikirleri, dile getirdiği yöntemler ile profesyonel yönlendirmeleri ve mükemmeliyetçi eleştirileriyle tezimin tamamlanmasında büyük rol sahibi olan kıymetli danışmanım Sn. Dr. Öğr. Üyesi Ayhan BULUT'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca araştırma sürecimde benimle görüşmeyi kabul eden ve kaynak noktasında yardımlarını esirgemeyen değerli yazar Sn. Mehmet EROĞLU'na, çalışmayla ilgili görüş alışverişinde bulunduğum Pınar ÖZDEMİR'e ve bu süreçte her daim yanımda olan saygıdeğer hocam Sn. Prof. Dr. Erdoğan ERBAY'a teşekkürlerimi borç bilirim.

Son olarak öğrencilik hayatım boyunca maddi manevi desteklerini benden hiçbir zaman eksik etmeyen ve gösterdikleri sabır ile başarılı olmamdaki en büyük pay sahipleri başta sevgili annem ve babam olmak üzere bütün aile bireylerime, beni akademik çalışmalara teşvik eden, hakkını ödeyemeyeceğim canım dayım Dr. Öğr. Üyesi Murat ÇALIŞOĞLU'na ve kıymetli eşi Müjgan ÇALIŞOĞLU'na şükranlarımı sunarım.

Ağrı 2018

Ebru Gülşah GÜZEL

GİRİŞ

Tarihsel düzlemde yaşanan önemli gelişmelerin, insanoğlunun bireyselleşme serüvenine sebebiyet verdiği yadsınamaz bir gerçekliktir. Sözü edilen bu gerçeklikler, sanayileşme, makineleşme, aydınlanma ve bundan doğan modernizm gibi tarihsel olaylardır. Her tarihsel olayın belirgin sonuçları olmakla beraber 19. yüzyıl, modernizmin başlamasına öncülük eden bir çağdır. Gerek toplumsal gelişmeler gerek bilimsel çalışmalar gerekse çağın düşünürleri ile dönüşen 19. yüzyıl, çeşitli düşünce akımlarının doğuşuna kaynaklık etmiştir. Bunda, yaşanan kanlı savaşların etkisi göz ardı edilemez. Bu durumun somut örneği, II. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan olaylardır. II. Dünya Savaşı, insanlığın yok oluşuna yönelik aranan çözümler ve bireyin eski gücünü tekrar kazanması için ortaya atılan fikirler bakımından önem arz eder. Tam da bu noktada dönemin Avrupa'sında ortaya çıkan varoluşçuluk felsefesi, insanoğlunun bireysel olarak varlığını anlatan bir akımdır.

Varoluşçuluk, gelişim çizgisi itibariyle her temsilcisine göre farklı bir biçimde şekillenmiştir. Öyle ki bu felsefe, temsilcilerinin savunduğu inanç şekline göre dinci ve dinsiz varoluşçuluk olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Dinci varoluşçuluğun en önemli temsilcisi Kierkegaard, dinsiz varoluşçuluğun en önemli ismi ise Sartre'dır. Özellikle bu iki düşünür, varoluşçuluğun yayılmasına öncülük etmişlerdir. Bu noktada varoluşçuluğun yalnızca felsefî bir akım olarak değil, özellikle edebiyat sahasında önemli eserlerin oluşmasına kaynaklık ettiği söylenmelidir.

19. yüzyıl, Türk edebiyatı açısından da bir milattır. Bu konuda özellikle roman ve türündeki değişim dikkate değerdir. Gerek modernizm, gerek Yeni Roman, gerek de çeşitli felsefî akımların Türkiye'de tanınmaya başlaması bu değişimde etkili olan faktörlerdendir. Aynı zamanda çeviri eserlerin fazlalaşması da Türk romanının şekillenmesinde önem arz eden gelişmelerdendir.

Türk edebiyatı, Avrupa edebiyatından etkilendiği gibi kendi sosyal ve siyasal yaşantısından da oldukça etkilenmiştir. Bunda 19. yüzyıl ortasında patlak veren II. Dünya Savaşı ve yazarların ister istemez bir bunalım edebiyatı oluşturmasının payı büyüktür. Tam da bu noktada varoluşçuluğun etkisi yadsınamaz boyuttadır. Çünkü varoluşçuluk, bahsi geçen bunalım edebiyatına sebebiyet verir. Öyle ki Türk

edebiyatı, süreli yayınlar, şairlerin şiir tutumu, çeviri eserler ve roman yazarları sayesinde varoluşçu akımla tanışır.

1980 sonrası Türk edebiyatı, varoluşçuluk akımından hareketle roman kaleme alan yazarlar barındırmaktadır. Oğuz Atay, Tezer Özlü, Demir Özlü, Ferit Edgü, Yusuf Atılgan gibi isimler, bu yazarlara örnek teşkil etmektedir. Bu noktada Türk edebiyatında varoluşçuluk akımı ve bu akımdan etkilenen yazarlar incelendiğinde Mehmet Eroğlu'nun ismi görülmemektedir. Buna bağlı olarak bu konuda Mehmet Eroğlu nasıl bir önem arz etmektedir? Bu soru, araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Araştırmanın alt problemleri ise şunlardır:

- 1- Varoluşçuluk akımının doğmasına sebep olan faktörler nelerdir?
- 2- Varoluşçuluk akımı Avrupa ve Türk edebiyatını nasıl etkilemiştir?
- 3- Mehmet Eroğlu'nun seçilen romanlarında varoluşçuluk ne boyutta işlenmiştir?

Çalışmanın amacı, varoluşçuluğun ne olduğunu, nasıl geliştiğini ve Türk edebiyatındaki gelişim çizgisini incelemek ve Mehmet Eroğlu'nun bu çizgideki konumunu belirlemektir. Dolayısıyla, Mehmet Eroğlu'nun seçilen romanlarındaki varoluşçu izlekleri göstermek ve bu izleklerin roman kahramanlarını (bireyi) ne şekilde etkilediğini göstermek çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Çalışma, üç ana bölümden meydana gelir. İlk bölümde, varoluşçuluğun nasıl bir ortamda doğduğu, varoluşçuluğun nasıl bir akım olduğu ve bu akımın temsilcilerinin kimler olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca varoluşçuluğun önemli düşünürlerinin fikirlerine yer verilmiştir. İkinci bölümde, çalışmanın kavramsal çerçevesi olan Mehmet Eroğlu'nun hayatı ve edebi kişiliği ele alınmıştır. Ayrıca Eroğlu'nun çalışma konusu olarak seçtiğimiz romanlarıyla ilgili bilgi verilmiştir. Üçüncü bölüm ise bulgular ve yorumlama kısmıdır. Eroğlu'nun *Fay Kırığı I: Mehmet*, *Fay Kırığı II: Emine*, *Fay Kırığı III: Rojin* ve *9,75 Santimetre kare* romanlarındaki varoluşçu izlekler, psikolojik ve felsefik düzlemde çeşitli başlıklarla analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada nitel araştırmada veri toplama tekniklerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde amaç, araştırılacak konu alanı hakkında yazılı materyallerin analizidir. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde

betimsel analiz kullanılmıştır. Ayrıca konu ile ilgili kitap, dergi, gazete, ilgili alanda yazılmış makale, yüksek lisans ve doktora tezleri, Mehmet Eroğlu ile yapılan röportajlar, Mehmet Eroğlu'nun yazıları ve yazarın kendisiyle gerçekleştirdiğimiz görüşme gibi yazılı materyaller de incelemeye dâhil edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

VAROLUŞÇULUK FELSEFESİNİN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Varlık nedir? İnsanoğlu niçin var olmuştur? gibi sorular, bugüne kadar insanoğlunun zihnini meşgul etmiş ve insanoğlu bu sorulara cevap bulmaya çalışmıştır. Mayer'e göre bireyin sorduğu bu sorular ve bu sorulara vermeğe çalıştığı cevaplar, bireyin dünyada var olma bilincinin bireysel olarak pekiştirilmesidir (Mayer, 1992: 189). İşte bu varlık arayışındaki bireyselleşme çabaları, varoluşçuluğun temelinde yatan fikirdir.

Varoluşçuluk, genel anlamda 20. yüzyılda Kierkegaard ile başlamış bir düşünce akımıdır. Ancak daha önceki dönemlerde de bu akımın savunduğu görüşlere sahip olan birçok filozofun var olduğu söylenebilir. Çünkü varoluşçuluk akımı, sadece 20. yüzyıl ile sınırlanır labilecek bir düşünce akımı değildir. Varoluşçuluk, insanın kendisiyle ve ötekilerle verdiği varoluşçu bir mücadelenin sonucunda ortaya çıkmış olan ve tarihsel kökeni derinlere kadar giden bir düşünce akımıdır. Öyle ki St. Augustine (354-430), Don Scotus (1266-1308), Blaise Pascal (1623-1662) ve Immanuel Kant'ı (1724-1804) bile varoluşçu olarak kabul edenler olduğu gibi Sokrates'ten de ilk varoluşçu olarak söz edilir (Gündoğdu, 2007: 96). Bunda şüphesiz, bu düşünürlerin varoluşsal problemlerden en azından birine önem vermiş olmasının payı vardır.

Sözü edilen isimlerden de anlaşıldığı üzere varoluş fikrinin kaynaklarını ortaçağ filozoflarına kadar götürmek mümkündür. Nitekim Bozkurt, varolma ve varoluş sözcüklerinin kullanımının Sokrates öncesi filozoflara değin uzandığını söyler. Anaksimandros (İÖ 610- İÖ 547) varlığın 'arkhe'si olarak 'apeiron'u gösterir. Ayrıca o, şeylerin doğup ortaya çıkması, tikel, somut ve güncel varlıklara ulaşması için tanrısal, ilksel birliklerden koparak dine göre yasak olan bir şey yaptıklarını ve bundan dolayı yok edilme cezasına mahkûm edildiklerine inanıyordu. Bu bakımdan ona göre tanrısal ilksel kökenden kopuş varoluş demektir. Önce Parmenides (İÖ 540-İÖ 450) sonrasında Platon (İÖ 427- İÖ 347) ile birlikte ortaya çıkan düşüncenin özü şeylerdeki kopuş ve asıl varlığını kaybetme düşüncesinin

yerini varlık ve gerçekten varolan (özler) varoluş üzerine düşünme çabası almıştır (Bozkurt, 1998: 97).

Roger Reneaux ise varoluşçuluk akımının yer edindiği ilk kaynakların Tevrat ve İncil olduğunu söylemiştir. Teolog ve filozof Aziz Augustin'in Tanrıya yönelik olarak söylediği *"Noverim me, noverim Te=Kendimi bileyim, seni bilirim. Ve daha başka ne var? Daha başka hiçbir şey yok"* sözünü kendi varoluşu ile kendi dışındaki varlığı açıklamada anahtar bir ifade olduğunu belirtir" (Aktaran; Kurt, 2007: 12). Aziz Augustin'in söylemiş olduğu "kendini bil" sözü Sokrates'in ahlak felsefesinde de yer edinmiş bir ilkedir. Sokrates, insanları hayatın üzerine düşünmeye, hayatı aydınlatmaya, daha iyi bir hayatın nasıl mümkün olacağını düşünmesine öncülük etmeye çalışmıştır. Sokrates'in "kendini bil" ilkesi, hayata ilişkin sorular sorması ve görüşlerde bulunması onu varoluşçu düşünürlere yaklaştırır ancak bu onu tam bir varoluşçu yapmaz (Tokat, 1996: 97).

Ortaçağda varoluş düşüncesi, Tanrı'nın varlığı sorunu veya onun varoluş sorgulaması üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu sorgulama, Descartes'in düşünüyorum ve düşündüğüm ölçüde varım demesiyle yön değiştirmiştir. Descartes, bu cümlesiyle aslında ben düşünen bir özden ya da ruhtan başka bir şey değilim demek istemiştir. Böylece varlık, kendi düşünceleriyle var olduğunu dile getirmiştir (Bozkurt, 1998: 98). Bu açıdan Descartes, Tanrı'nın ve kendinin varlığı konusunda çeşitli şüpheler barındırmış ancak nihayetinde bunların varoluşunu kendi bilinci ile açıklamıştır. Onun için bilinçle erişilen her bilgi doğrudur. Öyleyse Tanrı'nın varlığı da aklımız sayesinde kanıtlanan bir bilgidir. Descartes, bu düşünce yapısıyla modern felsefenin başlamasına öncülük eden en önemli düşünürlerdendir. Modernizm kelimesinin, Latince şimdi anlamına gelen *modernus* kelimesinden geldiği düşünülünce, Descartes'in 'düşünüyorum' önermesi önem kazanmıştır. Zira Descartes, düşünme eylemini şu an gerçekleştirdiğini ifade ederek modernizm çağının temellerini atmıştır. Ayrıca onun felsefesindeki 'ben' kavramı, geleneksel felsefe için bir kırılma noktasıdır. Çünkü öznenin ön plâna çıkarılması, dönem içerisindeki dönüşümü temsil eder. Dolayısıyla 17. yüzyıl'ın varlık anlayışı, özneyi temel alarak gelişmiştir. Bu bağlamda Tanrı'nın varlığı, inançla değil akılla kabul edilmeye başlanmıştır. Buna göre, Descartes'in felsefesinde yer alan 'ben' düşüncesi, varoluşçuları Descartes'a

yaklaştırmıştır. Fakat Descartes, düşünme eylemiyle varoluştan daha fazla ilgilendiği için bu yaklaşma uzun sürmemiştir. Nitekim Aşkın'a göre, Descartes'in ben düşünüyorum önermesi olanıklılıktan çok kendisinin ne olduğuna ilişkin bir tespiti dile getirmektedir. Bu noktada Cogito'nun 'ben ve varım' arasındaki epistemolojik ilişkisi ile Descartesçi geleneksel yaklaşımı arasında tam olarak bir zıtlık yaşanmaktadır. Varoluş felsefesine göre bizler, Descartes'in söylediği gibi düşündüğümüz sürece varolmuyoruz, varolduğumuz için düşünüyoruz (Aşkın, 2009: 6).

Descartes gibi düşünürlerce şekillenen 17. yüzyıl, ortaçağ karanlığından kurtulmaya çalışan insanoğlu için yeni düşüncelerin baş gösterdiği önemli bir dönemdir. Zira ortaçağda din hüküm sürerken, 17. yüzyıl'a gelindiğinde dinin yerini akıl almıştır. Dolayısıyla insanoğlu, Tanrı'yla, yaşamla ve kendiyle ilgili merak ettiği birçok şeyin cevabını, kendi aklıyla bulabileceğini kavramıştır. Bu açıdan aklıyla var olan 'birey' kavramı, önem kazanmıştır ve birey olma şuuruna erişen insanoğlu, Descartes ile başlayan modernist felsefeye binaen birtakım yeniliklere imza atmıştır. Teknoloji ve sanayideki gelişmeler, keşifler, skolastik düşüncenin yıkımı, kiliseye olan güvenin sarsılması gibi unsurlar bu durumu somutlaştırır. Ancak bahsi geçen gelişmeler ve yenilikler, insanoğlunu bir girdaba sürükler. Çünkü makineleşme, bazı sorunları da beraberinde getirir. Bunların en belirginini, insanın güç kaybettiğini düşünmesi sonucu ortaya çıkan sorgulamalarıdır. Bu sorgulamalar, o dönemden günümüze kadar ulaşan varoluş problemlerini ortaya çıkarır. Keza 19. yüzyıl'ın en önemli fikir hareketlerinden birisi olan varoluşçuluk akımı, varoluşa dair sorgulamaların ürünüdür. Bu akım, henüz ortaya çıkmadan önce bu gibi sorgulamalarda bulunan ve varoluşçuluğa yeni bir boyut kazandıran isimlerden birisi Pascal'dır. O, felsefesinde neredeyse bütün varoluşçu konulara yer vermiştir. Başka yerde olmayıp da burada olmak onu düşündürmüş ve kaygılandırmıştır. Öyle ki Pascal, neden sonra değil de şimdi var olduğunun hiçbir gerekçesi olmadığını söyler. Bu düşünceler, onu varoluşçu düşünürlerle yaklaştırır (Tokat, 1996: 18). Ayrıca Pascal, insanın yalnızlığından dolayı doğan kederiyle ilgilenir. "Bu sonsuz uzayın sessizliği beni ürkütüyor" diyerek insanlık için korku ve karamsarlıklarla dolu bir dünyada yaşamının birey üzerindeki etkilerinden bahseder. Pascal'ın o dönemde

yaşadığı varoluş buhranı, modern insanın şu anda hissettiği arada kalmışlığı, korkuları ve çaresizliğine benzerdir (Kurt, 2007: 17-18).

Görüldüğü gibi varoluşçuluğun doğuşu konusunda çeşitli kaynakların varlığından söz edilebilir. Ancak bu akımın asıl gelişiminin 20. yüzyılda olduğunu söylemek mümkündür. Modernleşen dünya, teknolojik gelişmeler, kanlı savaşlar, makineleşme, insanın gücünü kaybetmesi ve bir nevi makineleşen insan, bu akımın niçin bu yüzyılda bu kadar yayıldığı sorusuna cevap niteliğindedir.

1.1. 20. Yüzyılda Varoluşçuluk ve İlkeleri

Varoluşçuluğun Avrupa'ya ve oradan diğer ülkelere doğru yaygınlaşması 20. yüzyılın ortalarına denk düşer. Çünkü varoluşçuluğun temelinde yatan “birey” kavramı, kendini toplumdan sıyrarak varlığını kazanmadaki ilk atılımlarını bu yıllarda gerçekleştirmiştir. Bireyin, dünyanın ve kendisinin varlığına şüpheyile yaklaşmasının bu döneme denk gelmesi rastlantı değildir. Çünkü bu yüzyılda birey, II. Dünya Savaşı gibi büyük bir savaşın varlığına tanıklık etmiştir. Savaşın yaralarını sarmaya çalışan birey, bu dünyaya niçin geldik diye düşünmüş ve kendi varlığını sorgulamıştır. Çelik'in de belirttiği gibi savaşlar, insanoğluna yok oluş endişesini yaşatan kriz döneminin ifadesidir. Ve savaş döneminde insanlar daha önce hiç olmadıkları kadar yaşamı sorgularlar (Çelik, 2013: 28).

20. yüzyıl savaşların yoğun yaşandığı ve milyonlarca insanın hayatını kaybettiği acı dolu hikâyelerle doludur. Bu çağda bilim ve teknolojiye yaşanan büyük devrimler sonucu güç kazanan ülkeler arasında bir yarış baş göstermiştir. En iyi olmak için girilen bu yarış özellikle ticarî ve siyasî ilişkilerde anlaşmazlıklara yol açmış, nihayetinde kanlı savaşlara sebebiyet vermiştir. Ancak baskın olan, devletlerarası güç yarışları değil; bu güç yarışları ortasında çırpınan insanoğlunun mücadelesidir. Savaşların yanında ideolojik, siyasal, ticarî ve toplumsal çatışmalar da en büyük zararı yine insana vermiştir.

Savaş yıllarında despotların yalnızca kendi düşüncelerini uygulayıp kendinden farklı düşünenlere engel olması, atom bombalarının yol açtığı tahribatlar, katliamlar, yıkımlar gibi insanlığı tehdit eden birçok olayla doludur. Özellikle atom bombaları insanlık tarihini, kültürünü, ideallerini yok etmiştir. Kaybolan bu birçok

değer, bireyin kendi dünyası ve geçmişiyle olan ilişkilerini yok etme seviyesine getirmiştir. Bu sebeplerden dolayı birey, değerlerini kaybedip kendiyi baş başa kalmış ve yok olmayla yüzleşmiştir. Birey, tüm bu kayıplara rağmen toplum içindeki eski gücünü yeniden kazanmak için mücadele etmiştir. Bu mücadele, varoluş felsefesinin temelini oluşturur. Ritter'a göre varoluş felsefesinin çıkış noktasını oluşturan bu tehdit ve bunalım ilişkisi ne toplumu, ne bilimi ne de tarafsız gerçekliği ilgilendirmektedir. İnsanın bireysel olarak tehdit altında oluşu, topyekûn insanlığın varlığına tehdittir. Bu bağlamda savaşların, insan ve toplum için oluşturduğu tehditler göz önüne alınırsa, varoluş felsefesinin neden savaşlardan sonra ortaya çıktığı konusu netlik kazanır. (Ritter, 1954: 9). Buradan hareketle, tarihin en kanlı savaşlarından biri olan II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında varoluşçuluk, geniş kitlelerin ilgisini çekmiştir. Özellikle savaşın sonrasında (1945'ten sonra) sözü edilen ilgi zirve yapmıştır. Bu konu hakkında Fransa'da dergilerde, gazetelerde, kahvehanelerde ve hatta Fransa dışında da tartışmalar gerçekleşmiştir. Tüm yaşanan tartışmalara rağmen hiçbir zaman gerçek bir varoluşçu grubu oluşmamıştır. Oysa hangi kuşaktan olursa olsun hemen her yazar yerini, birinci dünya savaşı sonrasında ortaya çıkan bu gerçeküstücülük akımına göre ayarlamıştır (Aksoy, 1981: 316).

Varoluşçuluk, böyle bir ortamda temeline “birey” sorununu alarak gelişimini sürdüren bir akımdır. Birey sorunu, 20. yüzyıl felsefesinin en temel sorunlarından biridir. Nitekim varoluşçuluğun gelişmesine önemli katkılarda bulunan Martin Heidegger, bu düşünceyi açıklar nitelikte şöyle demiştir: *“Hiçbir çağ bilgiyi bu kadar hızla ve kolaylıkla elde etmemiştir. Bununla birlikte hiçbir çağda insanın ne olduğu hakkındaki bilgi bizimki kadar yetersiz olmamıştır. Hiçbir dönemde insan bu derece bir sorun haline gelmemiştir”* (Schaff ve Gaidenko, 1966: 31).

20. yüzyıl yalnızca savaşları ile değil, teknoloji, bilim, sanayi vb. alanlardaki gelişmeleriyle de bilinir. Öyle ki bu gelişmeler, modernizmin doğuşuna sebebiyet vermiş ve bireyin parçalanmışlıklarını ön plana çıkarmıştır. Bu çağ, insan aklının erişemeyeceği düzeyde teknolojik tehditler barındırır. Bireyin şimdiye kadar tutunduğu inançlar sisteminin sarsılması ve bu dünyada tek başına olduğunun farkına varması da kendi varlığı için bir tehdittir. Bu tehditler, varlık-yokluk çatışmalarını beraberinde getirir. Kendi varlığını kaybetme tehlikesi, bunalım, umutsuzluk, karamsarlık ve korku dolu bir birey yaratır. Varoluşçuluk akımı, korkularıyla

yüzleşen bu bireyin kendinden güçlü olan makinelerle imtihanının ya da başka bir ifadeyle kendi üretimi olan silahlarla kendi sonunun geleceğini düşünmesinin bir sonucudur.

Varoluşçuluğun bir akım olarak benimsenmesinde, Batı'nın 19. yüzyılda geçirdiği değişim ve dönüşümler de etkili olmuştur. Kilisenin baskısı sonucu dine olan güvenini kaybeden insan, zamanla doğaya, çevreye, Tanrı'ya ve hatta kendi varlığına dahi yabancılaşmıştır. Bu yabancılaşma, onu varlığını sorgulamaya itmiştir. İnsanoğlunun bunalımı, umutsuzluğu, güçsüzlüğü ve içinde bulunduğu çaresizliğine karşı bir başkaldırı olarak nitelendirilebilecek olan bu felsefe, bireyin kendi benini sorgulamasına ve kendini yeniden var etmesi düşüncesine öncülük eden bir akımdır.

Tüm bunlardan hareketle, varoluşçuluk akımının ele aldığı konuları ve bu konuların getirdiği sorunları Akarsu'nun cümleleriyle ifade etmek, konumuzun anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Akarsu'ya göre, varoluş felsefesinin temeli, insanın varoluşu ile aynı manadadır. İnsanın kendini var edişi, güvensizliklere baş edişidir. Güvensizlik ve hiçlik içerisinde ölüme mahkûm olarak yaşayan insan, yaşamı boyunca bu mücadelesini devam ettirmektedir. Varoluş felsefesinin temelinde, özgürlüğü içinde insanın varoluşu, topluluk karşısında insanın varoluşu, insanın kendi olması ve ahlaklı davranışlar karşısında sahici tutumlar sergilemesi gibi konular vardır. Aynı zamanda varoluş felsefesinde, insan evrenin sınırlarını aşabilir mi? Aşarsa nereye dek aşar? Gibi birtakım soruları da görmek mümkündür (Akarsu, 1994: 187-188).

Varoluşçuluğun bir akım olarak benimsenmesinde etkili olan başlıca düşünürleri ise:

1. Soren Kierkegaard (1813-1855),
2. Karl Jaspers (1883-1969),
3. Gabriel Marcel (1889-1973),
4. Martin Heidegger (1889-1976),
5. Jean Paul Sartre (1905-1980)

olarak sıralanabilir.

20. yüzyıl'ın entelektüel dili olarak Fransa'da ortaya çıkan varoluşçuluğun ilk düşünürü Kierkegaard; yayılmasında ve gelişmesinde ki en etkili isim de Sartre olarak bilinir.

Varoluşçuluk, birçok düşünür tarafından savunulan bir akım olsa da tüm düşünürler tarafından kabul edilen net bir tanımının yapılamadığı görülür. Nitekim Heinemann'a göre: *“Varoluşçuluğun gerçek bir tanımı yapılamaz. Çünkü varoluşçuluk sözcüğünü kucaklayan tek bir öz, tek ve değişikliğe uğramayan bir felsefe yoktur”* (Sartre, 2016: 8-9). Bu noktada Sartre da varoluşçuluğun tanımlamalarını özet bir bilgiyle şöyle aktarır: *“Weil'e göre varoluşçuluk bir bunalım, Mounier'ye göre umutsuzluk, Hamelin'e göre bunaltı, Banfi'ye göre kötümserlik, Wahl'e göre başkaldırı, Marcel'e göre özgürlük, Lukacs'a göre idealizm (düşüncülük), Benda'ya göre usdışıcılık (irrationlisme), Foulquié'ye göre saçmalık felsefesidir. Son olarak Ritter'e göre varoluşçuluk: “Köklerinden kopmuş(...), temelini yitirmiş, geçmişe, tarihe güvenini kaybetmiş(...), toplumda yabancılaşmış(...), mutsuz, huzursuz insan varlığını dile getiren bir felsefedir”* (Sartre, 2016: 7-10).

Bu tanımlamalar çerçevesinde varoluşçuluğu savunan düşünürlerin, varoluşçuluğun ne olduğu konusunda dahi anlaşmazlığa düştüğü görülür. Bu açıdan varoluşçuluğun tanımı noktasında her düşünürün sübjektif bir tavır takındığı söylenebilir. Çünkü hepsinin farklı bir amacı, farklı bir inancı, farklı bir düşüncesi ve farklı bir savı vardır. Ancak varoluşçuluğun temsilcilerinin ortak düşünceleri de yok değildir. Bu ortak düşünceler, varoluşçuluğun ilkelerini oluşturur.

Varoluşçuluğun temsilcilerini ve bu temsilcilerin varoluş felsefelerini açıklamadan önce varoluşçuluğun ilkelerinden bazılarını saymak gerekirse, bunlar sırasıyla şöyledir:

1. Varoluş özden öncedir.
2. İnsan özgür bir varlıktır ve kendi özünü kendi seçer.
3. İnsan eylem yaptığı sürece vardır.

1.1.1. Varoluş Özden Öncedir

Varoluşçulukta esas olan geleneksel felsefeden farklı olarak “varoluş özden öncedir” fikridir: “*Varoluşçulara göre insanda varlık, özden önce gelmektedir. İnsan, varlığının ardından, kendini tanımlayıp belirleyerek, özgür seçimleri ile özünü yaratır. “Kendini seçiş” kısmı, varoluşçuluğun en can alıcı yanı gibi görünmektedir*” (Bender, 2015: 30). Yani varoluşçuluğa göre insan, kendini ne kadar var etmişse o kadardır. Bu yüzden insan diğer varlıklardan üstündür. Bu konuyu Cevizci, insan eliyle üretilmiş bir ekmek bıçağını örnek göstererek somutlaştırır. Cevizci’ye göre ekmek bıçağı, onu yapan kişi tarafından belli bir amaca hizmet etmek üzere özü önceden belirlenerek üretilir. Ancak varoluşçulara göre insanın önceden belirlenen bir özü yoktur. İnsanlar önce var olurlar sonra kendi özsel benliklerini yaratırlar (Cevizci, 2010: 1160).

Var olduktan sonra kendini gerçekleştiren tek varlık insandır. Varoluşçulara göre insan var olur ve yaşamı boyunca özünü arar. Bu arayışı ise akli ve özgür iradesi sayesinde gerçekleştirir. Bu fikir tüm varoluşçularda görülmesine rağmen bunu ortaya çıkaran esas düşünür Sartre’dır. Sartre bu düşüncesini ateist bir filozof olarak Tanrı’nın var olmamasıyla ilişkilendirir ve Dostoyevski’nin “Tanrı olmasaydı her şey mubah olurdu” cümlesinden hareket ederek birtakım tespitlerde bulunur. Ona göre, Dostoyevski’nin bu cümlesi, varoluşçuluğun çıkış noktasıdır. Sartre için gerçekten de Tanrı eğer olmasaydı, insanoğlu hiçbir şeye bağlanmaksızın özgürce hareket edebilirdi. Bu, insanın kendi başına bırakılmışlığının tarifidir. Dostoyevski’nin bu sözünün içinde, ne dayanacak bir söz ne de dışında tutunacak bir dal vardır. Bu sayede insanlık, artık yaptıklarına hiçbir özür ve bahane bulamayacaktır. Elbette varoluş özden gelince verilmiş ve donmuş bir insandan söz edemeyiz. Çünkü önceden var edilmiş, donmuş bir şekilde bekleyen doğa kati suretle açıklanamaz. Başka bir ifadeyle, burada gerekircilik dolayısı ile kadercilik yoktur, birey özgürdür, insanoğlu özgürlüktür (Sartre, 2016: 46-47). Görüldüğü üzere Sartre, insan özgürlüğünün de Tanrı’nın olmayışıyla gerçekleşeceğini söyler. Ona göre tanrı yoksa dahi varoluşu özden önce gerçekleşen bir insan vardır, o insan var olur, tanımlanır ve daha sonra özünü ortaya çıkarır. Bu öz, insanlık yok olana dek tanımlanmaya devam edecektir. Nitekim Timuçin, bu konuyu somut bir örnekle şöyle açıklamıştır: “*İnsan kendi varlığını varoluştan öze doğru aşırken acımasız*

bir denizde gemisini yürütmeye çalışan yapayalnız bir kaptanı andırır. Varoluştan öze geçiş onun kendi çabalarıyla, kendi öngörülleri ve kendi edimleriyle kurulacaktır. Öncesel ne bir bilgi vardır ne bir belirti. Önce çöle ya da ormana düşmüş gibidir insan: çevre bir yapıdır ve bütün işaretler aldattıcıdır. Ortada ne bir yol gösterici vardır ne bir güvence” (Timuçin, 2005: 394).

Buradan hareketle karşımıza üç kavram çıkar: Varoluş (existence), öz (esence), ve varoluşçuluk (existansiyalizm). Paul Foulquie’nin de ifade ettiğı gibi: *“Varoluşçuluğı tanımlamak için, sözcüğün kendisinden işe başlamak gerekir. Bu yeni türetilmiş sözcük “varoluş” (existence) isminden, ilkin “varoluşsal” (existentiel) ve varoluşla ilgili “existential” sıfatları türetilerek ve daha sonra “culuk” son eki eklenerek ortaya çıkmıştır. Varoluşçuluk, varoluşun önceliğini ya da ilkinliğini benimseyen bir kuramdır; ama bu öncelik ya da bu ikilik neye oranla anlatılmaktadır? Öze (essence) oranla” (Foulquie, 1995: 7).* Bu açıdan varoluş, varoluşçuluğı ortaya çıkaran insan varlığını yani var olma durumunu anlatan bir kavramdır. Başka bir deyişle; varoluş bireyle özdeşleştirilen bir edinim, varoluşçuluk da bu edinimi öğreten felsefi bir okuldur. Öz ise insanı insan yapan özelliklerin toplamıdır.

İnsan, özüne ulaşmak için çıktığı varoluş yolculuğuna varoluşçu akımın benimsediğı birtakım kurallar ve izleklerden yardım alarak devam eder. Ancak birey, bu yolculukta özgürdür ve kimse tarafından müdahale edilemez bir yaşam biçimini seçmek bireyin kendi elindedir.

1.1.2. İnsan Özgür Bir Varlıktır ve Kendi Özünü Kendi Seçer

Varoluş felsefesine göre insan, özünü bulmak için bırakıldığı bu dünyada seçme özgürlüğüne sahiptir. Mademki varoluş özden öncedir ve bu öz var olduktan sonra ortaya çıkar öyleyse insan özünü seçmekte özgürdür. İnsanı değerli kılan en önemli özelliklerinden biri bu seçme özgürlüğüdür. Özgürlük kavramı, varoluş felsefesinde farklı düşünürler tarafından değişik şekillerde ele alınıp incelenmekle beraber bu kavramı günümüz felsefesi açısından temelleştiren kişi Sartre’dir (Aşkın, 2009: 4). Sartre’a göre insan özgürdür hatta özgür olmaya mahkûmdur. Çünkü insan yeryüzüne geldiyse dünyaya atıldıysa artık bütün yaptıklarının tek sorumlusu bizatihi

kendisidir (Sartre, 2016: 47). Sartre'ın mahkûmiyet olarak gördüğü özgürlük, insanın var olma sürecinde geçirdiği krizi hafifleten bir özelliktir.

Dinci ve dinsiz varoluşçuların, müşahhas insan varlığı hakkında farklı tavırlara sahip oldukları görülür. Örnek verilecek olursa Jaspers, Eflatun'dan etkilenerik metafizik yapar. Heidegger ile Aristo benzer düşünceleri paylaşırlar. Kierkegaard ve Marcel'de St. Augustine da benzer düşüncelerde birleşirler. Hepsinin ortak noktası ise insanın varlık noktası ile ilgili analizlerinin sonucunda vardıkları özgürlük temelli düşünceleridir (Magill, 1971: 22). Zira varoluş, insanın yapısında bulunan bu hürriyet fikri gibi görünse de kolaylıkla erişebileceği bir şey değildir. Varoluş insanın kendini aşmasıdır. İnsan ancak özgür iradesiyle kendi seçtiği daha yüksek bir varlığa doğru gelişirse varoluşa erişir. Böylece insanın seçimleri doğrultusunda ulaştığı varoluş, onun özünü de belirlemiş olur (Foulque, 1991: 40-41).

Varoluşçuluk, insanın dünya şartlarına olan bağıllığını inkâr etmez. Çünkü insanın hayat şartlarına olan bağıllığı özgürlüğünü kısıtlamaz. Topçu'nun deyimiyle ben fakir ya da zengin olabilirim. Köy hayatı ya da şehir hayatı yaşayabilirim. Ancak benim elimde olmadan var olan bu hayattan zevk almak yahut öğrenmek benim elimdedir. Önemli olan, benim bu çevre şartlarına nasıl baktığımdır (Foulque, 1973: 33). Yani insan, yaşadığı hayatı yaşamak istediği hayata çevirme yetisine sahiptir. Bunu kabullenmek de yok saymak da kendi elindedir.

Buradan hareketle denilebilir ki insan kendi tasarladıkları doğrultusunda yapmış olduğu seçimleriyle var olacaktır. Foulque'nin belirttiği gibi: *“Elbette ki biz, bizi insan türüne bağlayan, evrensel ya da türsel özümüzü yaratamayız; ancak, bize özgü olan, başka hiçbir kimsede bulunmayan bireysel özümüzü seçebiliriz”* (Foulque, 1991: 54).

Varoluşçulukta seçme çok önemlidir. İnsanın özgürlüğe mahkûmiyetinden gelen bu seçme, insan hayatı için zorunlu bir eylemdir denebilir. Çünkü insan, hayatından sorumludur. Öyle ki sorumluluk, seçme zorunluluğundan doğar. İnsan önceden var olduğu için özünü arar bulur. Kişiliğini, mesleğini, ne iş de ilerleyeceğini, nasıl bir ruh haline sahip olacağını kendisi belirler. Yani insan ne olması gerektiğinden ve yalnızca kendinden değil diğerlerinden de sorumludur. *“Her insanın, her yazarın, idarecinin, komutanın sorumluluğu vardır. Sartre, bunu şöyle*

açıklar: Biz yazarların önlememiz gereken şey, sorumluluğumuzun suçluluğa çevrilmesi ve elli yıl sonra bize şunun söylenmesidir: Bu adamlar dünyaya en büyük felaketin geldiğini gördükleri hale sustular” (Kabaklı, 2016: 125). Bu açıdan Sartre, devrinin sözcüsü olmaya çalışan önemli düşünce adamlarından biridir.

1.1.3. İnsan Eylem Yaptığı Sürece Vardır

Varoluşçu felsefede insan, eylem yaptığı sürece vardır ve bu açıdan varoluşçular eyleyen insan kavramına dikkat çekmişlerdir. İnsan gerçek varoluşunu ancak eylemleriyle kazanabilir. Aşkın’a göre varoluşçu felsefe, insanın bilen bir varlık olmadığını ve insan yaşamını bilgi kuramına indirgeyerek gündelik yaşamın üstünde yükselsen düzgeci felsefeleri boş bulduğunu ifade etmiştir. Buna göre insan, kendi tasarımı eylemlerinin toplamından fazlası değildir (Aşkın, 2009: 2). Nitekim dünyadaki varlığımızın değeri, gerçekleştirdiğimiz eylemlerle ölçülür. Öyle ki insan, bu eylemleri kendini var etme amacıyla kendi seçimleri doğrultusunda kendi kararlarıyla gerçekleştirir. Bu kararlar iyi ya da kötü ona aittir ve yaptığı işler kötü de olsa iyi kabul edilir. Bu, insanın karar verme özgürlüğüne bağlanabilir. Seçim hürriyeti olan insan ne olacağına kendi karar verdiği gibi ne yapacağına da kendisi karar verir. *“İnsan özgür olması nedeniyle kendini her zaman ileriye ya da geriye doğru fark etmeden bir şeyler yapmaktan alamaz. Olumlu ya da olumsuz evrilir. Yaptığı şeyler de tamamen kendi özgür seçimlerinin sonucu ya da tasarlamış olduğu idealdir”* (Işık, 2008: 53).

Varoluşçuluğa komünist kanattan gelen eleştirilere göre, varoluşçuluk insanı bunalıya sürükleyerek eylemsizliğe iter. Eylemsizlik, insan varoluşunu engelleyen öncelikli sebeplerdendir. Şayet insan bu dünyaya geldiyse varlığını bir eylem içinde kanıtlayacaktır. İnsan kendi yarattığı tasarısından meydana gelmiştir. İnsanın dünyadaki varlığı, edimlerinin toplamından ve bile isteye gerçekleştirdiği eylemlerden ibarettir (Sartre, 2016: 55).

1.2. Varoluşçuluğun Temsilcileri

Varoluşçuluk, varoluşçu düşünürlerin savundukları felsefe gereği kullanmaktan kaçındığı bir terim olmasına rağmen, gerek ortaya çıktığı dönemde gerek de sonraki dönemlerde ses getiren bir fikir hareketidir. Varoluşçuluğun doğmasında ve yayılmasında etkili olan düşünürlerin ortak amacı, insan varlığını hak ettiği yere ulaştırmak ve bunu yaparken ona kendi özgür iradesini benimsetmektir. Çünkü birey, varoluşa giden yolda kendi hürriyeti ile birtakım kararlar alabilecek yetiye sahiptir. Bireyin özgürlüğünün yanı sıra varoluşçuların birleştiği farklı ortak noktalar da vardır. Bunlar; bireyin varoluş sorununu göz ardı etmemek, herhangi bir düşünceye veya inanca bağlı olmamak, geleneksel felsefenin sisteminin yetersizliğinden ve yaşamla ilişkisi noktasındaki sığılığında dolayı onu apaçık küçümsemektir (Kaufmann, 1965: 6). Görüldüğü üzere varoluşçulara göre, geleneksel felsefe yetersizdir. Keza geleneksel felsefe, özellikle bireyi anlatma noktasında sığ kalır. Tam da bu noktada varoluşçu felsefe, bireyin varoluş sorununa eğilen bir akım olarak ortaya çıkmıştır.

Varoluşçu akımın başlıca temsilcileri; Soren Kierkegaard (1813-1855), Friedrich Nietzsche (1844-1900), Karl Jaspers (1883-1969), Gabriel Marcel (1889-1973), Martin Heidegger (1889-1976), Jean Paul Sartre (1905-1980)'dır. Bu düşünürler varoluşçuluğun temsilcileri olarak bilinseler de kendileri varoluşçu terimini kullanmak istememişlerdir. Çünkü varoluşçuluğun bilinen en önemli özelliklerinden birisinin her türlü sistemciliğe karşı çıkmak olduğunu söylerler. Örneğin Kierkegaard, hayatı boyunca sistemciliğe karşı çıkmış, kendi ölümünden sonra düşüncelerinin sistemli bir şekilde inceleneceğini düşünerek kaygılanmıştır. Yine Jaspers ve Heidegger aynı kaygıyla varoluş kavramını kesin bir öğretiye yol açacağı düşüncesiyle kullanmamıştır. Bu düşünürlerden yalnızca Sartre varoluşçuluk kavramını kullanmış fakat o da bu kelimenin düşüncüyü kalıplaştırdığını ifade etmiştir (Tokat, 1996: 11).

Varoluşçuluk akımı kendi içerisinde dinci varoluşçuluk (Kierkegaard, Marcel, Jaspers,) ve dinsiz varoluşçuluk (Heidegger, Sartre) olarak ikiye ayrılır.

1.2.1. Dinci Varoluşçuluk

Din nedir? Ne zaman ortaya çıkmıştır? İnsanlar için gerekli midir? gibi soruların, insanlık tarihinden beri süregelen tartışmalı konulardan olduğu söylenebilir. Öyle ki din hakkında geçmişten günümüze nice kitaplar yazılmış, nice tartışmalar yapılmıştır. Tam da bu noktada Başgil'in tanımıyla din: *"Her şeyden evvel, ruhumuzla sezdiğimiz ve akl-ı selim ile düşünüp, kabul ettiğimiz ilahi bir kanundur. İnsan ruhunun bu en temiz mektebi, hayvanlıktan sıyrılıp, yükselen insan zekâsının hiç durmadan aradığı (evveli illet)in =(premiere cause) en tatmin edici izahıdır"* (Başgil, 1962: 63). Varoluşçuluk ise *"Burjuva aydınların zihin yapısına karşılık verecek yeni bir dünya görüşünü ortaya koyma çabası içinde, burjuva felsefesinde 20. yüzyılda ortaya çıkmış, akıldışı bir akımdır"* (Frolov, 1991:505). Din ve varoluş tanımlamalarından hareketle dinci varoluşçuluk, insanın aklını dininin yerine koymaması gerektiğini ve varoluşun yalnızca Allah'a iman ile gerçekleşebileceğini iddia eden, varoluşçuluğun kanadıdır.

Varoluşçuluğunun dinci kısmını oluşturan başlıca filozoflar Soren Kierkegaard, Gabriel Marcel ve Karl Jaspers'dir. Bu düşünürlere göre varoluş fikri, Hristiyan kaynaklarından doğmuştur ve Allah'ın varlığından bağımsız herhangi bir insanın varlığından söz etmek imkânsızdır. İnsan, aklıyla hareket ederek her şeyi yapabilecek hatta varlığını ispat edebilecek kadar güçlü bir varlık değildir. İnsan özgürdür fakat bu özgürlük Allah'ın ona bahsettiği bir özelliğidir. Bundan dolayı dinci varoluşçulara göre, varoluşun gerçekleşmesi için Tanrı'nın varlığının bilinmesi gerekir. Çünkü varoluş, ancak Tanrı'nın varlığı ile anlam kazanır. Bu bakımdan hürriyet, onların esas amacı değildir. Zira hürriyetten söz edebilmek için de Tanrı'nın varlığını bilmek esastır. Yani insanın ve Tanrı'nın hürriyeti, beraber ele alındığı müddetçe bir anlam ifade eder. Bunun aksi bir durumda, Tanrı'nın varlığı bilinmesine rağmen insanın varoluş gerçeği ötelenmiş olur (Tokat, 1996:109).

Soren Kierkegaard

Kierkegaard, hem varoluşçu felsefenin babası hem de bu felsefenin ortaya çıkmasına öncülük etmiş kişi olarak bilinir. *"Ailesi, hayat tarzı, yaşamı büyük ölçüde düşüncelerine yansımış, sistematik bir filozof olma çabası gütmemiş, kuralcılık ve*

karamsarlıkla kaplı Protestanlık içerisinde çelişkilere düşmekten çekinmeyen Danimarkalı düşündür” (Erözyürek, 2014: 18) Kierkegaard 1813’de Kopenhag’da doğmuştur. Kierkegaard, nişanlanıp ayrılmasının toplum tarafından kabul edilememesi ve bu sebepten ona karşı yapılan haksız yargılamalardan dolayı kendi kabuğuna çekilmiştir. Kierkegaard, toplumdaki soyutlanmasını şu sözlerle dile getirir: “Egoist bir biçimde ayrı duran ve göğe yükselen yalnız bir köknar ağacı gibi ayaktaım, gölgem yok ve yalnızca orman kumrusu kuruyor dallarımda yuvasını” (Blackham, 2012: 9). Magill’e göre Kierkegaard’ın topluma karşı yabancılaşarak öz benliğine çekilme dönemi değerli yazılarının birçoğunun ve varoluşçu düşünürlerin fikirlerinin oluşmasında etkili olmuştur. Bu dönemde yazmış olduğu eserlerde varoluşun çeşitli aşamalarından söz etmiştir. Bu aşamalar estetik, ahlaki ve dini aşamalardır. Ona göre birey, bu aşamaları kat ederek Allah’a ulaşacak ve varoluşunu tamamlayacaktır. (Magill, 1971: 31). Kierkegaard, bu üç aşamaya çözüm önerisi olarak bir de sevgiyi ekler. Sevgi evresi, diğer evreler arasındaki bütünlüğü sağlar (Çelebi, 2011: 70). Toplumdan uzaklaşarak dine bağlanan Kierkegaard, Hegel metafiziğine karşı çıkarak Hegel diyalektiğine karşıt bir görüşle varoluş diyalektiğini oluşturur (Şahin, 2014: 32). Kierkegaard’ın varoluş diyalektiğine göre: “Hakikat hürriyetimizin hareketidir. Lâkin biz bu seçimi aklın önderliğiyle yapamayız. Bu, bilinmeyene doğru şüursuz bir hamledir. Bunu yaptıran sonsuzluk, yani iman, yani Allah sevdasıdır. Ancak Allah'a sığınmak suretiyle hayatın çelişmelerinden kurtulabiliriz” (Kabaklı, 1965: 386).

Kierkegaard’ın felsefesinde “fert” ön plandadır. İnsanın kendisi genel anlamda insan değildir. Varoluşçulukta insan düşüncesi, bir varlığa ancak ferdi insan söz konusu ise ulaşabilir (Magill, 1971: 36). Var olmak fert olmaktır. Bu fert, daima oluş halinde olmak zorundadır. Çünkü varoluş ölünceye dek devam eder. Öyle ki Kierkegaard’ın “*mezar taşı için kendi önerdiği yazıtın bir benzeri daha yoktur: O Birey*” (Kaufmann, 1965: 14).

Gabriel Marcel

1889’da Paris’te doğan Marcel, felsefeci kimliğinin yanı sıra piyes yazarı ve eleştirmeni olarak da bilinir. Ona göre varlık kendini başkalarıyla olan ilişkilerinde bulacaktır. İnsan, karşılıklı sevgi, saygı, güven içinde olması gereken bu ilişkiler

sayesinde varlığını, birlikte yaşamının merkezi olan Allah'ta bulur (Magill, 1971:103). Ona göre biz insanların varoluşu Tanrı'nın var olması ile mümkündür. İnsan aklı, Tanrı'nın varlığını kavrayabilecek kadar yetkin değildir. Ama unutmamak gerekir ki dünyada olan biten her şey ancak ve ancak Tanrı'nın varlığı ile açıklanabilir. Bizler bu dünyada yaşıyorsak bu ancak yazgımızın sahibi Tanrı sayesinde. Tanrı'nın varoluşunu kavrama yetimiz ise ancak içedönüş ve içekapanışla anlaşılabilir. Çünkü biz insanlar düşünsel olarak sorun ve gizleri çözme çabası içindeyiz. Öyle ki tüm sorunları akılla çözer, gizleri yine akılla anlamlandırmaya çalışırız. İnsanoğlu içekapanış ve içebakış sayesinde nesnellik düzeyini aşarak önce ben'ine, sonra Tanrı'ya, sonra da dünyaya yönelir (Çüçen, 2015: 42).

Marcel'in felsefesinde, "ben" ve "başkası" kavramları vardır. Ben, başkasına karşı bir bekleyiş içindedir. Bu bekleyiş varoluş duygusunu oluşturur. Öyle ki Marcel, yaşamı boyunca ben kimim sorusuna cevap aramıştır. Ona göre bu sorunun cevabı, bireyin çevresindeki kişilerle olan münasebetinde gizlidir. Marcel ayrıca: "Soyut özne ve birey kavramını eleştirdi ve somut yaşantının önemi üzerinde durarak, öteki varoluşçu filozoflar gibi, felsefesini bu temel üzerinde kurdu. Sonsuzluğu yansıtan ayna, özel ve iç yaşantımızdan başka şey değildir, der. Ve bireysel varlığımızı kavradığımız ölçüde, varlığın kendisini kavramaya yaklaşacağımızı ileri sürer. Marcel'in, çağdaş toplumda, insanların, öz varlıklarını geliştirip zenginleştirmeleri yerine, şuna ya da buna sahip olmaktan; maddesel varlıkla uğraşmaktan hoşnut olmaları üzerinde durması ve olmak ile sahip olmak durumları arasında insanoğlunun gerçek varlığı bakımından büyük bir karşıtlık olduğunu belirtmesi, çok ün kazanmış ve etkili olmuştur (Hilav, 1993: 140).

Karl Jaspers

1883'de Almanya'da doğan Jaspers, filozof ve psikiyatrist olarak bilinir. Onun ilgilendiği konular başta varoluş felsefesi olmak üzere; tarih, siyaset ve din felsefesidir.

Jaspers'in felsefi düşüncesinin temel kavramı birey, merkez fikri 'Kuşatan'dır. Kuşatan, varlığın sınırsızlığında dolaşır ve böylece varlığın sınırlı kabul edilen bilgilerine ulaşır. Birey, kuşatan'ı aklıyla kavrayarak değil, felsefi

imanla benimser. Kuşatan kavramının iki şekli vardır: “kendi başına varlık olan kuşatan” ve “biz olan kuşatan”. Biz olan kuşatan üç varlık hali ile belirir: deneysel varlık, şuur ve ruh. Deneysel varlık insanın onu diğerlerinden farklı kılan egzistansiyalist halini değil, sadece çeşitli ilimler için bir araştırma konusu olduğunu söyler. Şuur, insanın kendi zamansız değişiminde fikirleri sayesinde kendini tanımasıdır. Ruh ise, deneysel varlık ve şuurun birleşimidir. Bu birleşim, hiçbir zaman sona ermez. Jaspers’a göre birey, kendini seçimleriyle var eder. Bu bakımdan varoluş, bireyin yaptığı bir hamledir. Ancak bu hamle, yalnızca insan aklının ürünü olamaz. Çünkü insan, kendine yeten bir varlık değildir. O, sonsuza ulaşmak ister ve bu isteğini kendisi gerçekleştiremeyeceğini anladığında, aşkınlıkla kurduğu iletişim devreye girer. Birey, ancak bu şekilde bir iletişimle sağlam durabilir (Tokat, 1996:112-113).

Jaspers’in felsefesinde yer alan bir başka kavram “birlikte bulunma” dır. Ona göre birey, tek başına varlığına ulaşamaz, başkaları ile olan münasebetleri onu varlığın hakikatine ulaştırır (Magill, 1971: 76).

1.2.2. Dinsiz Varoluşçuluk

Dinsizlik bir diğer adıyla ateizm, tanrı inancını reddeden bireyler için kullanılan bir kavramdır. Türk’ün ifadesiyle: “*Ateizm, Tanrı inancının ve bununla bağlantılı “teist” (göksel dinlerin bakış açısı) inançların reddidir. Ateizm, Teizmin Tanrı’sının varlığının gösterilemeyeceğini, dolayısıyla tüm dayanıksız iddialar gibi temel ve varsayılan tavır olarak reddedilmesi gerektiğini düşünüyor da olabilir, böyle bir Tanrı’nın var olmadığının gösterileceğini düşünüyor da olabilir*” (Türk, 2012: 19). Ateizm ile bağlantılı olan dinsiz varoluşçuluk da ise Tanrı’nın reddedilmesinin somut ifadelerine rastlamak mümkündür. Dinci varoluşçuluk, insanın kendi varoluşunu Tanrı’nın varoluşuna bağlarken; dinsiz varoluşçuluk insanın bir Tanrı’ya veya bir dine ihtiyaç duymadan da var olabileceğini ve yaşayabileceğini savunur. Varoluşçuluğun dinsiz kanadını oluşturan başlıca filozofları ise Martin Heidegger, Jean Paul Sartre’dır.

Martin Heidegger

1889 Almanya doğumlu Martin Heidegger, öğrencisi olduğu Edmund Husserl'in düşüncelerinden etkilenecek dinsiz varoluşçuluğun en önemli temsilcilerinden biri olmuştur. Onun varoluş felsefesinin Nietzsche'nin "Tanrı öldü" cümlesinden etkilendiği görülür. Nietzsche'nin dinsiz varoluşçuluğun kökeninde yatan fikirlere sahip olduğunu bilmekle beraber, onun dinsiz varoluşçu filozoflar arasında yer almadığını söylemek mümkündür.

Heidegger, varlığı varoluşa incelemiş, varoluşu özden çıkarmak gerektiğini savunmuştur. Bu, onu varlık felsefesine yöneltmiştir. Bu felsefenin eski öz felsefesine dönmeden yapılabilmesi oldukça güçtür. Ama Heidegger varlığın ne olduğunu açıklamadan önce bize varlığın çevresinde var olanı göstermek istemiştir. Kendi ifadesiyle varlıkbilim yapmak istemez, ona ilerideki varlıkbilimi olanaklı kılacak, bir temel varlıkbilim yazmak ister (Akarsu, 1994: 214).

Heidegger her ne kadar varlık felsefesi ile ilgilenmiş ve varlıkbilim yazmak istese de kendini varoluşçu olarak kabul etmez: "*Ben varoluşçu bir düşünür değil, bir varlık felsefecisiyim*" (Wahl, 1999: 17) der. Ancak gerek "Varlık ve Zaman" kitabındaki görüşleri gerek de üzerinde durduğu sıkıntı, kaygı, korku gibi kavramlarından hareketle onun varoluşçuluğun önemli fikir adamlarından biri olduğunu söylemek mümkündür.

Heidegger'in felsefesinde "*Dasein*" vardır. Ona göre *Dasein*: "*mutlaka ilişki içinde olabilen, dünyaya fırlatılmış olan ve zaman boyutu olan ölümlü bir varlık*" tır (Çelik, 2013: 8). Varlık nedir sorusundan hareketle felsefesini belirleyen Heidegger bu soruya ancak *Dasein*'in yanıt verebileceğini söyler. Çünkü sadece *Dasein*, bir eşyadan ya da bitkiden farklı olarak kendine özgü bir var olma farkındalığına sahiptir. Bu farkındalık insana özgü varoluş biçimidir. Kendi varlığının farkında olarak bunu sorgulayabilecek tek varlık *Dasein*'dir. *Dasein* nasıl var olduğunu anladığında ve varoluşunu açıkladığında varlığın anlamına erişmek daha kolay olacaktır. Ancak Heidegger, *Dasein*'in varlığını sorgulamaya uzak olduğunu, varoluşuna ilişkin sorgulamasının örtük olduğunu söyler ve bu durumu şöyle açıklar: "*Dasein ontik olarak kendisine en yakın; fakat ontolojik düzeyde, yani Varlık düzeyinde kendisine en uzak varolandır*" (Çüçen, 2015: 147).

Dasein (insan), aynı zamanda dağılan, parçalanmış bir varolandır. Bu dünyaya bağlı bir şekilde var olduğu için de insan bir kaygıdır, bu kaygının üç boyutu vardır: “Bir başınlık (*terkedilmişlik*) ya da olgusalılık (*Faktizitat*), varoluş (*buna yorumlama ve proje de katılır*) ve yanibaşında varlık (*buna da kopmuşluk, dağılmışlık bağlanır*)” (Bozkurt, 1998: 107). Bir başınlık, insanın dünyaya fırlatılma durumu ve yalnızlığını, olgusalılık ise dünyada daha önceden bulunma halini anlatır. İnsanın fırlatılması veya bırakılması Heidegger’in felsefesinde önemli bir yere sahiptir. Savaş’ın ifadesiyle: “*Atılmışlık (Fırlatılmışlık, Bırakılmışlık), dünya-içinde-varlık olma durumunu ifade eder. Atılmışlık, dünya içinde tek başına olmak veya kendi geleceğini ve varoluşunu, yani kendi özünü, gerçekleştirmek için kendisine terk edilen, bırakılan varlık olma durumudur. Bir yere ve duruma bırakılmışlık ve terk edilmişliktir*” (Savaş, 2001: 12).

Dasein, varoluşunu sorgulayan bir varlık olarak bu varoluşu başkaları ile olan ilişkisi çerçevesinde kavrar. Bunlardan hareketle Heidegger’e göre varolmak, kendini kendi dışına atarak gerçek olmak demektir. Bu varoluş, üç biçimde gerçekleşir. Bunlar: ilk hâline bakma, varoluş sürecinde kendini tasarlama ve başkasında ortaya çıkmadır (Bozkurt, 1998: 108).

Görüldüğü üzere Heidegger, varlığa klasik felsefedeki ontoloji ile bakmamış, fenomenolojik ontoloji ile varoluşçuluğa yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Aynı zamanda *Dasein* kavramıyla insana ya da varoluşunun farkında olan varlığa, farklı bir isimlendirmede bulunmuştur. Son olarak Wahl, onun felsefesinin temel özelliğinin “*Kierkegaard öğelerinin, “dünyada oluş” ile “varlıkbilime ağırlık verme”nin kaynaşması*” (Wahl, 1999: 27) olduğunu söylemiştir.

Jean Paul Sartre

Jean Paul Sartre 1905 yılında Paris’te doğmuştur. Sartre, varoluşçuluğun en çok bilinen ve yayılmasında en çok katkı da bulunan felsefi düşünürü olmanın ötesinde, roman ve oyun yazarıdır. Varoluşçu düşünürler arasında edebiyatla en fazla uğraşan kişidir. Onun varoluş felsefesine olan ilgisi hem kendi hayatının etkileri hem de Husserl ile olan münasebetinden doğmuştur. Nitekim Sartre, Husserl’in fenomenolojisinden etkilenmiş “Varlık ve Hiçlik” adlı fenomenolojik antoloji girişimi

olan kitabını yazmıştır. Ayrıca Sartre II. Dünya Savaşı yıllarında Almanya’da esir düşmüş, bu esaret onu varoluşçu felsefeye yaklaştırmıştır (Çüçen, 2015: 224).

Çağının gerçekleri kendisine ağır gelen, savaşın içinde var olma mücadelesi veren ve yokluğuyla yüzleşen insan, kendisinin ve Tanrı’nın varlığını sorgular. Bu sorgulamayı somut hale getiren varoluş felsefesi de varoluşçu düşünürler için bir varış noktasıdır. Varoluş felsefesinin dinsiz kanadını oluşturan düşünürlerin en bilineni Sartre da kendi çağının bunaltısı ve umutsuzluğu ile karşı karşıya kalarak Allah’ın varlığına inanmamış, insanın kendi iç hayatına dönerek varlığını tanıyacağını söylemiştir. Magill’in Sartre’ın felsefesine yönelik incelemelerine göre ise, insan seçimleriyle hürdür, kendi seçimleri doğrultusunda kendini ne yaparsa o olur. Allah ise bu özgürlüğe engel teşkil eder. Öyle ki Sartre insan özgürlüğünü, varlığını ve yokluğunu meşhur eseri *Varlık ve Yokluk* ta detaylı bir şekilde incelemiştir (Magill, 1971: 83).

Sartre’ın varoluş felsefesi, özgürlük temelleri üzerine kuruludur. Sartre’a göre insan özgürdür. Bundan dolayı kendi seçimlerini hiçbir etki olmadan yapabilir ve kendi varoluşunu kendi gerçekleştirir. Bunun yanı sıra, insan doğasını yaratmak da insanın kendi elindedir. O, özgür olduğu için hangi doğada yaşamak isteyeceğine kendisi karar verir. Çünkü varoluş özden öncedir (Bender, 2015: 26).

Sartre, özgürlüğün üzerine kurduğu bir felsefenin yanı sıra özgür bir edebiyatın varlığına ilişkin umutları ile de bilinir. Onun edebiyat için aradığı tek şey şudur: “*Yığınların kendini kandırma hastalığına karşın güç ve hatta direniş olarak özgürlük için, özgürlüğe adanmış ve özgürlük tutkunu sorumlu bir edebiyatın varoluşu*” (Kurtar, 2015: 349). Tam da bu noktada varoluşçuluğun edebiyata yansması konusunda en aktif filozof Sartre’dır denebilir. Sartre, fenomenolojik ontoloji denemesi olan *Varlık ve Hiçlik* kitabının yanı sıra bireyin geçirdiği ruh sarsıntılarını ve varoluş çabasını başta *Bulantı* romanı olmak üzere diğer eserlerinde de hissettirir. *Bulantı* romanı, varoluşçu edebiyatın temel eserlerinden biri olarak bilinir. Sartre bu romanında yaratmış olduğu karakter Roquentin ile varoluş felsefesini oluşturan bulantı, saçma, ben, özgürlük, korku, ümitsizlik, hayatın boşluğu ve sebepsizliği, bilinç gibi olgularla kişinin varoluşunu sorgular. Bu bağlamda Sartre’ın kendisi-için-varlık kavramına kişinin kendi bilinci ve düşüncesi ile ulaşabileceği, romandan bir kesitle somutlaştırılabilir: “*Düşünceyi ben sürdürür,*

ben geliştiririm. Varoluşmaktayım. Varoluşmakta olduğumu düşünüyorum. Şu varoluşma duygusu ne kıvıl kıvıl bir şey! Onu ben sürdürüyorum yavaşça. Düşünmemi durdurabilseydim... Düşüncem benden başka bir şey değil. Bu yüzden duramıyorum. Düşündüğüm ile varoluşmaktayım. Oysa düşünmekten alıkoyamıyorum kendimi. Şu anda bile (korkunç bir şey) varoluşmaktaysam, bu, varoluşmaktan ürküntü duymamdan ötürüdür. Özlediğim hiçlikten kendimi çekip alan benim. Nefret ya da varoluşmak tiksintisi, kendimi varoluşturma, varoluşun içine oturtma biçimlerinden başka bir şey değil. (Sartre, 2007: 137-138).

Sartre’a göre insan, fırlatıldığı bu dünyada yalnız ve yabancı bir varlıktır ve bu varlık dünya üzerinde iki varlık türüne ayrılır: “en-soi” (kendinde-varlık) ve “pour-soi” (kendisi-için-varlık). *“Bunlardan ilki şeylerin varlığıdır, ikincisi ise insanların. Şeyler basitçe vardır; kendilerinde tamdırlar. İnsan varlıkları ise tam değildirler; onlar geleceğe, henüz gerçekleştirilmemiş bir geleceğe doğru açıktırlar”* (MacIntyre, 2001: 38). İnsan geleceğindeki bu boşlukları doldurmak ve ne olmak istiyorsa onu olmak için de kendi özünü kendi seçer. Cevizci’nin ifadesiyle, kendinde-varlık, nesnenin bilinçten yoksun çıplak varoluşu, kendisi-için-varlık ise kendinde-varlık’ın karşısında bilincin varlığını ifade eder (Cevizci, 2010: 1157-1158).

Sartre’ın felsefesini oluşturan diğer kavramlar; bunalı, sorumluluk, kötü niyet, seçme özgürlüğü, bırakılmışlık, eylem ve Tanrı tanımazlıktır.

1.3. Türk Edebiyatında Varoluşçuluk

20. yüzyıl’ın insanoğluna neler kazandırdığı ya da kaybettirdiği tartışmalı bir konudur. Öyle ki kimilerine göre 20. yüzyıl insanoğlunun şahlanma dönemi kimilerine göre ise yok oluş sürecidir. Ancak varoluşçuluk felsefesinin doğduğu yüzyıl olarak bakılırsa 20. yüzyıl, Jean Baudrillard’ın (2016: 13) da ifade ettiği gibi gerçekliğin yitimi dolayısıyla insanlığın yok oluşunun başlangıcıdır. 20. yüzyıl, II. Dünya Savaşı’nın da etkisiyle insanların girdap ve bunalıma sürüklendiği dönemdir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizdeki insanlar da savaşın yarattığı bu bunalım ve girdaptan etkilenmişlerdir. Neticesinde insanoğlunun yaşadığı gel gitli ruh halleri edebî eserlere kaynak oluşturmuştur. Varoluşçu edebiyatın ilgisine giren bu konular dünyada Dostoyevski, Sartre, Albert Camus, Simone de Beauvoir vb. yazarlar

tarafından sıkça işlenmiştir. Ülkemizde ise Oğuz Atay, Yusuf Atılgan, Demir Özlü, Ferit Edgü, Tezer Özlü gibi yazarların yanında Mehmet Eroğlu tarafından da ele alındığı düşünülmüştür. Yazarların yanı sıra şairler ve süreli yayınların da varoluşçuluğun gelişimine katkısı yadsınamayacak derecededir. Bu açıdan varoluşçuluğun ülkemizdeki seyrinin, bu bölüm başlığı altında incelenmesi çalışmaya değer katacaktır.

1.3.1. Süreli Yayınlardaki Gelişimi

Türkiye’de varoluşçuluğun fıkırsel etkisinin yaygınlık kazanmasında süreli yayınların da etkisi büyüktür. 1950-1970 yılları arasında birkaç dergide akımın ne olduğuna dair çıkan tanıtma yazıları yayımlanmıştır. Özellikle MEB destekli Tercüme dergisinde Sartre tarafından kaleme alınan *Varoluşçuluk Bir Hümanizmadır* adlı yazı yayımlanmış ve okuyucu-yazar kitle tarafından ilgi ile karşılanmıştır. Bu yazının ilgi görmesinde her türlü baskıya karşı bir başkaldırı örneği olması, insanın dünya içindeki yerini açıklaması, insanın yepyeni bir özgürlük anlayışına sahip olması, yaşam ve ölümü sorgulaması, bireysel başarıları önemsemesi gibi özelliklerinin payı vardır. Tüm bunların yanında bu yazının en önemli özelliği ise devrim düşüncesine karşı olmadan giderek devrimden yana tavır takınmak fakat devrim adına yapılan insanlık dışı uygulamalara karşı olmaktır. Bu son özellik özlemine çektiğimiz bir dünyanın muştusu gibidir (Edgü, 1976: 10). Buna göre insanı hiçe sayarak gerçekleştirilen hiçbir devrim kabul edilemez. Her şeyden önce insanın özgür bir varlık olduğu kabul edilmelidir. Sartre’ın yazısından hareketle yaygınlaşan bu gibi düşünceler, Türk edebiyatındaki dergi yayınına aks etmiştir. Bu dergilerden başlıcaları Mavi Dergisi ve a Dergisi’dir.

Önemli şiir akımlarından Mavi Hareketi’ni oluşturan şair ve yazarların bulunduğu, Ankara’da yayımlanan aylık *Mavi* dergisi (1 Kasım 1952-Nisan 1956) daha sonra varoluşçu olarak nitelendirilebilecek birçok yazarı bir araya getirir. Güner Sümer, Ferit Edgü, Ahmet Oktay, Orhan Duru, Demir Özlü gibi isimler, Attilâ İlhan’ın öncülüğünde “sosyal realizm” adını verdikleri bir eğilim içinde görülürler (Kurt, 2009: 140). Dergi çevresinde toplanan bu yazarlar realizmin estetiğini eleştirir, kendileri dışındaki edebiyatçıların (Sait Faik hariç) yetersiz olduğunu düşünürler. Realizmi oluşturan Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Kemal Tahir, Aziz Nesin gibi ünlü

yazarların edebi görüşlerini ve eserlerini inceleyen sosyal realizm temsilcileri, kendi düşüncelerine göre gerçek realist edebiyatın ilkelerini kendileri oluşturmuşlardır. Bu yazarlara göre önemli olan insanın iç dünyası, başka bir ifadeyle dış gerçeklik değil iç gerçekliktir. Ayrıca gerçeklik ve kendi dünyası ile birtakım ilişkilerde bulunan insanın ruh halini ve bu ruh halinin kişiliğine nasıl yansıdığını anlatmak oldukça önemlidir (URL 1).

Varoluşçu felsefenin Türk edebiyatında yer edinmesine öncülük eden süreli yayınlardan birisi de “a” dergisidir. Bu dergide İkinci Yeni şairlerinden İlhan Berk, Turgut Uyar, Edip Cansever Cemal Süreya ile beraber varoluşçu felsefe ile ilgili çeşitli yazılar yazan Demir Özlü, Erdal Öz, Adnan Özyalçın, Ahmet Oktay gibi isimler bulunur. Derginin ilk sayılarında, Toplumcu-Gerçekçi edebiyatın karşısında bireyi ön plana alması gereken bir edebiyat anlayışı geliştirilmek istenmiştir. Bu noktada özellikle Demir Özlü ve Erdal Öz’ün bireyi anlatan edebi eserin daha gerçekçi olduğu anlayışıyla kaleme aldığı eserler, “a” dergisinin yapı şemasını oluşturur. Nitekim derginin 16. Sayısının *Varoluş (Existence) Filozofları ve Varoluşçuluk (Existentialisme)* ismiyle çıkması bu derginin varoluşçulukla ciddi manada ilgisinin göstergesi sayılabilir. Aynı yıllarda “a” dergisi dışında birçok dergide de varoluşçuluk tartışmalarına rastlamak mümkündür. Örnek olarak: *Değişim* dergisi *İntihar Özel Sayısı* yayımlamıştır. *Yeditepe* dergisi varoluşçulukla ilgili yazılara yer vermiştir. *Yücel*, *Pazar Postası*, *Yeni İstanbul*, *Yeni Ufuklar*, *Yelken*, *Yordam* gibi dergiler de Sartre, Kierkegaard, Camus, Jaspers gibi varoluşçuların felsefeleri üzerine birtakım yazılar yayımlar. Varoluşçulukla ilgili süreli yayınlardaki bu hareketlilik, yayınevlerinin de dikkatini çekmiş ve başta “de yayınevi” ve “Ataç Kitapevi” olmak üzere birçok yayınevi varoluşçu akımla ilgili çeviri kitapları yayınlamıştır (Kurt, 2009: 140).

1.3.2. Şiirdeki Gelişimi

Varoluşçuluğun yaygınlık kazanmasında çeviri kitaplar, süreli yayınlar ve varoluşçulukla alakadar olan yazarların yanında Türk şiirinin ses getirmiş iki büyük hareketinden de bahsetmek gerekir: I. Yeni (Garip) ve II. Yeni Garip hareketi, dünyanın buhranını hiçe sayarak, kendi değerleri ve gerçekleriyle var olmaya çalışan umursamaz bir şiir anlayışından meydana gelmiştir. Toplumsal normların ve çevre

baskısının dışına çıkarak şiir yazmayı ilke edinen Garip akımı şairleri, sergiledikleri tavır sebebiyle yeni bir edebiyatın kapılarını aralamıştır. İkinci Yeni şairlerinin de varoluşçu izler barındıran dünya görüşü ile hareket ettiğini söylemek mümkündür. II. Yeni şiirlerinde görülen, modernleşen toplumda yalnızlaşan ve kendi içine dönen bireyin bunaltısı, varlık-yokluk sorunu, hayatı tanımlama konusundaki fikirleri, II. Yeni akımındaki varoluşçu izlekler olarak değerlendirilebilir.

İkinci Yeni, Cumhuriyet toplumunun kendi içindeki çelişkilerinin belirginleştiği, tüm resmi kurumların sarsıntıya uğradığı bir bunalım şiiri anlayışıdır. Ki bu şiir anlayışı, toplumsal bunalım ve çelişkilerin bireysel varlıklardan sanat alanına kadar uzamasıdır. Ayrıca her türlü baskıya, sömürüye ve yozlaşmaya karşı bir başkaldırıdır. Ama o dönemin tüm insanlarında dünyayı değiştirme arzusu belirgindir. Böyle bir istenç, gelişip dönüşme olanağı bulamazsa nihilizm olanağı ile toplumculuk ortaya çıkar. Bu yüzden 1954-1960 yılları arası İkinci Yeni şiiri nihilist özellikler taşımıştır (Kurt, 2009: 144). Bu şiir akımının temsilcileri nihilizmle beslenen varoluşçuluğa yakın bir çizgidedir. İsyanın, bunaltının, karamsarlığın ve hüznün belirginleştiği şiirlerden yola çıkarak, İkinci Yeni şairlerinin genel olarak varoluşçu izler barındıran fikirlere sahip oldukları görülür. Ancak bu konuda en fazla öne çıkan ismin Edip Cansever olduğu söylenebilir. Bu noktada Uturgauri'in bu değerlendirmeyi destekler nitelikteki cümlelerine yer vermek gerekirse: *“Türk nazmında 50’li yılların ortalarında ve 60’lı yıllarda “İkinci Yeni” adı altında ortaya çıkan bazı şairlerin sanatı da egzistansiyalist felsefi-etik anlayışlara dayanmaktadır. Yabancılaşma ve yaşamın saçmalığı konusu bu akımın temsilcileri arasında, örneğin bunların içinde önemli yeri olan Edip Cansever’in şiirlerinde neredeyse en temel yeri kaplamaktadır”* (Uturgauri, 1989: 32). Cansever şiiri ile ilgili Uturgauri’nin tespitinde yer alan yaşamın saçmalığı ve yabancılaşma kavramına ek olarak, bireyin çektiği ıstırapları ele alma noktasında da Cansever’in edebi görüşleri ve şiirlerinin varoluşçu anlayışa yakınlığından bahsetmek mümkündür. Nitekim Cansever’e göre önemli olan, insan trajedisini, onun toplumdaki varlığına göre şekillendirerek açıklamaktır. Bu açıdan Cansever, şiir yazmaktaki amacının bu olduğunu, edebiyatımız açısından önem arz eden bazı şairlerle kendi kuşağını karşılaştırarak somutlaştırır. Ona göre, Orhan Veli şiiri ayrılık, hüznün, bazen de güldürü içerir. Cahit Sıtkı ise karamsar, umutsuz, ölüm ve alkol temalı şiirler yazar. Bu tarz şairler,

edebiyatımızda sıklıkla görülür. Fakat bu şairlerin amacı, sadece iyi şiir yazmaktır. İyi şiir, düzgün ve iyi mısralarla donatılmış şiirdir. Ancak Cansever'e göre, kendi kuşağındaki şairler bu amaçla yazmamışlardır. Onlar için asıl amaç, bireyin hem toplum içindeki dramını hem de kendi içindeki özel dramını anlatmaktır (Cansever, 2012: 310). Cansever'in ifadelerinden yola çıkarak, İkinci Yeni şairlerinin varoluşçuluğa olan eğilimi açıklık kazanır. Zira varoluşçuluğun temel sorunsalı da bireydir.

1.3.3. 1940 ve Sonrası Öykü ve Romandaki Gelişimi

20. yüzyılda Avrupa'da ses getiren fikir hareketi varoluşçuluğun, Türk Edebiyatına girişi 1940'lardadır. Özellikle varoluşçulukla ilgili yapılan çeviriler, varoluşçuluğun Türk Edebiyatında bir akım olarak tanınmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca 1940'lardan sonra ülkenin içinde bulunduğu şartlarından, değişip dönüşen yasalarından, rejim yeniliğinden, fail olarak savaşa katılım gerçekleşmese de savaşın boheminin hissedilmesinden, modernizmin getirdiği duygu ve düşüncelerden, Batı'ya olan ilginin artmasından, zihniyet değişikliğinden dolayı da varoluşçuluğa ilgi duyulmuştur. Bu değişimin en somut örneklerini 1940'lı yılların sonu 1950'li yılların başında Sait Faik'in *Alemdağ'da Var Bir Yılan* ile Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Abdullah Efendi'nin Rüyaları* adlı eserlerinde görmek mümkündür. Bu metinlerde bireyin içinde bulunduğu durumu, onun yalnızlığı, bunaltısı, kendisiyle ve toplumuyla yüzleşmesini ifade etmek için başvurduğu farklı yollar görmek mümkündür (Kurt, 2007: 68). Nitekim Edgü'ye göre de varoluşçuluk akımının hem insan hem de dünya hakkındaki fikirlerinden yararlanan fikir adamlarımız doğal olarak 1950'li yılların yazarları olmuştur. Çünkü II. Dünya Savaşı sonrasında özellikle Sartre ve arkadaşları sayesinde yaygınlık kazanan varoluşçuluk, 1950 Paris'inde sokağa düşmüştür. Sartre ve arkadaşlarının bu girişimi yeni bir yaşam biçiminin kapılarını aralamıştır. Bu yaşam biçimine göre toplumsal kurallardan bağımsız hareket etmek, apati bir hayat yaşamak ve bunları kişisel özgürlüğümüzün doğal belirtileri olarak görmek yaşam biçimimizin dışsal görüntüleridir. Toplumsal olarak bağımsızlık umudunu kaybetmiş savaş sonrası bu genç kuşak, özgürlüğünü bireysel kurtuluşa bulma çabasındadır. Çok geçmeden bu varoluşçu yaşam biçimi hem Avrupa'nın büyük şehirlerinde hem de ülkemizin büyük şehirlerinde kendini

göstermiştir (Edgü, 1976: 10). Dönemin havasını derinden soluyan, önemli varoluşçu yazarlarımızdan Demir Özlü de bu konuyla ilgili şunları söylemiştir: “1954 yıllarında toplumumuz düzensiz bir kapitalist büyüme sürecine girmişti. Demokratik özgürlükler de kökten yok edilmişti, özgürlük tek yanlı işliyordu. [...] Öyle bir ortamda, o oluş içinde insanı savunabilmek, insanın çürüyüşünü gösterebilmek, adaletsizliğe ve insan-dışı olana bütünsel-insan göz önünde tutularak karşı çıkma isteği, bunu yazı ile yapabilmek isteği bize –ister istemez içimizde yer tutan- bir nihilizm ve başkaldırma ahlâkı getirmiştir” (Özlü, 1967: 66-71).

Orhan Duru, Demir Özlü, Ferit Edgü, Leyla Erbil, Adnan Özyalçın gibi yazarlar varoluşçu edebiyat noktasında dönemin ses getiren isimlerindendir. İçinde yaşadıkları dönemin etkileriyle edebi görüşleri şekillenen bu isimlerden Duru’ya göre, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sartre ve Camus tarafından estirilen varoluşçuluk havasını ilk hissedenler onlardır. Demir Özlü tarafından 1958 yılında yayınlanan öykü kitabının adının *Bunalıtı* olması, bunun göstergesidir. Aynı şekilde Ferit Edgü’nün ilk yapıtlarının adları bunun kanıtıdır: *Kaçkınlar ve Bozgun*. Bu eserlerin ortak noktası; bunalım ağırlığı ve umutsuzluk taşımalarıdır. Bu dönem, bambaşka bir öykü anlayışı ve yeni bir söylem ile dikkat çekmiştir. Bu öykü anlayışının hâkim sürdüğü dönemde Duru’nun ilk öykü kitabı *Bırakılmış Biri* yayımlanmıştır. Duru bu öykü kitabı ile birlikte varoluşçu yazarlardan etkilendiğini ifade etmiştir. Bu yazarları da Dostoyevski ve Kafka olarak örneklendirmiştir (Duru, 1996: 146-147). 1950 kuşağı öykü yazarlarından Erdal Öz de Orhan Duru’nun ifadelerini destekler nitelikte şöyle demiştir: “Bir felsefî düşünce akımı olarak ‘Varoluşçuluk’ -o günlerin gündemindeydi- ama az, ama çok, etkilemiştir bizim kuşağı. Bu etki özellikle Demir Özlü ve Ferit Edgü’de fazlasıyla görülür” (Öz, 1996: 147).

Alpaslan’a göre ise 20. yüzyılın başlarında dünyanın içinde bulunduğu durumdan hareketle başkaldırma, nihilizm ahlakı, yabancılaşma, korku ve varoluşçu yazarlara duyulan ilginin artmasından dolayı bir yeraltı edebiyatı doğmuştur. Çok geçmeden ülkemizde de bu edebiyatın varlığı hissedilmiştir. Nitekim Alpaslan (2008: 19), yeraltı edebiyatının temel ilkelerini sıralarken: “Yeraltı edebiyatı, varoluşçu yazarlarla sorgulanmaya başlanan değerlerin ve XX. yüzyılda varılan vahşi kapitalizmin bir sonucudur” diyerek insanın yaşadığı hayatın anlamsızlığını

kavrayarak kendini ve değerlerini sorgulamasıyla şekillenen yeni bir edebiyatın varlığından haberdar etmiştir.

20. yüzyılda Türk edebiyatının gelişim çizgisinden hareketle kullanılan kavramlardan birisi de “bunalım edebiyatı”dır. Modernizmin getirdiği benlik parçalanmaları, yabancılaşma, varlık sorgulamaları; bireyi korku ve paniğin şekillendirdiği varoluşunu arama çabalarına itmiştir. Bu çabalar, bireyi ister istemez bunalıma sürüklemiştir. Bunalımın hüküm sürdüğü zamanlardaki Doğu ülkeleri edebiyatında egzistansiyalizm fikirleri, farklı şekillerde kırılmaya uğramıştır. Örnek olarak Türk modernist edebiyatında egzistansiyalizm, birtakım çizgileri içermektedir. Ancak bu, yalnızca bir sanat akımı olarak değil aynı zamanda belli bir toplumsal olgu olarak karşımıza çıkar. Zira bu akım, ülkenin sosyo-politik yaşamındaki faktörlerin karışık yapısından doğarak sanatçılar arasında küçük burjuva aydınlarının ruhsal çöküntülerini/bunalımlarını işlemiştir. Sözü edilen dönemin “bunalım” olarak adlandırılması da bunu göstermektedir. Ki bunalım; kriz, bastırılmış olma ve psikolojik olarak sıkıntılı olma anlamlarını taşımaktadır (Utgauri, 1989: 18). Dönem itibarıyla sıkıntılı süreçlerden geçen Türkiye’de bahsi geçen bunalımın var olması tabiidir. Bunda ekonomideki bozuklukların, günlük yaşantıdaki aksaklıkların, siyasal ve toplumsal anlamda yaşanan değişimin payı büyüktür. Bu noktada varoluşçu felsefe, çağın bu bunalımının kötü sonuçlarını üstü kapalı bir biçimde tartışır ve siyasal olarak sanki şöyle der: Dünya zorluklarla donatılmış bir yer haline gelmiştir ve bu dünyayı birey, (şayet kendi isterse) kurtaracaktır. Yapılması gereken bireyin insanlığını kaybetmemesi, ona sahip çıkmasıdır (Timuçin, 2005: 392-393).

Türkiye’de varoluşçuluğa bağlı izleklerle roman kaleme alan birkaç önemli ismi de sıralamak gerekirse bunlar: Yusuf Atılgan, Tezer Özlü, Vüs’at O. Bener, Oğuz Atay gibi edebiyatımızda büyük ses getiren yazarlardır. Bu açıdan Türk Edebiyatı’nda gerek şiir gerek de nesir alanında varoluşçu olarak nitelendirilmesi gereken yazarlar mevcuttur. Mehmet Eroğlu da hayatı ve edebi kişiliğinin aktarılması sonrasında, bu çerçevede incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

MEHMET EROĞLU'NUN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

Mehmet Eroğlu, neredeyse her yıl bir kitap çıkaran ve bu sayede yazarlık kariyerine on yedi kitap sığdıran başarılı bir yazardır. Bununla beraber Eroğlu'nun görev yapmakta olduğu Uğur Mumcu Vakfı'nda sayısız kitap incelemeleri ve kitap üzerine yaptığı söyleşilerle hiçbir zaman edebiyattan kopmayan biri olduğu bilinir. Dolayısıyla Eroğlu üretken bir yazar ve saygın bir okur olarak yazar kimliğini ortaya koymaktadır. Bu bölümde Eroğlu'nun hayatı, edebi kişiliği ve incelenmek üzere seçilen romanları hakkında bilgi verilecektir.

2.1. Hayatı

Eroğlu, 2 Ağustos 1948 tarihinde İzmir'de ailesinin ilk çocuğu olarak dünyaya geldi. Babası Faik Bey öğretmen, annesi Nezahat Hanım ev hanımıdır. Çocukluk yıllarını, babası Faik Eroğlu'nun öğretmenlik mesleği dolayısı ile Aydın ve Osmaniye'de geçirdi. Eğitim hayatının başlangıcını yine babasının mesleğinden dolayı Uşak'ta yapan yazar, İlkokulu 1960 yılında İzmir Karşıyaka Ankara İlkokulunda tamamlamak zorunda kaldı. *“Aynı yıl -şimdiki adı Bornova Anadolu Lisesi olan- İzmir Maarif Koleji sınavını kazanan Mehmet Eroğlu, 7 yıl süren bir yatılı öğrencilik döneminin ardından 1967 yılında bu liseden mezun oldu ve aynı yıl ODTÜ Müh. Fak. İnşaat Mühendisliği Bölümüne girdi”* (URL 2). 1967 yılında yatılı okuldan mezuniyetinin sonrasında yazarın hayatında yeni sayfalar açılır. Bu dönemde (1968-72) yazar ODTÜ İnşaat Mühendisliği bölümü bitirir. Yazar bu dönem hakkındaki düşüncelerini: *“Üniversitedeki ilk yılda yüz yüze geldiğimiz Marksizm önce değer yargılarımı altüst etti, sonra da kişiliklerimizin önüne yeni bir ufka bakan bir pencere açtı”* cümlesi ile ifade eder (Yürek, 2009: 23).

Eroğlu, sol hareketlerle tanışma faslından sonra hem okul içinde hem de dışında aktif bir öğrenci profili çizer. Bu aktifliğinden dolayı öğrenci derneği başkanlığı yapar. Öğrenci derneği başkanlığı yaptığı bu dönemde 12 Mart 1971 askeri darbesi gerçekleşir ve hakkında dava açılır. İki yıllık yargılamanın ardından Ankara 1 numaralı sıkıyönetim mahkemesi tarafından verilen kararla 8 yıl ağır hapis

cezasına ek olarak 2 yıllık sürgün cezasına mahkûm edilir. Ancak 15 Mayıs 1974 yılında dönemin iktidarı CHP-MSP koalisyon hükümeti tarafından Cumhuriyetin 50. Yılı nedeniyle çıkarılan genel aftan yararlanarak beraat eder.

Daha sonraki dönemde okuldan mezun olan yazar, önce Matematik ve Fizik alanında özel dersler vererek yaşamına devam eder. Bu arada özel hayatında önemli kararlar alarak 1968'ten beri tanıdığı İnci Ertaş ile hayatlarını birleştirir. 1974 yılında Çağla adını verdikleri ilk kız çocukları dünyaya gelir. 1975 yılındaki kısa dönem askerliğinden sonra önce Devlet Su İşleri'nde mühendis olarak devam eder. Daha sonra kısa bir süre bile olsa Turizm Bakanlığı'nda çalışır. Bu kısa süreli dönem 1980 askeri darbesine denk gelir. Yazar, daha sonra 1984-1999 yılları arasında özel bir şirkette çalışır. Bu çalışma evresi döneminde ikinci kızı Damla 1984 yılında dünyaya gelir. Yine bu çalışma döneminde yazmayı asla ihmal etmez ve hiçbir yeteneği olmamasına rağmen sigarayı bırakma niyetinden dolayı saksafon çalmayı öğrenir.

Eroğlu, doksanlı yılların başında roman ve müzik çalışmalarının yanına senaryo yazarlığını da ekler. Doksanlı yılların sonunda ise daha öncesinde kendine verdiği sözü tutarak meslek hayatına son verir. Onun bu kararı, hayatında köklü değişikliklere yol açarak yılların biriktirdiği özlemin son bulmasında vesile olur ve Eroğlu, daha üretken bir biçimde sanatla ilgilenmeye devam eder (Yürek, 2009: 25-27). Günümüzde yaşamına Ankara'da devam eden Eroğlu 1999 yılından beri, Uğur Mumcu Araştırmacı Vakfı'nda yazma seminerleri alanında senaryo, kurgu ve yaratma cesareti dersleri vermekte ve uygulamalı yazma ilişkileri tertip etmektedir (URL 2). Ayrıca Mehmet Eroğlu, PEN Yazarlar Derneği ve Edebiyatçılar Derneği üyesidir.

2.2. Edebi Kişiliği

Mehmet Eroğlu'nun yetişkinlik evresi (1960-1980) göz önüne alındığında rahatlıkla denilebilir ki Eroğlu, dönemin siyasi ve kültürel yapısından etkilenir. Eroğlu, bu etkiyi eserlerine yansıtmıştır. Ele aldığı konular ve yazarlık üslubu, onun birçok farklı kesim tarafından dikkatle takip edilen bir yazar olmasını sağlamıştır. Eroğlu'nun kendisi de bu dönemde yaşamının yazma eylemini kolaylaştıran bir durum olduğunu ifade etmiştir. Ona göre sözü edilen dönem, ülkenin en gerilimli yıllarıdır. Fakat Eroğlu, o dönemde birlikte soluk aldığı gençlerin temel algısının

dünyayı bir vuruşta ters düz edebileceklerine olan inanç olduğunu ifade ederek gerilimli yılların kendisine olumlu yansıdığını ve yazma eylemini kolaylaştırdığını savunur. Çünkü ona göre bu gençler, amaçları uğruna ölümü göze alacak kadar cesurdurlar (t.y. 1979: 21).

Eroğlu, yazmanın insan beyninin insanı kendine yönlendirdiği hırslı bir dikkatten doğan yoğunlaşmış duyguların boşaltım istemi olduğunu, gerçek edebiyatçılarda bu boşaltımın temelinde acı ve öfke olduğunu ve edebiyatın bireyin çileli bir dönemde kişiliğini oluşturmaya çalışırken kendine ait direnmesi haline geldiğini ifade eder (Akınhay ve Özer, 2000: 8). Ayrıca Eroğlu'na göre yazmak, için birçok sebep gereklidir. Bunlar, kimi zaman başka hayatlara duyduğumuz özlemdir, kimi zamansa hayatımızda bulamadığımız ilahiliği edebiyatta arama isteğidir. Son olarak yazara göre yazmak, kendimizi bağışlatmanın ve ruhsal arınmamızı sağlamanın bir yöntemidir (Karapınar, 2005: 16).

Eroğlu, yazmanın ancak okumakla mümkün olduğunu ve yıllarca süren okumalarının neticesinde yazarlığa eriştiğini belirtir. Ona göre, her bireyin doğumundan ölümüne kadar süren bazen kısa bazense uzun bir ömrü vardır. Hepimiz bunun farkında olsak da bazılarımızın hayatı yoktur. Çünkü bir hayat sahibi olmak için önce onu edinmemiz gerekir. Birey, kendine bir hayat edinmek istiyorsa mutlaka ve mutlaka okumalıdır. Okuyan bireyler hayatı eserlerden öğrenirler dolayısıyla istedikleri yaşamı kendilerine armağan ederler. Okuma uğraşı o kadar değerlidir ki, insan yüz birimse yaşam insana bunun yalnızca onunu verir. Oysa okumak, insanın yüzde doksanını oluşturmaktadır. Çünkü okumak, en az yatırım ile en çok getiriye kazandığımız uğraştır. Öte yandan yazmak isteyenler için de elzem bir eylemdir (URL 3). Bunlara ilaveten Eroğlu, yazma eylemine katkıda bulunan bir diğer faktörün de haritalar olduğunu, haritalara bakmanın ve serüven romanlarının yazma dürtüsüne katkıda bulunduğunu dile getirmiştir (Eroğlu, 2004: 23).

Mehmet Eroğlu, yazım hayatına 16 roman sığdırarak, 1980 sonrası Türk romancılığında yer edinmiş bir yazardır. Romanlarının konularını güncel olaylardan, kahramanlarını ise gerçek hayattan seçen Eroğlu, yazım hayatına başlamasından bugüne, popüler olma amacı gütmeyerek yazmak ve yazarlıkla ilgili düşüncelerinden ödün vermemiştir. O, günün modasına aldırış etmeden gerçekçi yazmayı kendine yol edinmiştir. Kendisine mal olan bu yolda yürümenin, zaman zaman şaşkınlık

yarattığının farkındadır. Fakat Eroğlu, hayatı boyunca doğru bildiklerinden vazgeçmemiştir. Bu durum, sadece edebiyat konusunda değil hayatının her alanına sirayet eden bir kararlılık örneği olmuştur. Nitekim Eroğlu edebi görüşünü, hayatının her evresinde doğru olduğuna inandığı değerler üzerine inşa etmiştir. Hiçbir zaman günün modasına uygun eser yazmamıştır (URL 4). Yazarın bahsini ettiği yılın modası kavramı, popüler edebiyat olarak nitelenebilir. Popüler edebiyat, günün modasına uygun yazmaya çalışan yazarların eserlerinin niteliğinden çok eserlerine ulaşacak olan okurların niceliğine dikkat ederek yazmasıyla oluşur. Oysa Eroğlu, derinlemesine büyüyen ve yayılmayan edebiyatsever bir okur kitlesi olduğunu belirtir. Ona göre okurlarının çoğu, hemen hemen eserlerinin hepsini okur. Ve yine ona göre gerçek yazar, kolaylığı sürgün olarak gören ve yazarken asla okuru gözetmeyendir (Yıldırım, 2005: 18). Buna göre Eroğlu, romanlarını onlara ulaşacak okur sayısını düşünmeden yazar. Eroğlu bu açıdan romanlarını farklı bir üslupla kaleme alır. Bu bakımdan Eroğlu, ne çağdaş yazarlarla girilen yarış, ne edebiyat modasını oluşturanları, ne okura hitap eden konuları, ne de erişilen okur sayısını gözetmiştir. Eroğlu, yalnızca trajik insan hayatını anlatmak amacıyla edebiyat dünyasından uzakta, edebiyatın magazinleşmiş hallerinden kendini yeğleyerek, kendi işine yoğunlaşan edebi kimliğe sahip günümüzde artık göz ardı edilmesi zor bir yazın anlayışı oluşturabilmiştir (Galip, 2002: 72).

Eroğlu, kalıcı yazar olabilmek için mutlaka acıdan beslenmek gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü acı çekerek, başta kendimiz olmak üzere, nesneleri, durumları ve insanları duyumsarız/anlamlandırırız. Zaten yazar diye nitelendirdiğimiz kişiler, Dostoyevski misali yıkım ve kargaşadan kaynaklı acıyı sevmeyi öğrenmelidirler (Eroğlu, 2004: 16-17). Eroğlu, romanlarını insanı merkeze alarak kurgularken, insanı her yönüyle ele almaya dikkat eden bir yazardır. Bu hususta özellikle insanın ruhsal devinimleri önemli bir yere sahiptir. Zira insan hayatı, ruhunda izler bırakan olaylar neticesinde şekillenir. Bu olaylar, mutlu anılarla örülebilir fakat insana asıl tesir eden olayların temelinde acı vardır. Dolayısıyla insanı anlatmaya çalışan bir yazarın kalıcı olabilmesi için mutlaka acıdan beslenmesi gerekir. İnsanoğlu, günümüzde gereğinden daha fazla insanlık alametleri göstermeye, toplumsal vicdanın derinleşmesine ve yeni erdemler keşfedilmesine ihtiyaç duymaktadır. Sözü edilen ihtiyaçların giderilmesi için de acının gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Karapınar,

2005: 16). Acı, insanların empati yeteneğini geliştirmesine yardımcı olan belki de ortak olarak en derinden hissedilen duygudur. Yazarın çektiği acıların, yazdığı satırlarda okur tarafından hissedilmesi ve benimsenmesi de yazarın başarısından başka bir şey değildir. Bundan dolayı Eroğlu romanlarında, acıdan beslenen kahramanlara rastlamak tabiidir.

Daha önce de belirtildiği gibi Eroğlu'nun yazma serüveni, 1970'li yıllara denk düşer. Yaşadığı dönemin sancılı bir süreçten geçiyor oluşu, onun yazma eylemine etki eden faktörlerden birisidir. 1971 yılındaki siyasi ortam, Eroğlu'nun kişiliğinde derin izler bırakmıştır. Eroğlu'nun bu kargaşa durumunda yapılabileceğini savunduğu birkaç şey vardır. Bunlar; doğrularından vazgeçerek düşman bildiklerinde birlikte hareket etmek, var olan dengesizliğin içinde yuvarlanıp durmak ve son olarak birkaç farklı şekilde dengeler kurmaktır. Denge kurmanın en asıl ve kalıcı olanı yazmaktır. Çünkü yazmak için acı gereklidir. Acı, içinizdeki ısrarcı uyarıcıyı harekete geçiren duygudur. Ancak bahsi edilen acı, tabii ki ufak tefek bir acı değildir. Bu acıdan kast edilen şey, büyük yıkımlara ve insanlık dramlarına sebep olmasıdır. Bu tarz acıları hafifletmenin başlıca çaresi ise yazma eylemidir (Tüzül, 2001: 6-7). Zaten Eroğlu'na göre, ancak çağının gerçeklerini ve toplumun acısını kendi beninde hisseden birisi yazabilir. Eroğlu bu konuda Sartre'ın yazar sorumluluğuna benzer bir sorumluluğa sahiptir. Toplumsal kaygıları olan yazar “bana ne, bu konu beni ilgilendirmez” diyemez. Gerçek bir yazar, çağının ve çağdaşlarının problemlerini kendi problemleri gibi görüp eserlerinde işlediği sürece başarılı olabilir. Eroğlu da benzer kaygıları yazarlık kimliğinde taşıyan bir yazardır. Ona göre, yazarlık becerilerimiz başkalarının acılarından, insani durumlarından beslenmektedir. Zaten yazar, toplumsal vicdanı kendi benliğinde taşıyan bireydir. Yazarın vicdanen bireysel olmaması durumu çok önemlidir. Çünkü yazar, yazdıkları ile toplumsal vicdanı iyi gözetleyerek ya topluma karşı bir söylem geliştirir ya da toplumun söylemine destek çıkar (Akınhay ve Özer, 2008: 8). Yani Eroğlu'nun yazarlık kaynağını toplumsal sorumluluklar oluşturur ve o, bu özelliğiyle çağının sözcüsü bir yazardır. Eroğlu, bu özelliklerini eserlerinde oldukça hissettirir. Çağdaş roman ve 1980 sonrası Türk edebiyatı noktasında etkisi göz ardı edilemez isimlerden birisi olarak Mehmet Eroğlu, romanlarında hem dönemin gerçeklerini hem de yazarlık becerileriyle bezeli kurgularını okuyucuyla buluşturur. Dönem edebiyatının kırılma noktalarını

“romanın kırdan şehre gelişi, çok sayıda kişinin roman yazmakta oluşu, Türkiye’de bir burjuva kültürünün gelişmekte oluşu” (t.y 1979: 22) olarak belirleyen Eroğlu, romanlarını bahsettiği bu kavramlar çerçevesinde oluşturmuştur. Örnek olarak Eroğlu, *Fay Kırığı Üçlemesi*’nde Türkiye’nin süregelen Türk-Kürt sorunu, din problemi, burjuva-köylü meselesi, zengin-fakir ayrımı, köylü-şehirli gibi sorunları ele alır. Aynı şekilde *9,75 Santimetrekare* isimli romanında da romanın yazıldığı dönemin Türkiye’sinde baş gösteren Gezi Parkı eylemlerinin havasını solumak mümkündür.

Mehmet Eroğlu, eserlerinde insanı tüm yönleriyle ele almasıyla bilinir. Kendi ifadeleriyle o, “insan manzaraların ressamı” dır (Yürek, 2009: 343). Ona göre insan; doğan, yaşayan ve ölen basit bir varlıktan öte keşfedilmeyi bekleyen bir cevherdir. Nitekim Eroğlu bir söyleşisinde, romanlarının sorununun “*insan, insanı araştırmak, onda var olan ama adı konmamış insanlık durumlarını ortaya çıkarma yolunda çaba göstermek*” (Yıldırım, 2005: 15) olduğunu ifade eder. Eroğlu için roman yazmak, insanla ilgilenmek açısından yapılabilecek etkili eylemlerden birisidir. Zira insanı konu etmeyen bir roman, söz konusu olamaz. Bu yönüyle roman, insanın dünü, bugünü ve geleceğini içeren büyük bir tabloya benzer. Eroğlu bu tabloyu, insanın varoluşundan yok oluşuna kadar geçen süreyi ihmal etmeden oluşturur. Ancak insanı anlatırken yapılması gereken başka bir şey de onu, kendi oluşturduğu toplumdan soyutlamamaktır. Çünkü insan, var oluşunu gerçekleştirirken toplumla bir mücadele halindedir. Bu açıdan edebiyatın toplumsal işlevi de vardır. Buradan hareketle Mehmet Eroğlu, romanlarını hem bireysel hem de toplumsal bir üslupla yazar demek mümkündür. Ancak ifade edildiği gibi onun gerçek sahası ‘birey’ dir.

Eroğlu’nun bireyden hareketle eserler kaleme alması, onu varoluşçulara yaklaştırır. Zira varoluşçuluk felsefesinin çıkış noktası da bireydir. Bu felsefede bir hayvanın, bir eşyanın, insan dışı herhangi bir varlığın değil; insanın varoluşu açıklanır. Varoluşçu filozoflar, doğumundan ölümüne kadar özünü bulma çabasında olan, hayatını nasıl sürdüreceğine kendi yaptığı seçimleriyle karar veren insanın, bu süreçte yaşadığı bunalımdan, içine girdiği kaostan nasıl çıkacağına yönelik incelemelerde bulunmuşlardır. Bu doğrultuda romanlarını varoluşçu felsefeden beslenerek yazan yazarlar da, romanlarında insanın varolma çabalarını, varlık sorunlarını ve geçirdiği bütün ruhsal krizleri vermeye çalışmışlardır. Mehmet Eroğlu

da bahsedilen yazarlardan birisi olarak kabul edilebilir. Her ne kadar Yürek, Mehmet Eroğlu’nu varoluşçu olarak kabul etmemek gerektiğini ifade ederek, onu modernist olarak değerlendirse de (Yürek, 2009: 17) onun romanlarındaki bireyin yalnızlığı, yabancılığı, inanç problemi, sorgulamaları, özgürlük arayışları gibi eylemlerinden hareketle denilebilir ki; Eroğlu’nun romanlarında varoluşçu izlekler oldukça fazladır ve onu yakın dönem Türk edebiyatında ‘varoluşçu’ olarak nitelendirdiğimiz yazarlardan biri olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Nitekim Eroğlu da, romanlarının felsefe ile ilişkisi olduğunu ve bu romanlarda insanın varlık sorunlarını ele aldığını dile getirir. O, romanlarının odağına kendine sorular soran, sonra da cevapların peşinde düşen insanları alır. Onun yaptığı Malraux’un tabiriyle ‘insan yaratılışının gölgeli alanlarını araştırma çabası’dır. Bu karanlık yerlerde insanlığın var oluş sorunları, bireyi çepeçevre sarmış trajik temalarla doludur. Bu temalar, bizi doğal olarak var oluş sorunuyla ilgilenen felsefeyle buluşturur. Felsefe ile Eroğlu romanlarının döngüsel ilişkisi de buradan başlamaktadır (Ülker, 2004: 20).

Eroğlu’nun roman kahramanları da romanlarının felsefe ile olan ilişkisine binaen varkalış değil varoluşa çabalar. Eroğlu, roman kahramanlarını onların yeryüzündeki varoluş durumlarıyla ilintili olarak seçmektedir. Ona göre insanlar, anne ve babalarının sayısız sevişmeleri sırasında tanrının araya girmesiyle var olmaktadır. Tanrının eliyle var olan insanlar, yine Tanrı tarafından unutulur ve yalnızlığa mahkûm olurlar. Çoğu insan, amaçsız bir şekilde yaşamak için yaşar ve ömrü bitince ölür. Bu durum varkalış olarak bilinir. Bazı insanlar ise Tanrı tarafından yaratılmayı kendilerini için yeterli bulmazlar; kendilerini var etmek için çabalayıp dururlar. Bu durum ise var oluş mücadelesidir. İşte Eroğlu’nun kahramanları da var olmayı seçen bu gruba dâhildirler (Eroğlu, 2004: 20). Eroğlu’nun bu ifadeleri Heidegger ve Sartre’ın “fırlatılmışlık, bırakılmışlık” kavramlarını hatırlatır. “Sartre’a göre de “insan kör ve sağır yokluk tarafından evrenin kaybolmuş bir köşesine adeta atılmış ve terk edilmiştir” (URL 5). Dünyaya bir şekilde atılan insan var olmak ve özünü bulmak için çabalamalı, eylemsizliğe karşı olmalıdır. Eroğlu’nun roman kahramanları da benzer bir tutumla varoluşlarını gerçekleştirmek isterler. Eroğlu aynı zaman da kendisinin yazar kimliğinin de hayatı varkalıştan öte varoluş sorunu olarak algılamakla geliştiğini ifade etmiştir. Bu açıdan Eroğlu’nun

romanlarının varoluşçu felsefe çerçevesinde incelenmesi gereken romanlar olduğu söylenebilir.

2.3. Eserleri

1. Issızlığın Ortasında, 1984
2. Geç Kalmış Ölü, 1984
3. Yarım Kalan Yürüyüş, 1986
4. Adımı Unutan Adam, 1989
5. Yürek Sürgünü, 1994
6. Yüz: 1981, 2000
7. Zamanın Manzarası, 2002
8. Kusma Kulübü, 2004
9. Düş Kırgınları, 2005
10. Belleğin Kış Uykusu, 2006
11. Fay Kırığı I: Mehmet, 2009
12. Edebi Aforizmalar, 2010
13. Fay Kırığı II: Emine, 2011
14. Fay Kırığı III: Rojin, 2013
15. 9,75 Santimetrekare, 2014
16. Edebi Aforizmalar, 2016
17. Mermer Köşk, 2017
18. Kıyıda Uzakta, 2018

2.4. Araştırma Konusu Olarak Seçilen Romanları

2.4.1. Fay Kırığı-I Mehmet

Mehmet Eroğlu'nun 11. romanı *Fay Kırığı-I Mehmet*, Mart 2009'da yayınlanmıştır. Eroğlu, bu romanın ikinci ve üçüncüsünün *Emine* ve *Rojin* isimleriyle çıkacağını belirtmiş ve romanını yazmadan önce, Türkiye'de var olan fay kırıklarını bir konu olarak işleyeceğini söylemiştir: “Türkiye’de bugün iki önemli fay kırığı gözüküyor. Biri Türk-Kürt meselesi; bunu bir şekilde yazmak gerekiyor. Hani bir

ölçüde Türk Savaş ve Barışı gibi bir eser olabilir. Bir diğer büyük çelişki ise, laik, müslüman denilen büyük çatlama. Bu tür zıtlıklar romancılara sınırsız olanaklar veriyor, bunları yazmayı düşünüyorum” (Eroğlu, 2004: 25). Eroğlu, Türkiye’de gördüğü bu kırıkları Üçleme’de ele almaya çalışmıştır. Bu noktada *Fay Kırığı-I Mehmet*, zenginlik ve yoksulluk çatışmasını anlatır.

Eroğlu’nun *Fay Kırığı Üçlemesi*, yakın zaman Türkiye’inde görülen kırıkları ele almakla birlikte, karşıt düşüncelere sahip iki insanın arasında aşk nereye kadar sürer ya da birbirine silah doğrultan, birbiriyle çatışan iki insan muhtaç durumdayken birbirine nasıl yardım eder gibi soruların cevaplarını da içinde barındırır. Romanda aynı zamanda kapitalizmle yoğrulan günümüz insanının güç yarışı zirve yapar. *“Romanın fonunu, zenginliğini Anadolu’daki köklerinden, nüfuzunu ise İslamcı hükümete yakınlığından alan muhafazakâr Kadioğulları Grubu’nun, İstanbul’un en eski ve tanınmış şirketlerinden olan Plevne Holding’i ele geçirme serüveni oluşturur”* (URL 6). Ancak Eroğlu’nun amacı, dönemin Türkiye’inde görülen sosyal hayat ve kırıkları anlatmak değil, bu olaylar etrafında acısıyla, mutluluğuyla, mutsuzluğuyla, bunalımıyla, var olma savaşıyla kısacası tüm boyutlarıyla insanı anlatmaktır. Nitekim Eroğlu: *“Roman odağına her zaman insanı -insanları- alır ve tip olarak seçilen roman kişilerinin içinde yaşadığı topluma -hayata- ayna tutar”* (Yıldız, 2002: 33) diyerek romanın; insanın çevresinin, hayatının ve insan topluluklarının yansıması olduğunu ifade etmiştir.

Mehmet: Serinin ilk romanıyla aynı adı taşıyan romanın başkarakteri Mehmet, Şemdinli’de askerlik yaparak kendini bir anda savaşın içinde bulmuş bir asteğmendir. Mehmet ismi ülkemizde sıkça rastlanan bir erkek ismidir. Keza Mehmet’in tavırları da buna uygun şekillenmektedir. Bu durum romanda şöyle yer bulur: *“Sanırım senin zamanımızın prototipi olduğunu, ülkemizin en çok senin gibileri yetiştirdiğini kabul etmeliyiz Mehmet Bey. Bu ülkenin toprağını Mehmet’ler büyütüyor”* (Eroğlu, 2009: 205).

Romanda, Mehmet’in savaş sonrasında asker arkadaşlarının ortak olduğu bir şirkete genel müdür olmak için aldığı teklifle İstanbul’a gidişi ve orada yaşadıkları anlatılır. Hayatının birçok dönemini acılarla, yoksullukla, mutsuzlukla geçiren ve hiç istemediği şartlarda kendi iradesi dışında şekillenen bir hayat yaşayan Mehmet, İstanbul’a zengin olma hayalleriyle gider. Romanda İstanbul, bütün görkemi ve

asaletiyle Mehmet'in sahip olmak istediği bir pencere “her şeyi silen o sihirli pencere” (Eroğlu, 2009: 140) ile özdeşleştirilir. Ancak İstanbul, bir yandan da toplumda var olan zengin-fakir, laik-müslüman, burjuva-köylü zıtlıklarının net bir şekilde görüldüğü bir mekândır. “Eğer liberal kapitalizmden, alavere dalavere bankacılığından, toplumsal kirlenmeden, gazetecilikten çok halka ilişkiler yapan yaltakçı, yandaş medyadan, yeni yeni ortaya çıkan antikapitalist Müslümanlardan, iktidara egemen olan taşra sermayesinin burjuvalaşma çabalarından söz edeceksek bunun odağı, hepsinin birlikte kaynadıkları kazanın adı İstanbul'dur” (URL 7). Mehmet ve silah arkadaşlarını da hem ailevi hem de şahsi hesaplaşmaları doğrultusunda bir araya getiren bu şehirde; fay kırıkları, kutuplaşmalar ve paraya sahip olma arzusu yankı bulur. “Dünya küçük, para yan yana getiriyor eski tanışları. “Et bulursan ye” diyen avcıların dünyasında, ahlaklı kapitalizmden söz ediliyor ama zengin olmak için taraf tutmak gerekiyor. İstanbul manzarası eşliğinde belleğimiz konuşuyor, sükûnet içinde dinliyoruz” (URL 8).

Romanda Mehmet ile ilişkileri çerçevesinde tanıtılması gereken kahramanlar: Emine, Rojin (Zeynep), Aslı, Simin, Yakup, Cenk, Abdullah Kadioğlu, Prof, Altan'dır.

Emine: Abdullah Kadioğulları'nın türbanlı, muhafazakâr, güçsüz, ailesinin sözünden çıkmayan, Mehmet ile evlilik hayalleri kuran genç ve güzel kızıdır. Emine serinin ikinci romanında kendi varlığı ile değil, Mehmet ve ailesiyle olan münasebetleri sonucunda ortaya çıkan bir kimlikle görülür. Fakat yalnızca anne olma arzusuyla aldığı kararla kendi hayatının tabularını yıkar. Bu konu özellikle *Fay Kırığı II: Emine* romanında Emine'nin psikolojik ve ruhsal açmazları ile beraber yer bulmaktadır.

Rojin (Zeynep): Kardeşini kaybetmesi sonucu özgürlük ve haklarını savunabilmek adına savaşmak için Güneydoğu'ya giden ve bir anda kendini dağlarda çatışma ortasında bulan bir doktora öğrencisidir. Mehmet'le karşıt gruplar içinde yer almasına rağmen, bir dostluk kurmayı başarabilen “insan kalmanın romanı” *Fay kırığı III: Rojin*'in başkarakteridir.

Aslı: Mehmet'in mutsuz aşk deneyimi yaşamasına sebep olan zengin, şımarık bir kızıdır. Aslı, romanın çoğu yerinde Mehmet'in zihninde beliren yerli yersiz

hayallerle belirir. Onunla ilgili söylenebilecek en doğru şey, Mehmet'in mutsuzluğuna kaynaklık eden birisi olduğudur.

Simin: Mehmet'in genel müdürlük yapmak üzere gittiği L&M şirketinin ortaklarından biridir. Simin romanda, zenginliğin getirdiği umursamaz ve rahat tavırlarıyla ve dişiliğiyle ön plandadır. O da diğer kahramanlar gibi Mehmet'in gözünden verilir ve Mehmet'le olan ilişkisi çerçevesi ile var olur.

Abdullah Kadioğulları: Kayserili iş adamı Abdullah Kadioğulları, L&M şirketinin bir diğer ortağıdır. Kayseri'den İstanbul'a zengin olmak için giden Kadioğulları, romanların kırılma noktalarında duran en önemli isimlerinden biridir. Öyle ki onu, köy-şehir, köylü-burjuva, laik-müslüman karşıtlıkları içinde görmek mümkündür.

Mehmet'in silah arkadaşları Cenk Plevneli ve Yakup Kadioğlu onun şirketinin sahipleri; diğer iki silah arkadaşı Altan ve Prof ise Mehmet'in savaştan sonra bir araya geldiği diğer kahramanlardır.

Yazarın kahraman seçişi dikkat çekicidir. Çünkü bu kahramanlar, “*insani duruşları (bencil, verici, sadist, kaypak, çıkarıcı), siyasi görüşleri (sağcı, solcu), ulusal kimlikleri (Türk, Kürt) ve inançları (dindar, dinsiz) ile toplumumuzun özenle seçilmiş bir kesitini oluşturuyor*” (URL 9). Örnek olarak: Dönemin Türkiye'sinde yaşayan iktidar yanlısı, dindar, zengin ve köylü iş adamı (Abdullah); muhafazakâr, kendi kararlarını veremeyecek kadar güçsüz, kırılğan genç kız (Emine) ve para aşkı-beşeri aşkı arasında kıvranan, geçmiş-an-gelecek içinde kendine yer edinemeyen, saf görünümlü-kurnaz, korkak-cesur, fırsatçı-iyi-kötü gibi özellikleriyle kimlik bunalımı yaşayan bir erkek (Mehmet).

2.4.2. Fay Kırığı II: Emine

Fay Kırığı-II: Emine romanı *Fay Kırığı I: Mehmet'in* devamı niteliğinde 2011'de yayımlanan, serinin ikinci, Eroğlu'nun on ikinci romanıdır. Bu roman, 2006-2008 yılları arasında İstanbul'da Mehmet ve Emine ilişkisi bağlamında gelişen olaylardan oluşur.

Eroğlu, bu romanında dindar-dinsiz karşıtlığı içerisinde beslenen bir aşkın, inançla kıyasla nasıl bir duygu haline geldiğini ve aşkla sınanan bireyin içsel dünyasının yansımalarını göstermeye çalışmıştır. Dininin ve ailesinin şekillendirdiği

bir hayat yaşayan Emine ile dini duyguları ve aile bağları zayıf Mehmet arasındaki aşk sonucu oluşan evlilik; Mehmet için kurtuluş fırsatı, Emine içinse çocukluktan bu yana kurduğu hayalin gerçekleşmesidir. Romandaki olaylar genel olarak bu karı koca arasındaki duygu gelgitleri etrafında şekillense de Eroğlu “*hep o meşum ‘Fay Kırığı’nın etrafında dolaştığını da okura hiç unutturmaz. O fay kırığı; bu ülkedeki toplumsal parçalanmamızın, ayrışmamızın ve kendi sınırlarımıza çekilmemizin, birbirimizden uzaklaşmamızın simgesidir*” (Ülker, 2011: 47). Yazar roman boyunca Mehmet’e, Emine ile arasındaki evliliğin bu kırıkları onarmaya yetecek bir aşkla kurulup kurulmadığını sorgular.

Romanda Mehmet’in evlilik sonrası başkalaşmasından, muhafazakâr kimliği ile varlık-yokluk arasındaki Emine’nin çırpınışlarına; paranın her şeyden üstün tutulduğu bir çağda yaşayan kapitalizm kölelerinden, Müslüman fakat burjuva sınıfına ait sermaye düşkünü zengin iş adamlarına kadar birçok olguyu görmek mümkündür. Eroğlu, romanında kahramanlarının bireyselleşme süreçlerinde geçirdikleri bunalımı vermekle beraber, onların oluşturduğu toplumun sosyal, siyasal, dinsel ve ekonomik hayatının getirdiği kaygıları da anlatmıştır.

2.4.3. Fay Kırığı III: Rojin

Fay Kırığı Üçlemesi’nin son romanı *Fay Kırığı III: Rojin*, aslında birinci roman olan Mehmet’ten önceki dönemi anlatır. Yani bu roman, Mehmet’in 1990’lı yıllarda asteğmen olarak görev yaptığı Güneydoğu’da yaşadığı olaylardan oluşur.

Fay Kırığı III: Rojin romanının ana eksenini savaş, iki bakış açısıyla hem T.C. askeri Mehmet’in hem de PKK örgüt üyesi Zeynep (Rojin)’in gözünden verilir. Romanda, bu iki zıt karakterin savaşın ortasında neler hissettiği, hem anlık hem de geçmişe doğru yaptıkları içsel yolculuklarından doğan düşünceleriyle verilir. Mehmet, çektiği kura sonucu Şemdinli’de mecburi olarak görev yapmak zorunda olan bir asteğmen; Zeynep ise kardeşini kaybetmesi sonucu Şemdinli’ye giden entelektüel yazar ve tercümandır. *Rojin* romanı, farklı sebeplerle fakat aynı amaçlarla savaşan insanların romanıdır. Onların ortak yönleri mutsuz bir hayat, köksüz bir aile, sonu hüsrarla biten aşklar, aidiyet problemi iken; ortak amaçları kendine bir yer edinmek ve kendini kanıtlamaktır. Zeynep diğer ismiyle Rojin, Mehmet gibi savrulan bir hayatı ve mutsuz aşk deneyimleri olan bir kadındır. Ancak onunla ilgili üç

romandaki kadın karakterlerin en güçlüsüdür demek yanlış olmaz. Çünkü Zeynep, insanı travmatik boşluklara ve yaşamı-ölümü anlamlandırma noktasında yokluğa sürükleyen bir savaşın içinde güçlü durmayı başarabilmiştir. Zeynep, bir yandan savaşın kayıplarını görmezden gelerek yaşamaya çalışırken bir yandan da hayranlık ve büyük bir aşkla bağlı olduğu yazar sevgilisi Nusret'in hafızasında canlanan anılarıyla baş etmeye çalışır. Bu, Mehmet'in Aslı ile olan zihinsel bağına benzerdir.

Romanda esas olan, fay kırığının üçüncü boyutu Türk-Kürt mücadelesinin derin izleklerini bu iki kahraman aracılığıyla aktarmaktır. *Fay Kırığı III: Rojin*, Fay Kırığı Üçlemesi'nin Türk-Kürt boyutunu oluşturur. Ancak romandaki olaylar, terör örgütünün Türkiye'yi ayrıştırmaya çalışarak gerçekleştirdiği çatışmalarla örülüdür.

Eroğlu'na göre *Rojin*'in yazılma sebebi, ülkemizdeki Türk-Kürt sorunu ve buna bağlı olarak yaklaşık 30 yıldır süregelen bir savaşı tüm açıklığıyla ele almaktır. Savaş, ya savaşın taraflarından ya da radyo, gazete, televizyon aracılığıyla medyadan dinlenilerek öğrenince taraflı bir hâl alabilir. Savaşta ya yenmek ya da yenilmek vardır. Savaşanlar ise ya düşman ya da kahramanlardır. Fakat savaşın gerçeklerini öğrenmek için propagandalardan uzak durulmalı ve savaş, savaşan taraflarca anlatılmalıdır. Ancak bu şekilde savaşın ne demek olduğu anlaşılabilir. Rojin böyle bir kaygının ürünüdür. Ayrıca Eroğlu, bu romanı yazmaktaki meramının toprak altında yatanlar için konuşmak ve o topraklarda neler yaşandığını anlatmak olduğunu ifade eder (URL 10).

Eroğlu, Fay Kırığı Üçlemesi'ni oluşturan üç romanda da yazgısını arayan bireyin çıkmazlarını anlatmıştır. Bu noktada romanlarda beliren; savaş, aşk, islami burjuva, mutsuzluk, inanç krizi, para endeksli yaşam vb. temalar bağlamında varoluşunu sorgulayan ve kimlik arayışında olan roman kahramanlarının birbirinden farklı mutsuz hayatları önem taşımaktadır.

Roman kahramanları başta Mehmet ve Zeynep olmak üzere, Mehmet'in silah arkadaşları: Altan, Prof, Saldıray, Cenk, Aydın, Yakup ve Zeynep'in cephesindekiler ise: Sinan, Reşo, Zilan, Dilan, Rohat'dır.

2.4.4. 9,75 Santimetrekare

9,75 Santimetrekare, Mehmet Eroğlu'nun 2014 yılında yayımladığı on dördüncü romanıdır. Eroğlu'nun diğer romanlarında görülen Türkiye gerçekleri

etrafında gelişen olayları anlatma tavrı, bu romanda da Gezi Parkı eylemleriyle belirir. 2013 Türkiye'sinin ses getiren olaylarından Gezi Parkı, eylemlerin çıkış amacından sapmasıyla birçok farklı kesimin sesini duyurmaya çalıştığı bir direniş haline gelmiştir. Bu noktada Eroğlu, romanındaki kahramanlarını bu direniş içerisine yerleştirmiş, toplumun farklı kesimlerinden bireyleri bir araya getirmiştir. Ancak bu roman, direkt olarak Gezi ile ilgili değildir. Romanda olayların geçtiği zaman dilimi - 2013 Haziran'ın ilk haftası- ülkede yaşananlar toplumsal bir yıkım niteliğinde verilir. Ayrıca romanda Gezi'ye dair değerlendirmeler apaçık görülme de roman karakterlerinin tavrı birtakım tespitlere işaret eder (URL 11).

Romanın iç içe geçmiş iki kurgusu vardır:

- 1- Ahmet'in güncel hayatı
- 2- Ahmet'in geçmişiyle bağlantı kurarak yazdığı romanının kahramanı Zinar'ın hayatı.

Ahmet, hayatı boyunca askerlik döneminde yaşadığı bir olayın, hafızasını zorlamasına rağmen bir türlü hatırlayamadığı sonunu düşünmekle geçiren bir yazardır. Eroğlu, üst kurmaca tekniğiyle yazdığı romanına hem Ahmet'in zihnini yıllardır meşgul eden hatırlayamadığı olayın başkahramanı olan Zinar adlı çocuğun hayatını kaleme aldığı romanını hem de Ahmet'in güncel hayatını konu edinmiştir.

Romanın kahramanlarına bakılacak olursa bunlar: Ahmet, Marilyn, Serap, Ayşın, Zinar ve diğerleridir.

Ahmet: Ahmet, sorunlu bir ailenin ortasında büyüyen ve bu ailenin tartışmaları sırasında yüzüne aldığı 9,75 santimetre karelik yarayı ömrü boyunca yüzünde taşımaya mahkûm olan, romanın kimsesiz başkarakteridir. Ahmet senaristlik ve yazarlık yaparak geçimini sağlayan, komşuları ve birkaç arkadaşı dışında kimseyle görüşmeyen, hayatını bir türlü sonunu getiremediği romanını yazmaya odaklanan biridir.

Romana ismini veren, Ahmet'in yüzündeki 9,75 santimetre karelik yara, onun için yalnızca fiziksel bir görünüş bozukluğu değil; aynı zamanda ruhsal yaralarının bir tezahürüdür. Ayrıca bu yara *“bugün ne olduysa-ne yaşandıysa hepsinin sebebidir. Kadınlarla olan ilişkisini o iz belirlemiştir, romanının bir başka kahramanı olan çocuk ile o iz arasında da tam tanımlayamadığı bir bağ kurmaktadır”* (URL 12). Ahmet'in kurduğu bu bağ, yüzündeki yaranın zihnindeki

yarayı -Zinar'-ı- hatırlatması açısından önemlidir. Ahmet'in bu yarası babasının annesini öldürmek üzere fırlattığı cam parçasıyla, üstelik annesinin onu kendini savunmak amacıyla öne atması sonucu oluşur. Olayın devamında Ahmet'in annesi ölür, babası hapiste öldürülür, Ahmet ise yetiştirme yurdunda büyür. Bu sebepten anne ve babasız büyümenin verdiği sıkıntılar, Ahmet'in hayatında hep var olmaktadır. Ahmet, bu açıdan Mehmet Eroğlu'nun romanlarında görmeye alışık olduğumuz acıdan beslenen, solcu kimlikli, trajik kahramanlardandır. Aynı zamanda Ahmet, Fay Kırığı Üçlemesi'nin başkarakteri Mehmet'e benzer bir yazgıyla savaşı yaşayan ve savaşın izleriyle yaşamını sürdüren birisidir. Gabar Dağları bu noktada önem taşır. Çünkü Ahmet, sık sık geçmişe -Gabar Dağları'na- dönmekte, hayal mi gerçek mi anlamlandıramadığı yaşam sahneleriyle zihinsel ve psikolojik olarak sıranmaktadır. Okur, Ahmet'in bu geçmişine psikoloğu ile yaptığı sohbetlerde ve baygınlık geçirdiği sırada zihninden geçen olaylarla şahit olur. Bu açıdan Ahmet, hem fiziksel hem de zihinsel olarak yorgun bir karakterdir.

Marilyn (Erol): Ahmet'in komşusu, Gezi Parkı eylemlerinde aktif bir rol alan LGBT bir gençtir. Ahmet'in koruyucu bir abi, bir baba şefkatiyle yaklaştığı Erol, romanda toplumun eş cinselliğe olan bakışını ve romanda bir direniş örneği olan Gezi Parkı'nda sesini duyurma çabasıyla görülür.

Serap: Marilyn'in arkadaşı genç bir akademisyendir. Serap, romanda daha çok Ahmet'le olan ikili ilişkisi bağlamında vicdani duyguları gelişmiş merhametli bir kadın olarak verilir.

Zinar: Ahmet'in askerlik döneminden yola çıkarak yazdığı romanının başkarakteridir. Ahmet, onun bir sinema filmi çekmek için İstanbul'a gelişini anlatır. Ancak romanın sonunu bir türlü yazamaz. *9,75 Santimetrekare*'nin ikiye bölünmüş olay örgüsünde Zinar, önemli bir yer tutar. Zira Ahmet'in bellek probleminin ve ruhsal acılarının kaynağı Zinar'dır. Aynı zamanda Fay Kırığı Üçlemesi'nde görülen Türk-Kürt sorununun bir benzeri bu romanda da Zinar üzerinden verilir. Öyle ki Ahmet'in, onu masum olduğu halde yalnızca Kürt olduğu için mi öldürdüğü -veya öldürmediği- konusundaki insanî duygularının sonucu doğan kaygıları roman boyunca hissedilir.

Romanda bulunan diğer kahramanlar; Ahmet'in askerlik arkadaşı Mesut, Bakkal Osman, Ahmet'in komşusu Sadi Bey ve Ahmet'in psikoloğu Haydar Bey'dir.

2.5. Senaryoları ve Ödülleri

Mehmet Eroğlu'nun Sızı (1994,4 bölüm), Issızlığın Ortası (1998, 4 Bölüm), Tutku Çemberi (2000, 13 Bölüm) adlı sinema çalışmaları TRT'de yayınlanmıştır. 1996'da Eroğlu'nun 80. Adım filmi, İstanbul Film Festivalinde En İyi Türk filmi ve Uluslararası Sinema Yazarları ve Eleştirmenleri -Fibresci- ödülleri kazanmıştır. Ayrıca Eroğlu'nun 1997 Antalya Altın Portakal Jüri Özel Ödülü ve 1997 Adana Altın Koza En İyi 3. film ödülleri kazanan Solgun Bir Sarı Gül isimli bir sinema filmi senaryosu vardır.

Eroğlu'nun roman ödülleri ise 1984 yılında Issızlığın Ortasında ve Geç Kalmış Ölü isimli romanlarına verilen Milliyet Roman Ödülü'nün ardından ülkemizin en değerli edebiyat ödülleri arasında birisi olan Orhan Kemal Roman Armağanı ile Madaralı Roman Ödülleri'dir (URL 2).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEHMET EROĞLU'NUN ROMANLARINDA VAROLUŞÇULUĞUN İZLERİ

20. yüzyıl'ın önemli düşünce akımlardan biri olan varoluşçuluk, dünyada olduğu gibi ülkemizde de felsefe ve edebiyat ilişkisi bağlamında eser veren birçok yazarla temsil edilmektedir. Bu temsilcilerin kimler olduğu ve bu akımın hangi yayımlar sayesinde yaygınlaştığı çalışmanın ilk bölümünde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölümde ise çalışma konusu olarak seçilen Mehmet Eroğlu'nun dört eseri (Fay Kırığı I: Mehmet, Fay Kırığı II: Emine, Fay Kırığı III: Rojin ve 9,75 Santimetrekare) varoluşçuluk temsiliyeti açısından incelenmeye değer görülmüştür.

3.1. İnsanın Varlık Çölü: Yalnızlık

Yalnızlık, açıklanması ve anlaşılması zor olan ve günden güne büyüyen bir sorundur. İnsan, anne karnına düştüğünden itibaren yalnızlıkla mücadele eder. Anne karnından ayrılmasıyla bu yalnızlığının ve çaresizliğinin farkına varan birey, rahatsızlık duymaya başlar. Yalnızlık, bireye bu çaresizliği hissettiren ve birçok sorunu da beraberinde getiren, çağımızın en büyük problemlerinden biridir. İnsanoğlunun yalnızlığı ile net olarak yüzleşmesi, kutsal kitaplarda ilk günaha kadar götürülür. Cennetten kovulan insan, işlediği suç sonucu bir ceza olarak yalnız bırakılmıştır. Yalnızlıktan kurtulmanın yolu kendine bir eş edinmektir. Eş edinmenin yanı sıra dini olsun olmasın tüm etkinlikler, bayramlar, törenler insanı kimsesizliğinden kurtarıp kalabalıklarda kendini tekrar topluma kazandırması sebebiyle düzenlenir (Yaşar, 2007: 239).

Yalnızlık, çeşitli biçimlerde ortaya çıkan bir durumdur. Öyle ki kimsesizlik, kalabalıklar içindeki bir başınalık, iletişimsizlik, birtakım sebeplerden dolayı mahkûm edilen dışlanma gibi sebepler bunlardan bazılarıdır. Özellikle modernizmin doğuşundan sonra insanın kendi başına yeten, hayatını yönetebilecek güçte olduğunu öne süren bir anlayış gelişmiştir. Bu anlayışla insan, toplumdan kopup bireyselleşmeye başlamıştır. 19. yüzyıl'ın ortalarında savaş ve ölüm gibi olumsuzluklarla ortaya çıkan toplumsal yıkımlar da bireyselliğe geçişi destekler

niteliktedir. İnsanın insana olan güvenini yitirmesi, onu kendi kabuğuna çekmiş ve birey kendi tercihiyle yalnızlaşmıştır. Oysaki teknolojik gelişmeler sayesinde insan, dünyanın bir ucunda bulunan başka bir varlıkla ile anlık iletişim kurabilme olanaklarına sahip olmuştur. Yani iletişimci McLuhan'ın "küresel köy" tabiri gerçekleşmiştir. Ancak insanoğlunun açgözlülüğü, en iyiye ulaşma çabası, kendini daha fazla geliştirip dönüştürme isteği, maddiyata olan düşkünlüğü sonucu birçok şeye ihtiyaç duyduğu yanılgısına kapılmıştır. Dolayısıyla insan, bunları elde ederek ulaşmak istediği daha iyi bir yaşam arzusu sonucu etrafından soyutlanarak yalnızlığa mahkûm olmuştur.

İnsanlığın yalnızlık sorunu, elbette edebiyata da yansımıştır. Bilhassa modernitenin hüküm sürdüğü dönemlerde, bireysel yaşamın her çehresi yazınsal etkinliklere konu olmuştur. Bunlardan en dikkat çekici olanı ise şüphesiz bireyin yalnızlığıdır. Yalnızlık sorununun izlekleri, 19. yüzyıl'ın buhranı içinde doğan ve popülerleşen varoluşçuluk akımında da yer bulmuştur. Çünkü varoluşçulukta, bireyin yalnız ve yabancılığı sorunsallaşmıştır. Bu duruma örnek olarak, varoluşçuluğun önemli isimlerinden Kierkegaard, kendini toplumdan soyutlayarak yalnız yaşadığı evinde önemli eserlere imza atmıştır. Bu durum, Kierkegaard'ın kendi isteğiyle yarattığı varoluşsal yalnızlıktır. Modern zaman içerisindeki birey, kalabalıkların içinde yalnızlaşmıştır. Bundan dolayı kalabalıklardan uzak, yalnız başına yaşama düşüncesi modern zamanın bireyleri açısından hoş karşılanmaktadır. Fakat bu yalnızlığın sonucunda birey, varoluşsal yalnızlığı sorgular (Baycanlar, 2011: 616).

Fay Kırığı I: Mehmet'te başkarakter Mehmet için varoluşsal yalnızlık, onun hayatının bir parçası haline gelmiştir. *"Varoluşsal yalnızlık, insanın kendisiyle diğerleri arasındaki asılmaz boşluktur. Bu boşluk Yalom'a göre derin ve doyurucu ilişkilerde bile kaybolmaz. Bu dizgenin pozitif ucunda ise ait olma, bağlı olma durumu bulunur"* (Yaşar, 2007: 241). Bu noktada Mehmet'in yalnızlığı, ailesinden kopuk bir hayat yaşamasıyla yani aidiyetsizlikle başlar. İnsan ilk olarak ailesi daha sonra da çevresi, toplumu, kültürü vb. etmenlerle olan ilişkileri ile kendini bir yere ya da bir şeye ait hisseder. İnsanoğlu için bağlılığın en sık görüldüğü birincil bağları önem arz etmektedir. Birincil bağlar, insanın geldiği yeri, toprağı, anne-babası, vatani, dini vb. unsurlarıyla olan ilişkisini belirler (Fromm, 1990: 79). Bu bağların

eksikliğini yaşamak, Mehmet'in kendi yalnızlığına sığınan biri olmasına sebep olmuştur. Mehmet, yalnızlığından kurtulmak için istemli ya da istemsiz olarak herhangi birine hemen bağlanmasını köksüz olması ile ilişkilendirir: “*Köksüz olmak! (...) Belki Her şeye çabucak alışmasının ardında da bu köksüzlük vardı (...) Bir nergis gibi köksüz ve gezginim*” (Eroğlu, 2009: 85,205). Mehmet'in kendini köksüz ve güvensiz hissetmesinin sebebi, aidiyet duygusunu kaybetmiş olmasından ileri gelir. Sevgi, saygı, farkındalık ve bağlılık bireyin psikolojik sağlığını olumlu etkilerken; bireyin aidiyetten yoksunluğu yabancılaşma, yalnızlaşma, reddedilme, yok sayılma gibi unsurlarla bireyin psikolojisini olumsuz etkiler ve bireyde davranış bozuklukları ve uyumsuzluğa sebep olur (Duru, 2015: 38).

Fay Kırığı I: Mehmet romanının birçok yerinde Mehmet'in yalnızlığına ilişkin cümleler yer almaktadır: “*Köklenmiş bir bitkiyi andıran yalnızlığını seyreltmenin yollarını araştırmaya koyuldu (...) Aslında kötü, dayanılmaz olanın acı değil, o acıya eşlik eden yalnızlık olduğunun farkındaydı (...) Birden kendini katlanamayacağı kadar yalnız hissetti (...) İnsan sanıldığından da yalnız birisidir*” (Eroğlu, 2009: 63, 67, 150). Görüldüğü üzere Mehmet'in yalnızlık hissi, onun hayatını derinden etkiler. Mehmet, her nereye giderse gitsin bu his onun peşinden gelir. Çünkü Mehmet, varoluşsal krizlerle dolu hayatında bir yer edinmeye çalışırken kimsesiz olduğunun farkında bir bireydir. Romanda buna ilişkin yer alan tüm bu ifadeler, Mehmet'in yakıcı yalnızlığı ile örülü yaşantısının bir sonucudur. Bu durum, Mehmet'in toplum içerisinde kendine bir yer edinememesi ile açıklanabilir. Bu yüzden Mehmet, geçmişinden kaçıp yepyeni bir gelecek hazırlamak için İstanbul'a gider. Onun için hatırlanacak tek bir güzel anı yoktur. Çünkü ne zaman geçmişe dönse hatıralar onu rahatsız etmekte ve ona yalnız bir insan olduğunu hatırlatmaktadır: “*Hiçbir anım gözyaşlarımın izi değildir, anılar beni gözyaşlarına değil, yalnızlığa sürükler*” (Eroğlu, 2009: 3).

Mehmet'in geçmişe olan kötümserliğinden kurtulma ve geleceğin güzel günlerine erişme çabası, onun anlamsız ve doldurulamaz boşluklarla dolu bir hayatın farkındalığı ile gerçekleşir. Bu noktada Mehmet'i varoluşçu yalıtım çerçevesinde ele almak gerekir. Varoluşçu yalıtım, insan tabanlı yalıtımdır. Bir insan, başkasına ne kadar yakın olursa olsun karşısındaki ile aralarında mutlaka bir ayrım olacaktır. Çünkü her insan, var oluşuna tek başına erişir. Ancak birey, birine bağlanma

noktasındaki eksikleri ve tek başına var olma isteği ile bir çatışma içerisine girerek kendini boşlukta bulur. Bu durum, Mehmet için farksız değildir. Nitekim o, hem aileye duyduğu özlem hem de onlardan kopuk yaşamının verdiği rahatlık sonucu içine girdiği çatışmanın derin boşluklar oluşturduğunun farkına varmıştır: “*O gece yatağa uzandığında kendini şekilsiz, ancak bir boyutunu derinliğini ürpererek kavradığı o boşluk duygusuyla yüz yüze buldu*” (Eroğlu, 2009: 60). Bu boşlukları doldurmak ve yaşamı anlamlı kılmak, onun varoluşunu tamamlamasına yardımcı olacaktır. Zira varoluş, kendi başına gerçekleşmez. İnsan her ne kadar özgür ve kendinden sorumlu olsa da varoluş için başkalarına ihtiyacı vardır. Nitekim Jaspers bu konuda: “*Birlikte bulunma, insanın ayrılmaz bir özelliğidir. Bir kimse, soyut bir fert olarak, insanlığını yaşayamaz. O, ancak başkaları vasıtasıyla ve başkalarında var olur; ve karşılıklı insanî bağlarla bir arada bulunma sayesinde, Existens’in hakikatine erer*” (Magill, 1971: 76) diyerek varoluşun ancak başkaları ile olan ilişkiler sayesinde gerçekleşeceğini ifade etmiştir. Mehmet, yalnızlık ve yabancılık çektiği toplumda var olmak için birlikte bulunmanın bilincine varmıştır. Bu bilinç, romanda şöyle verilmiştir: “*Cumhuriyet caddesi, iki yanda birkaç dükkân ve başka dünyaya ait olduğunun kanıtları, sonra o derin sıkıntı ve terk edilme duygusu... Belki artık bir kadın bulmalıydı*” (Eroğlu, 2009: 88). Mehmet’in bu cümleleri sarf ederken içinde bulunduğu ruh hâli önem taşır. Zira o, bir gece yarısı yatağında annesini, savaşı, inancı ve Aslı’yı düşünür ve tüm bu düşündüklerinden mahrum olduğunu hatırlar. İnsanın tutunacak bir insana, nesneye veyahut kavrama ihtiyacı vardır. Bu sebepten Mehmet, hayatında bir kadının var olmasını ister. Bu istek, varoluşçu yalıtmadan korunmak için geliştirilen savunma mekanizmalardan biri olan, insanın tek başına kalmaktan kaçınmasına örnektir. Tek başına kalmaktan zorlantılı kaçınım, kişinin yalnız kalmamak için daima birisiyle olmak istemesi ve zamanını herhangi bir işle uğraşarak tüketmeye çalışmasına dayanan bir savunma mekanizmasıdır. Burada ilişki kurmanın önemi bilinir fakat ilişkiye ve ilişki içinde olunan kişiye verilmesi gereken değer verilmez. Çünkü bu savunmadaki asıl gaye, ilişki kurulan kişiyi yalnız bırakmamak adına onu doyuracak biçimde mücadele etmektir (URL 13). Mehmet’in sürekli Aslı’yı ve onun kendisini daha önce kaç kez terk etmesine rağmen ona hala geri dönmeyi düşünmesi, Mehmet’in savunma mekanizması olan tek başına kalmama örneğidir ki Mehmet, Aslı’yı düşünmediği her an kendini

boşlukta hisseder: “*Aslı’yı kazıyıp dışarıya attıkça içinde hissettiği boşluk da giderek büyüyordu*” (Eroğlu, 2009: 64). Fakat Mehmet’in başka çaresi yoktur. Mehmet’in Aslı’ya sığınmaya çalışması, onun hayatındaki boşluğun göstergesidir. Zira Mehmet için, acıdan doğan boşlukların yegâne iyileştiricisi Aslı’dır.

Mehmet, Aslı’dan kopmaya ona tekrar inanmamaya çabalarken; Emine, onun bu konudaki yardımcısı haline gelir. Ayrıca bu konuda değinilmesi gereken bir başka etmen de Mehmet’in sevilme arzusudur: “*Emine’yi gerçekten seviyor muydu, yoksa sevmeyi mi taklit ediyordu? Ona yönelişinin nedeni Abdullah Bey’in, Cenk’in, hatta Ömer’in yanında örselenen kişiliğinin saygı duyulma ihtiyacı mıydı? Bilmiyordu. Ama sevilme istediğinin farkındaydı*” (Eroğlu, 2009: 268). Bu ifadelerden hareketle Mehmet’in çözüm aradığı yalnızlığı sonucunda kendini Emine’de bulduğu söylenebilir. Ancak Emine romanlarda, etrafını kuşatan kurallara uygun yaşam tarzıyla vasıfsız bir kimlikle belirir. Bunda hem ailesinin hem de kendisinin payı vardır. Emine, başörtüsü nedeniyle okulunu yarıda bırakmak zorunda kalmış, ailesinin sözünden çıkmayan silik, saf bir zengin kızıdır. Bu bakımdan Mehmet’in fırsatçılığına denk düştüğü söylenebilir ancak Simin, henüz evlilik gerçekleşmemişken ileri görüşlü bir tavırla Mehmet’e: “*‘Küçük Emine sana geçmiş unutturabilecek tek kişi. Doğrusu arınmak, temizlenmek için ondan daha uygun, daha masum başka bir şey bulamazdın...’ (...)* Ama bir sorun var: *Sevdiğin kadın bomboş. Varlığı yok. Sadece var. Zavallı dostum, o büyük boşluğu neyle dolduracaksın?*” (Eroğlu, 2009: 264) cümleleriyle uyarıda bulunur. Simin’in cümlelerinden hareketle, Emine’nin henüz varlığını kazanamamış sığ bir insan olduğu anlaşılmaktadır. Mehmet de kendi varlığını kazanma yolunda tutunacağı insanın doğru bir seçim olup olmadığıyla ilgili tedirginlik hisseder: “*...hayatını paylaşmaya hazırlandığı kadının fikirlerini besleyen kaynaklar öylesine az, olanlar da öylesine yüzeyseldi ki, Mehmet bunu fark ettikçe umutsuz bir tedirginlikle ürpermiyor değildi (...)* Emine’yi beğenmesinin nedeni onda keşfettiği bu boşluk olabilir miydi?” (Eroğlu, 2011: 53). Bu noktada iki görüş var olur. Mehmet, ya ‘fırsatçı’ kimliğiyle Emine’yi bir av olarak görmekte ya da onu ‘âşık’ kimliğiyle bir eş olarak sevmektedir. Mevcut görüşler, Mehmet’te korku hissi uyandırır da o, tüm bu şüphelere ve korkulara rağmen Emine’nin kendisine olan sevgisinin, gizemli dişiliğinin ve servetinin büyümesine kapılır ve onunla evlenme kararı alır. Bu karar,

Fay Kırığı I: Mehmet romanının sonunda: “İlk kez büyük bir yarışı kazanmıştı. Göçebelik sona eriyordu; İstanbul’a, Boğaz’ın kıyısına Emine’yle kök salacaktı” (Eroğlu, 2009: 300) cümleleriyle yer bulur. Hayatın her alanını farklı bakış açılarıyla değerlendiren bu iki ismin evliliği, her türlü karşıtlığa sebebiyet verecek türden bir birlikteliğin kapısını aralar. Çünkü bu yolda Emine, Mehmet’e destek değil külfet olur.

Fay Kırığı II: Emine romanında Mehmet’in yalnızlığı devam etmekle beraber buna bir de Emine’nin yalnızlığı eklenir. Mehmet, yepyeni bir başlangıç için çıktığı yolda Emine’yi karşısına çıkan en büyük fırsat olarak görür. Çünkü Emine, hem zengin hem de güzel bir kadın olarak bir erkeğe yetebilecek, onun yalnızlığını giderebilecek birisidir. Fakat Emine’nin ait olduğu hayat, Mehmet’in yaşam tarzına zıtken bu ikilinin evliliği onları yalnızlık-birliktelik çıkmazında sınar. Nitekim Heidegger, yalnızlık ve birlikte bulunma konusunda: “Yalnızlık, birlikte bulunmanın eksik bir şeklidir. Bir kimse yalnızlığını ancak orijinal bir birlikte bulunma özelliği olarak dener” (Magill, 1971: 53) demektedir. Buradan anlaşıyor ki *Dasein* bir arada yaşama karakterine sahiptir. Ancak bu birliktelik, zamanla *Dasein*’i eşyaya dönüştürür ve onun varoluş hürriyetini kaybetmesine yol açar.

Mehmet, romanda sık sık yalının penceresi önünde daldığı düşüncelerle görülür. Çünkü Mehmet’in gözünde bu pencere: “Yalnızlığımıza saklanabileceğim sığınak” (Eroğlu, 2011: 10) olarak nitelendirilir. Mehmet, savaşta çatışmış, ölümle burun buruna gelmiş, mutsuzluk dolu bir hayat ve hüsrarla biten aşklar tecrübe edinmiş biri olarak bağlanma problemi yaşar. O, eninde sonunda yalnız kalacağını, terk edileceğini ya da ölüm varken her şeyin anlamsız olduğunu düşünen biridir. Bu duygular, onu yalnızlığına sığınan bir adam haline getirir. Dolayısıyla varoluş, tek başına gerçekleşen bir eylemdir. Ancak varoluş için bireyi tetikleyecek dış etmenler şarttır. Dış etmenlerin en belirginini, bireyin diğerleriyle olan münasebetleridir. Sartre bu konuda: “(...) *cogito ile dolaysızca kendini kavrayan insan, aynı zamanda başkalarını da bulmuş, kavramış oluyor; başkalarını kendi varoluşunun nedeni, koşulu olarak görüyor. Anlıyor ki başkaları kendini zeki, kötü, kıskanç saymayınca gerçekten zeki, kötü, kıskanç olamıyor; ama sayınca da sahiden öyle oluyor. Yani kendisiyle ilgili bir gerçeğe varması için başkalarından geçmesi gerekiyor*” (Sartre,

2016: 60-61) demiştir. *Fay Kırığı II: Emine* romanında Emine'nin Mehmet'le olan evliliği sonrasında kendini bulması ya da bu evliliğin Emine'nin varoluşu için bir basamak olması bu sebeptendir. Aynı zamanda Emine, kendi fiziksel ve ruhsal özelliklerinin Mehmet tarafından takdir edilmesinden haz alır. Bu açıdan Emine için kendinin başkalarındaki izlenimi değer taşımakta ve bu durum “öbürleriyle varoluş” a örnek teşkil etmektedir. Hem Mehmet hem de Emine'nin yaşadıkları hayat karşılaşmadan önce anlamsızken, hayata anlam kazandıran şeyler noktasında onları ortak paydada buluşturan şey, kuşkusuz birbirlerinin gözündeki değerleridir. Çelik bu durumu açıklar nitelikte şöyle demiştir: “*İnsan nesnelere ve başkalarına bakarak yaşamı kavrar. Onlara yüklediği ve onlardan aldığı çağrışımlarla kendini yeniden tanımlayabilir*” (Çelik, 2013: 48).

Fay Kırığı II: Emine romanı, Türkiye’de yaşanan fay kırığı itibariyle genel, zıt kutuplar arasında yaşanan aşk bağlamında evrensel ve yalıtılmış hayatı bakımından da özel konuları ele alan kapsamlı bir romandır. Her olay, birbiriyle ilintili bir halde bazen karmaşık bazen sade olarak gelişmektedir. Bu bakımdan Türkiye’de yaşanan zıtlıkların temeline kurulmuş bir evlilik, Mehmet ve Emine’yi öteledikleri yalnızlıklarına sürükler. Öyle ki Mehmet, düğününde bile kendini yapayalnız hisseder ve Mehmet’in arkadaşı Altan’ın düğünden ayrılmasıyla beliren bu durum romanda şu cümlelerle ifade edilir: “*Onların gitmesiyle Mehmet’in hissetmeye başladığı yalnızlık şimdi daha da koyulmuştu. Robinson Crusoe gibi, kendini bilmediği bir dünyada tek başına kalmış hissediyordu*” (Eroğlu, 2011: 157). Mehmet’in bu hâli, düğün boyunca devam etmektedir. Elbette ki o güne kadar diğer insanlarla sosyal iletişimi dahi olmayan, siyaset ve dinden oldukça uzakken düğündeki kişilerle birdenbire kendini dinî ve siyasî oluşumlar içinde bulan Mehmet için bu hâl tabiidir. Ancak Mehmet, içinde bulunduğu yalnızlığın devam etmesinden korkar ve korkusu yazar anlatıcı tarafından: “*İki ay önce, Mayıs başında, boşaltıldıktan sonra Emine’yle yalıyı ilk kez ziyaret ettiklerinde, pencereden Boğaz’ı seyrederken, kendi küçük yalnızlığından, hayallerine bile sığmayacak kadar büyük bir zenginliğin içine yerleşmeye hazırlandığını düşünmüştü. Şimdi, karısına devredilen hisselerle daha da büyüyen bir zenginliğin içinde, sadece Emine’yle yaşayacaktı. Bir an irkildi. Yalnızlığı da zenginliği kadar büyüyecek miydi?*” (Eroğlu, 2011: 161-162) şeklinde aktarılır. Bu durum, bireyi var olduğu andan itibaren

çevreleyen yalnızlık anksiyetesine örnektir. Ayrıca varoluşçu yaklaşıma göre tüm insanlar hayatları boyunca yalnızdırlar. Başkasıyla kurulan iletişim bu yalnızlığı yok edemez. Bu sebepten her birey, güvensizlik ve zeminsizlik hissi veren yalnızlık durumuyla baş etmeyi bilmelidir. Fakat birey, eğer bu durumdan kurtulmak istiyorsa günlük meşgalelerini yoğunlaştırır ve onlara odaklanır. Ancak bu, bireyi yalnızlık ve tek başlılık hâlden kurtarmaya yetmez (Yalom, 2001: 571).

Tam da bu noktada Mehmet'in daha önce hissettiği boşluk ve yalnızlığa çok geçmeden tekrar kapıldığı romanda şu cümlelerle yer bulur: "*Mehmet (...) her adımında geride ne olduğunu bilmediği ama kendisini eksilten bir şey bırakıyordu. Kendine ait olan kadın girişine geldiğinde durdu, önündeki hiçbir şey vadetmeyen kıpırtısız geniş boşluğa baktı. Şimdi içi bomboştu. Öfkesini basamaklara bırakmıştı(...). Kendini daha önce hiç olmadığı kadar yalnız hissediyordu. İzmir'de, kordonda Emine'yle yan yana yürürken ondan başka kimsesi olmadığını keşfetmesinin üzerinden sadece birkaç hafta geçmiş olmasına rağmen şimdi on milyonluk bir kentin göbeğinde tek başınaydı*" (Eroğlu, 2011: 345-346). Mehmet'in bu cümleleri kurmasında etkili olan önemli faktörlerden birisi kardeşi Ayşe'dir. Mehmet'e göre, Emine'nin Ayşe ile sevimsiz bir ilişkisi vardır. Ayşe ona Aslı ile ilgili geçmişi anlatmakta, Emine de Ayşe'ye para vermektedir. Bu bakımdan Mehmet, Ayşe'yi annesine benzetir. Çocukluğunu hatırlayınca annesiyle ilgili kötü bir maziden öteye gidemeyen bu durum, Mehmet'e yalnızlığını hatırlatmaktadır.

Yaşamsal enerjisi ve duygusal hareketliliği noktasında Mehmet'ten çok da farklı olmayan Emine de çaresiz, yalnızlığa hapsedilmektedir. Emine, yalnızlığını bastırmanın yolunu da sürekli seyahate çıkma fikirleriyle bastırır: "*Mehmet böyle alelacele yola çıkma ısrarının, karısının yalnızlığından ve bu yalnızlığın etrafına bir ipekböceği içgüdüleriyle ördüğü, sonra da içine sıkıştığı sıkıntı kozasından kaynaklandığının farkındaydı*" (Eroğlu, 2011: 252). Zira yalnızlık hissi, insanda çeşitli sıkıntılar ve buhranlar yaratan bir durumdur. Emine, Mehmet'e ne kadar âşık olursa olsun, romanda bu aşkın yetersiz kaldığı durumlar mevcuttur. Emine'nin duygu durumu gözlemlendiğinde evliliğindeki sıkıntılarını ve bundan doğan ruhsal bunalımlarını görmek mümkündür.

Emine, kocası Mehmet gibi tek başına bir varlıktır. Bunun bilincinde olduğu için tıpkı Mehmet'in kadınlarda aradığı birlikteliğe benzer bir arayışla anne olmak istemektedir. Yazgısı birbirine benzeyen karı-kocanın evlilikleri, yazgılarını değiştirmeye yetmemiş, içlerinde hep bir boşluk duygusu kalmıştır. Mehmet karısının anne olma isteğini yalnızlığa alınmış bir tedbir olduğunu dile getirmiştir: *“Daha yirmi beşine gelmeden doğurmak istemesinin ardında ne vardı? Yalnızlık. Durum açıktı. Karısı mümkün olduğu kadar kısa süre içinde düştüğü dolduracak bir varlık arıyordu”* (Eroğlu, 2011: 253).

Fay Kırığı II: Emine romanı, Emine'nin ve henüz doğan bebeğinin ölümüyle son bulur. Bu noktada ölümle daha önce defalarca burun buruna gelmiş fakat sağ kalmayı başarmış olan Mehmet, ölüm gerçeğiyle yüzleştğinde tek başınalığının-yalnızlığının bilincine varır: *“Çevresini kuşatan, onu bir zar gibi saran şeyin ne olduğunu biliyordu: yalnızlık”* (Eroğlu, 2011: 567). Çünkü ölümle yüzleşmek, bireye bu hayattaki tek başınalığını sert bir biçimde hatırlatır. Birey için sevdiği birinin ölümü, ona hem acı verir hem de onun aklına kendi ölümünü getirmesine sebep olur. Ki bu ölüm düşüncesi, bireyin tek başına gerçekleştireceği bir hadise olduğu için onu kıvrandırır.

Yalnızlık bağlamında ele alınması gereken kahramanlardan biri de Yakup'tur. Emine'nin abisi Yakup, savaşta mayına basarak bacaklarını ve gözlerini kaybetmiş bir gazidir. Bu durum, Yakup için aşılması zor olan birçok sorunu beraberinde getirir. Öyle ki ailesinden, dininden ve özellikle kendinden uzaklaşan Yakup gün geçtikçe yalnızlaşır. Yakup'un bu hâli *Fay Kırığı II: Emine* romanında şu cümlelerle tasvir edilir: *“Yakup'un yalnızlığını daha da koyultan gerçek neden bu muydu? Belki bu haliyle hayatını anlamsız trajedilerle harcayan birisine, geleceği değiştirme yeteneği olmayan bir zavallıya benziyordu, ancak ne kadar aldatıcıydı bu görüntü. O sadece bir misafirdi; kendi deyimiyle 'bu âlemdeki mahpusluğunun sona ermesini bekleyen bir yolcu'”* (Eroğlu, 2011: 190). Bu bağlamda Yakup, varlığını anlamsız gören, eylemsizlik hâlinin ve işe yaramazlığın sıkıntısıyla cebelleşen, bu sebeple yorgun bir bedene ve yaralı bir ruha sahip olan trajik insanlardandır. Yakup'un gerek dinsel gerek fiziksel gerek de mental olarak savaşa en uyumlu komutanlardan biriymen, birdenbire sakat kalması, onun bu hâlinin açıklayıcısıdır.

Fay Kırığı III: Rojin, serinin ilk iki romanının başkahramanları gibi anlamsız bir hayat yaşayan yalnız insanların varoluş trajedisini savaş ve ölüm ekseninde veren bir romandır. Ölümün sık sık hatırlatıldığı bu romanda insanın tek başınalığı sıklıkla vurgulanır. Ölüm gibi doğum da insanın yalnızlığıyla yüzleştiği anlardan biri hatta ilkidir. İnsanoğlu, annesine göbek bağıyla bağlıyken doğum biter bitmez bu bağ kesilerek annesinden ayrılır ve bu an onun yalnızlık hikâyesinin başladığı an olarak bilinir. Birey bu şekilde yaşama başlar, yani ölüme kadar bilmediği zaman ve mekânda tek başına bir yolculuğa çıkmış olur (Özakkaş, 2004: 270). Nitekim romanda “insanın hissettiği ilk duygu nedir?” sorusuna yalnızlık olarak cevap verilir: “*Bence anamızın karnındayken tek başına olduğumuzu hissediyoruz. İlk duygu bu olmalı*” (Eroğlu, 2013: 23). Bununla beraber, doğumdaki ayrılık biyolojik olarak bireysel insan varoluşunun başlangıcı sayılmasına rağmen, çocuk büyüyene dek annesiyle, iki beden bir varlıkta yaşamayı sürdürür (Fromm, 2011: 32). Mehmet’in anne ile olan bu yaşam tarzına karşı yabancılığı, onun yalnızlığının ilk kaynaklarından biridir.

Roman, birbirine karşı savaşan iki insanın yaralı bir biçimde aynı mağarada buluşmasıyla son bulur. Yazgısı ortak bu iki insanın yalnızlığı, onları canavarlaştırmamış aksine onların merhamet duygularını ören bir insanlık örneğine dönüşmüştür. Fromm’un (2012: 135) ifadeleriyle: “*birey kurtuluşu çoğu kez kaçmakta ve canavarın kendisini yakalamasını olanaksız kılan rastlantılarda bulacaktır işte ‘mutlu son’ un en önemli ve en acıklı bölümü de budur. Günümüzde bireyin böyle bir duruma düşeceği, on dokuzuncu yüzyılın ileri görüşlü düşünürlerince öngörülmüştü bile. Kierkegaard, kuşkuların verdiği acıyla kıvranan, yalnızlık ve önemsizlik duygularıyla ezilmiş çaresiz bireyi betimlemekteydi*”.

Fay Kırığı Üçlemesi’nde görülen yalnız ve yabancılaşmış kişileri, 9,75 *Santimetrekare* romanında da görmek mümkündür. Romanın başkahramanları Ahmet ve Zinar farklı hayat hikâyelerine sahip olmalarına rağmen onların ortak yazgıları da yok değildir. Zira hem roman yazarı Eroğlu hem de romanda yazar kimliğiyle Ahmet, bunu doğrular nitelikte ifadelere yer vermişlerdir. Ahmet kendisini “*ruhu bereli kimsesizin teki*” (Eroğlu, 2014: 53) olarak tanımlar. Onun yalnızlığı ruhuna işleyen ve hayatının her anını etkileyen bir yalnızlıktır. Karşılaştığı

insanlarda dahi uyandırdığı ilk tepkinin yalnızlık olduğunu söyler: “*Bana yaklaşan genellikle hiçbir zaman üzerinden çıkmayacak o yakıcı yalnızlığımın inatçı kokusunu alır*” (Eroğlu, 2014: 52). Ahmet’in bu söylemi, çocukluk dönemi ile ilişkilendirilmesi gereken bir durumdur. Çünkü Ahmet, annesi ve babası tarafından seilmeyen hatta onlar tarafından ölüme terk edilen bir çocuktur. Ahmet ne zaman geçmişini hatırlasa, onlar yüzünden sevgi nedir bilmeden, yuvada büyümeye mahkûm olmuş masum bir çocuk hatırlar. Yazdığı romanının başkarakterinin de öksüz bir çocuk olması bu sebeptendir. Zira “*Yeşilliğini kaybetmeye yüz tutmuş ovada yapayalnız kalacağını bilmeyen tek kişi, sokakların en yalnız çocuğu görenlerin arkasından fısıldaştıkları küçük çocuk*” (Eroğlu, 2014: 83) olarak tanımlanan Zinar da Ahmet gibi yalnızlıkla sınanır. Zinar’ın yalnızlığı kalıtsal bir hastalık gibi üzerine yapışan ve doğumundan ölümüne dek onu rahatsız edeceğini bildiği bir duygudur. Öyle ki Zinar, ebeveynleri ile ilişkileri zayıf, ilgisiz ve sevgisiz bir ortamda büyümeye mahkûm bir çocukluk dönemi geçirmiştir. Zinar, terörist bir baba ve sorumsuz bir annenin çocuğu olmanın bedelini, ruhuna tesir eden yalnızlık duygusuyla ödemiştir. Toplum tarafından da dışlanan küçük bir çocuğun bu kadar acısı varken Ahmet, onun hayatına daha da acı katan bir yerde midir? Romandaki olaylar bu sorunun cevabını bulmaya çalışan bir zincir halkası biçiminde ilerler. Ahmet’in varoluşu da bu sorunun cevabıyla tamamlanacak gibi gözükmektedir. Çünkü Ahmet’in, toplumdan soyutlanıp özünü ararken düştüğü yolların sürekli Zinar’a çıkması tesadüf değildir.

3.2. Gasp Edilen Bir Hak: Fitrî Özgürlük

En yalın tabiriyle özgürlük, bir kişinin herhangi bir engel olmadan kendi eylemlerinde söz hakkına sahip olmasıdır. Özgürlüğün kesin çizgileri vardır. Ki özgürlük kavramında, bir bireyin eylem alanı bir başka bireyin eylem alanı ile kesişmemelidir. Özgürlük, insanlık tarihinin başlangıcından beri var olan bir sorunsaldır. Özgürlük ve sınırlarının hem bireysel hem de toplumsal açıdan çok farklı boyutları (negatif, pozitif) vardır. Bu yüzden filozofların özgürlük hakkındaki görüşleri ve dolayısıyla yaratılan sanat ve edebiyat eserleri kendi özgürlük arayışlarının ifadesidir. İnsanların yaşam uğraşlarına, birlikteliklerine ve yapısına yönelik ilk detaylı ve sistematik çabanın ürünü Platon’un *Devlet* adlı eseridir. Bu

eser, özgürlük sorununu açık bir şekilde işleyen ilk felsefi eser özelliği taşımaktadır. Platon bu eserinde doğrudan özgürlük kavramına göndermeler de bulunmak yerine mitler aracılığıyla özgürlük hakkında önemli tespitler sunar (Adugit, 2013: 64).

Zaman içerisinde şekillenen özgürlük algısı, 19. yüzyıl'a gelindiğinde Hegel ile gelişme gösterir. Çünkü Hegel, felsefe alanında özgürlüğü, düşünce çabası içerisinde değerlendiren düşünürlerdendir. Hegel, özgürlük düşüncesini kişilik ve toplumsal diyalektik arasında bağ kurma çabası üzerinde şekillendirmiştir. Bu çabasının bazı ön koşulları vardır; bunlar arasında en önemli olanı 'Tanıma, Eşitler Arası Tanıma'dır. Hegel'in kişilik ve toplumsallık arasında kurduğu diyalektik ilişkinin temelinde efendi-köle ilişkisinden hareketle getirdiği birey ve bir başkası karşılaşmasına dayanak oluşturan tanıma vardır (Tekerek ve Tekerek, 2014: 7).

19. yüzyıl, Hegel'den sonra Kierkegaard ve Sartre gibi çağa adını yazdıran önemli düşünürlerce zenginleşen bir dönemdir. Zira bu düşünürlerin felsefelerinden hareketle meydana gelen varoluşçuluk akımı, felsefedeki öznel tutumun bir tezahürüdür. Bu akıma göre, birey ancak kendi özgür kararlarıyla var olabilir. Özgürlük ve buna bağlı olarak seçme hürriyeti; insan hayatında bir sorumluluk hatta zorunluluk olarak ortaya çıkar. Çünkü *"insanoğlu, varoluşunun başlangıcından başlayarak, farklı etkinlik yolları arasında seçme yapan durumuyla karşı karşıya kalmıştır"* (Fromm, 2012: 34). Özgür ruhuna ket vurmayan, bilinçli kararlarla seçim yapan, yaşamının ne boyutta ilerleyeceğine dair isteklerini bilen ve bu uğurda mücadele eden birey özgürlüğüne erişip ancak bu şekilde var olabilir. Var olan birey, varoluş biçiminden ne başkasını ne de Tanrı'yı sorumlu tutabilir. *"İşte varoluşçuluğun ilk işi de her insanı kendi varlığına kavuşturmak, varlığının sorumluluğunu da omzuna yüklemektir"* (Sartre, 2016: 40). Varoluşçuluk felsefesinin ana ilkesi 'varoluş önden önce gelir' fikridir. İnsan, varoluşa erişmek için özünü bulmak zorundadır. Özünü bulmak da ancak mutlak özgürlükle erişilebilecek bir makamdır. İnsan bu yolda verdiği kararlarla yalnızca kendinden değil diğer insanlardan da sorumludur.

Varoluş felsefesinde özgürlük temi, birçok düşünür tarafından ele alınmıştır. Ancak bunu sorunsallaştıran temel isim Sartre'dır. O, özellikle 'eylemim özgürlüğümüdür' ana fikriyle Tanrı-özgürlük ilişkisi üzerinde durarak yazmış olduğu *Sinekler* isimli oyununda, bireyi içine hapseden dinsel dogmalar ve baskın

yönetimleri sorgulamıştır. Bu oyuna göre, birey ne dini ne de siyasi baskı altına alınamaz ve bu baskılar karşısında özgür olmak onu var edecek en önemli eylemdir. Bireyin eylem özgürlüğünün önemi oyunda geçen bir konuşma ile desteklenecek olursa: “... beni özgür yaratmamak gerekirdi (...) Bir kez beni yarattıktan sonra da, artık ben sana ait olmaktan çıktım (...); artık gökyüzünde hiçbir şey yok, ne İyilik, ne Kötülük, ne de bana buyrukta bulunacak bir kimse (...) Bir daha senin yasan altına girmeyeceğim: Benim bundan böyle, kendi yasamdan başka bir yaşam olamaz (...), çünkü ben bir insanım, Jüpiter; her insanın kendi yolunu kendisi seçmesi zorunludur” (Foulque, 1991: 55).

Sartre’ın bu ifadelerinden hareketle denilebilir ki Sartre, özgürlük problemini ontolojik bir problem olarak görür ve insanın varlığını kazanabilmesi için özgürlüğe mahkûm olduğunu ifade eder. İnsanın özgürlüğü kısıtlanıp elinden alınamaz. Çünkü amaçsız bir biçimde dünyaya terkedilen insan, bu dünyada var kaldığı sürece kimsenin buyruğu altına giremez. O, yalnızca kendi kararlarıyla oluşturduğu hayat ile dünyada var olmak için özgürlüğe muhtaç olan ve bu uğurda savaşıyor bir varlıktır. Sahip olduğu özgürlüğün farkında olan insan, ruhu ve bedeninin başkaldırısıyla yüklendiği yükün sorumluluğunu taşıyamayacak boyutlara gelince bunaltı ve sıkıntı içine düşebilir. Ancak insanoğlu, doğumundan itibaren bu sorumluluğa boyun eğerek yaşamını sürdürmek zorundadır. “İnsana düşen alınyazısına katlanmaktır; tevekküldür, boyun eğmektir. Çünkü bu dünyada saltanat yok insan için!” (Sartre, 2016: 41).

İnsan; alınyazısı, kader, siyasi düzlemler, Tanrı iktidarı vb. buyrukların boyunduruğu altına giremez. Tarih boyunca insanoğlu, varlığına ve özgürlüğüne herhangi bir tehdit hissettiği anda başkaldırı ve savaşlar baş göstermiştir. Bu noktada varoluşsal problemlerin ontolojik boyutlu hali olan özgürlük, Mehmet Eroğlu’nun roman kahramanlarında görülen temeldendir. Mehmet Eroğlu, siyasi hayatının bir sonucu olarak sıkıyönetim mahkemelerinde askeri hâkimlerce yargılanmıştır. O dönemlerde kullanılması dahi yasak olan “özgürlük” kelimesini Eroğlu şöyle ifade etmiştir: “(...) hâkimleri en çok öfkeliendiren sözcük “özgürlüktü.” Öyle ki “özgürlük,” diyenlerin dipçikle kaburgası kırılır, zaman zaman inzibatlar bağırانların dillerini kesmeye –abartmıyorum- kalkıştırlardı. Ama biz yine de

özgürlük diye bağırmanın bir yolunu bulurduk. Nasıl mı? Öksürürek; evet özgürlüğü heceleyip, öksürüğümüzün arasına gizleyerek: Öh-öz- öh- gür- öh-ölük... Özgürlük bizim için bu denli önemli, bu denli yaşamsaldı” (URL 14). Görüldüğü üzere Eroğlu’nun kendisi için büyük anlam ifade eden bu kavram, nihayetinde roman kahramanlarının da vazgeçilmezidir. Var kalmak değil var olmaya çabalayan bu kahramanlar, varoluşun özgürlükle gerçekleştirebileceğinin ve özgürlüğe mahkûm olduklarının farkında olan bireylerdir. Çünkü söz konusu olan Fay Kırığı Üçlemesi de 9,75 Santimetrekare de savaşın ortasında özgürlüğünü elde etmeye çabalayan kahramanların romanlarıdır. Fay Kırığı Üçlemesi’nde Mehmet, Emine, Rojin; 9,75 Santimetrekare’de Zinar, Marilyn, Serap, bu romanların merkezindeki bireyler olarak, savaşla örülen acı dolu hayatlarının kurtuluşunu özgürlük seslerinde ararlar.

Fay Kırığı I: Mehmet romanında “yaratılışında mutsuzlukların Tanrısı’nın parmağı” (Eroğlu, 2009: 119) olan Mehmet’in hayatı hep bir mücadele ile geçer. Onun mücadelesi istediği hayatı yaşama uğrunadır. Birey, nasıl doğduğuna kendi karar veremez ancak nasıl yaşayacağına kendi karar verebilir. Bu açıdan geçmişindeki bunalıyı geleceğine taşımamaya çabalayan Mehmet, atlet olmayı, Aslı ile aşk yaşamayı, asker olmayı, İstanbul’a gitmeyi, Emine ile evlenmeyi seçmiş ve bu seçimleriyle geleceğinin yapı taşlarını oluşturmuştur. Aynı şekilde 9,75 Santimetrekare’nin yaralarını sarmaya çalışan bireyi Ahmet’in kendini yazarak var etmeyi seçmesi de bununla açıklanabilir. Ahmet, hafızasındaki boşlukları doldurmak ve silikleşen geçmişini hatırlayabilmek adına yazmaya başlar. Ahmet’in bu tutumu, bireyin kendi sorumluluğu ile hayat şartları karşısında takındığı tavra örnektir. Kefeli’nin söylemiyle: “İnsan kendini seçimlerine bağlı olarak şekillendirir. Yani kendisinden sorumludur. İyi kötü, ahlaklı-ahlaksız, cahil-eğitilmiş v.d. karşıtlıklar arasında kalan insan seçime zorlanır. Bu seçimin sınırları, insanın kendi kimliğinden çevresindeki olaylara, yaşadığı ülkeye ve dünyada yaşanan olaylara kadar genişletilmektedir. İnsan hayatı boyunca seçerek ve yaptığı seçimlerden sorumluluk duyarak yaşayacaktır” (Kefeli, 2007: 78-79). Nitekim seçimleriyle var olan birey ve bireyin hayatı, *Fay Kırığı III: Rojin* ‘Mehmet’in hikâyesinin başlangıç’ romanında: “Hayat aralıksız seçim yapmaktır(...) Hayatın belli bir düzeni, tadı ya da biçimi yoktur” (Eroğlu, 2013: 365) cümleleriyle ifade edilir. Ayrıca Prof, eylem gücünün ve seçim yapma özgürlüğünün insanı yücelttiğinin farkında bir birey olarak Mehmet’e:

“...insanı asıl biçimlendiren, eylemleri değil midir? İsteyerek ya da istemeyerek; bilinçli ya da bilinçsiz yaptıkları ve seçimleri...” (Eroğlu, 2011: 396). Bu açıdan Prof için, Üçleme’nin her romanında bilirkşi edası ve felsefeci kimliğiyle hayat ve insanlarla ilgili önemli tespitlerde bulunur, denilebilir.

Kişi, hayatını yaratamaz ancak seçebilir. İç bağımsızlığa sahip olmanın ilk koşulu, Kierkegaard “kendini seçmek” terimi ile ifade eder. Bu terim, kişinin öz sorumluluğunun ve varlığının bilincine varmayı sağlamlaştırır. Kendini seçmek, varlığın evrendeki küçük halini ispatlamak ve bunun getirdiği sorumluluğu taşıyabilmektir (May, 1997: 158). Varoluşçu psikoloji, sorumluluk duygusu yüklenen insanın özgürleşebileceğini vurgulamaktadır. Ancak bu özgürlük sınırsız değildir. İnsanoğlunun en büyük sınırı, fırlatıldığı varoluş alanıdır. Bu varoluş alanı, insanın alinyazısını ve bu bağlamda yaşadığı hayatın sınırlarını belirler. Otantik bir yaşam sürmek isteyen insan, alinyazısının çizdiği sınırları aşmamalıdır. Örnek olarak, bir insanın erkek olarak doğması onun varoluş alanı ve olanaklarının kadınınkıyla farklı olduğunu gösterir. Eğer bu erkek, varoluş alanının dışına çıkarak varoluş olanaklarını kendine uygun görmez ve kadın gibi yaşamayı seçerse otantik olmayan varoluş biçimini üstlenmiş olur (Geçtan, 1974: 16). 9,75 *Santimetrekare* romanında Ahmet’in komşusu Erol’un (Marilyn) eşcinsel oluşu bununla açıklanabilir. Marilyn, çocukluğundan beri kendinde hissettiği kadınsal özellikleri sonucunda radikal bir kararla kadın gibi yaşamaya başlar. Onu ne babasından yediği dayak ne de toplumun baskısı kararından vazgeçirememiştir. Bu sebeple Marilyn, Erol kimliğinden kurtulmak için cinsiyet değiştirmek için ameliyat olmayı düşünmektedir. O, her şeyin ötesinde Ahmet’in dostu ve kardeşi olarak bilinir. Ancak Marilyn’ın romandaki asıl varlığı, Gezi Parkı eylemlerindeki eşcinsel bir bireyin ‘ben’ olma mücadelesi ile görülür.

Fay kırığı II: Emine, Emine’nin bugüne kadar kazanamadığı benliğini anlatan bir romandır. Öyle ki Emine; ailesi, inançları ve en son kocası Mehmet’in boyunduruğu altında yaşayan biriyken; anne olma içgüdüğü ile özgür bir seçim yapmıştır. Bu bağlamda Emine’nin kendi canı pahasına anne olmayı seçmesi, omuzlarına yüklenen sorumluluk duygusunu kabulü ve yaptığı seçimleriyle kendini var etme konusuna emsaldır. Emine için anne olmak, hayatının nihai amacı haline gelmiştir. Emine’nin nihai amaçlarını ortaya koyması varlığını belirgin kılan

özgürlüğünün kökensel fişkırmasıyla bütünleşir. Bu fişkırmaya varoluştur ve bir amaca hizmet edecek biçimde dünyaya gelecek olan bir varlıkla hiçbir bağı yoktur. Özgürlük bu şekilde, varoluşla özdeşleştiğinden, gerek istem gerek de vazgeçilmez bir gayretle erişilmeye çalışılan amaçların temelidir (Sartre, 2011: 563). Böylece Emine, alelade bir kadinken, özgür olarak verdiği karar ve yaptığı seçim neticesinde güçlü bir bireye dönüşür.

Fay Kırığı II: Emine, birey haline gelen Emine'nin ölümü ile sonuçlanır. Bu ölüm en çok Mehmet'i yaralar. Çünkü romanda *Dasein* denebilecek karakter olan Mehmet, ölüm karşısında çaresiz olduğunu bilir ve bu sebeple ölümden kaygı duyar. Her bir *Dasein* ölümü deneyimleyeceğini ve bir başkasının kendi yerine ölemeyeceğini bildiği gibi, bir başkası için de kendinin ölemeyeceğini bilir (Heidegger, 2008: 254). Mehmet'in savaşı ve ölümün pençesinden son anda kurtulmuş bir birey olduğu düşünülünce, Emine'nin ölümünden aldığı yaranın müsebbibinin *Dasein*'in ölüm kaygısı olduğu söylenebilir. Ayrıca öleceğini bilen bireyin özgürlüğün var olup olmadığı ile ilgili de kaygıları vardır. *Fay Kırığı I: Mehmet* romanında bireyin bu kaygısı ve buna bağlı olarak özgürlüğü sorgulaması görülmektedir: “Konuşma devam edince bir ara özgür iradeye inanmadığını söyledi. Güçlü bir nedeni vardı. Filozofça bir tavırla, “Sonunda ölecek bir varlığın ne özgürlüğü olabilir ki?” diye sordu” (Eroğlu, 2009: 83).

Ölüm kaygısı ve varoluş çabasının sebebiyet verdiği özgürlük sorgulamasına rağmen: “Düşünce özgürlüğü, insanı insan kılan özgürlüklerin başında gelir” (Eroğlu, 2014: 25). Descartes'in *cogito*'suna karşılık varoluşçular “varım o halde düşünüyorum” tezi ile düşüncelerini ortaya koymuşlardır. Bu açıdan düşünce özgürlüğü elinden alınan insanın diğer tüm özgürlüklerinin yalpalandığı söylenebilir. Nihayetinde özgürlüğüne ket vurulan insan, isyan eder. Sartre'a göre dünya üzerindeki toplu isyanlardan doğan savaşların sorumluluğu insana aittir. Eroğlu'nun *Fay Kırığı Üçlemesi* ve *9,75 Santimetrekare* romanlarının savaş romanı olduğu düşünülünce, gerek 90'lardaki Güneydoğu'nun gerek de 2013'de Gezi Parkı'nın içerisinde yer alan insanların ortak çığlığının “özgürlük” olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Zeynep (Rojin), dağa çıkmadan önce sevgilisi Nusret'in: “Bence insanın değerli olduğunu kanıtlamak için savaşa yönelmesi çoğu kez yanlış bir seçim...” (Eroğlu, 2013: 424) cümlesine karşılık Zeynep: “Lütfen beni

caydırmaya çalışma... Özgürleşmek istiyorum!” (a.g.e., 425) diyerek savaşıarak özgürleşebileceğini savunur. Bu açıdan özellikle *Fay Kırığı III: Rojin* romanı, Türk-Kürt meselesi ekseninde bir tarafta ırkından ötürü ötekileştirildiğini düşünen bireyin; bir taraftan da ülkesinin refahı ve ülkesini terör örgütünden temizlemek için milliyetçi duygularla çatışan bireyin özgürlük arayışlarıyla doludur. Bu romanda özgürlük, PKK tarafında çatışanlar için vazgeçilmez bir hak olarak gösterilir. Öyle ki bu hak, ayrıcalıklı olarak ele alınması gereken Rojin üstünden özgürlüğünü kazanmaya çalışan kadın tipi ve Rojin’in üstü olarak değerlendirilebilecek komutanlar için eşitsizliğe bir başkaldırı niteliğindedir. Nitekim Sinan ve Rojin bir konuşmasında:

“Özgürlüğü ancak onu hak edebilenler hak eder.”

“Güzel bir söz hevala Rojin. Güzel bir söz” (Eroğlu, 2013: 243) diyerek bireyselleşmenin gerektirdiği temel olgunun özgürlük olduğunu ifade etmeye çalışırlar. *“Özgürlük kendiliğinden gelmez, kazanılır. Kaldı ki bir kereye mahsus kazanılacak bir şey de değildir, her gün yeniden elde edilmesi zorunludur. Goethe'nin, Faust'un öğrendiği dersi tarif ettiği gibi:*

“Evet! sarıldım bu fikre kopmaz bağlarla;

Aklın son neticesi de doğruluyor bunu:

Her kim ki fethe çıkar gün be gün ve savaşır dağlarla

Hak eder hem özgürlüğünü hem de ruhunu” (May, 1997: 158).

Eroğlu’nun romanlarında özgürlük, hem toplumsal boyutlara ulaşan (savaş) hem de en bireysel duygulara (aşk) indirgenen halleri ile görülür. Özgürlüğün en zor şartlarda dağda çatışarak elde edileceğine inanan kahramanlar savaşçı, aynı zamanda aşk gibi büyük bir duygunun etkisi altında yaşayan duygusal bir yapıya sahiplerdir. Bu sebepten Eroğlu’nun kahramanları, ikili ilişkilerinde insanlık sınırlarını aşmayan bir tavra bürünürler. Bahsi geçen kahramanlar, her ne kadar romanlarda özgür ve mücadeleci görülen savaşçılar olsa da, derine inildiğinde hepsinin savaşçılıktan ziyade insan olmaktan -veya insan kalmaktan- yana tavır aldıkları görülür. Öyle ki fiziksel olarak yürütülen savaşların arka plânında bireysel ve ruhsal bunaltılar hâkimdir. Bu da bireyleri yabancılaşmaya iter.

3.3. Cennetten Yeryüzüne Bir Yolculuk: Yabancılaşma

19. yüzyıl'dan günümüze uzanan bir süreçte, geleneğin karşısında yeni olanı savunan modernleşme anlayışı baş göstermiştir. Modernleşme, Batı'da doğmuş fakat zamanla diğer toplumların refah düzeyini artırmak amacıyla Batı'ya ayak uydurma çabasına dönüşmüştür. Zira bizim toplumumuz da Tanzimat Dönemi ve sonrasında Batı'nın yaşam tarzını, sanatını, edebiyatını ve bunun gibi birçok özelliğini kendine örnek almış, bunun için Avrupa'ya elçiler göndermiştir. İlerleyen zaman içerisinde modernleşme, bir anlamda yenilenen toplumların ayak uydurması gereken bir hal alırken, toplumda beliren çatlamların önüne geçememiştir. Çünkü geleneksel yapı ile modernizm arasında sıkışan bireyler yüzyıllar boyunca var olan kültürel, toplumsal farklılıkları bazen bir çırpıda özümsemek zorunda kalmış ve bu sebepten modernizm, birey-toplum arasındaki uyumsuzluğa, karmaşaya, bunalıma ve yabancılaşmaya engel olamamıştır (Tolan, 1980: 249). Bu köklü dönüşüm içinde yer alan çağımızın insanı, gün geçtikçe etrafından soyutlanıp kabuğuna çekilmekte ve kendi dâhil her şeye yabancılaşmaktadır. Nitekim Tolan'a göre: *“Günümüzün insanı, sanayi devrimi ile başlayan ve her alana yayılan hızlı bir değişimin toplumsal ve ruhsal düzeyde yarattığı bunalımların köklü bir rahatsızlığa dönüştüğü bir ortamda yaşamaktadır”* (Tolan, 2005: 281).

Makineleşen dünyada var olma krizleri yaşayan bireyin gerek çağına ayak uyduramama problemi gerek doğuştan gelen “bu dünyaya ait olamama” düşüncesi mevcuttur. Aslında birey, bu düşünceye ilk olarak cennetten kovulduktan sonra erişir. *“Cennette insan, henüz doğa ile özdeştir. Doğadan ve türdeşi olan insanlardan ayrı bir varlık olarak kendisinin bilincine varmamıştır. İnsan başkaldırma edimi ile kendi bilinçliliğini kazanır, dünya ona yabancılaşmış olur”* (Fromm, 1999: 71).

Bireysel bunalımların baş gösterdiği bir çağda (18. ve 19. yüzyıl) yaşayan düşünürler de bu bunalıma kayıtsız kalmamış, içinde bulundukları çağın kötümser havasından yakınmış ve bu çağı amaçsız ve ruhsuz bulmuşlardır. Kierkegaard'dan bu yana tüm varoluşçuların ortak düşüncesi bu yöndedir (Tolan, 1980: 144). Varoluşçulara göre birey, kendi içinde yalnızlığa ve bunalıma sürüklenirken kendine de yabancı durumuna düşer. Bireyin içine düştüğü bu yabancılaşma durumu, sanat ve

edebiyatta işlenmeye değer bir konu haline gelmiştir. Türk Edebiyatı bu kavrama duyarsız kalmayarak sayfalarında geniş yer vermiştir. Özellikle 1980 sonrası yazarlarında sıkça rastlanan “*dış etkenler sebebiyle kişinin kendi aidiyet bağımsızlığını yitirmesi ve bir eşya gibi işleme tabi tutularak, maddenin ve hatta kendisine sırt çeviren insanlık fetihlerinin kölesi olması biçiminde ifade edilen*” (Kılıç, 1984: 16) yabancılaşma, Mehmet Eroğlu’nun da birçok romanına konu olmuştur.

Fay Kırığı Üçlemesi’nin başkahramanı Mehmet, ailevi değerlere sahip olmayan yalın bir çocukluk dönemi geçirdiği için aidiyetsizlik ve buna bağlı olarak yalnızlık-yabancılaşma duygusuna sahip bir bireydir. Çocukluk dönemi, bireyin mental gelişimi açısından önem arz eder ve bu gelişimin en önemli sorumluluk sahibi ailedir. Ailenin çocuğa karşı bazı sorumlulukları vardır. Çocuğu anlamak ve çocukla özdeşlik kurmak, çocuğun hayatını güzelleştirmek için ona yardım etmek, çocuğu tanımak, çocuğa tam bir güven duygusu aşlamak, çocuğu sevgi ortamında büyütmek gibi unsurlar söz konusu edilen sorumluluklardan başlıcalarıdır. Bunun gibi sorumlulukları yerine getirmeyen anne-babanın çocukları, gerekli sevgi ortamında büyümeyince güven duygusunu geliştiremez ve kimlik bunalımı yaşarlar. Mehmet’in ailesinin de sorumluluklarını bilmeyen, çocuklarını sevgi ve şefkatten mahrum bırakarak büyüten bir aile olması Mehmet’in aidiyetsizliğine kapı aralar. İnsanlara ve çevresine karşı yabancılaşmakta olan Mehmet’in problemlerinin çıkış noktası ailesidir. Öyle ki onun işçi bir babası ve bundan hoşnut olmadığı için babasını sürekli hakir gören bir annesi vardır. Mehmet annesinin sevgisiz ve merhametsizliğini Simin ile bağdaştırarak şöyle ifade eder: “*Anne olmak için doğmamıştı, çünkü merhametli değildi. Görünüşte erdemlere değer verirdi ama erdemleri soğuk ve kibirliydi. Üstelik başkalarının da erdemli olabileceğine inanmazdı...*” (...) “*Acı çekmezdi ama başkalarının acı çekmesini seyre bayılırdı. Özellikle de babamı. Tanrı’ya inanmaz ama kocasını göndermek için cehennemi kabullenmekten geri durmazdı...*”(…) “*Yanında olsaydım ölümünü izlemek isterdim. Hep merak ettim: Acaba kiniyle mi öldü?*” (Eroğlu, 2009: 103). Annesini bu şekilde hatırlayan Mehmet, yoksul olduğu için ezilen babasını hatırladıkça yoksulluktan nefret eder. Mehmet, babasını sık sık şu şekilde niteler: “*Tarık Bey’e bakarken birden kendi babasını hatırladı. Mustafa Hoca! Sıdika Hanım’ın bütün evliliği boyunca öfkesiyle dövüp, dümdüz ettiği, zavallı*

adam” (Eroğlu, 2009: 18-19). Mehmet’in bu şekilde niteliği babası, romanda görülmez ancak onunla ilgili bilgilere, Mehmet’in geçmişe yönelik hatırlamalarıyla erişilir. Mehmet’e göre babası, annesinin boyunduruğu altında yaşayan, yoksul ve bu yoksulluk yüzünden ezilen bir adamdır. Mehmet’in zengin olma hayalleriyle İstanbul’a gidişi, babasına benzemek istememesi ile açıklanabilir. Mehmet: “Annemin çocuğu olmalıyım! (...) Sıdika Hanım’a benzeyeceğim” (Eroğlu, 2009: 16, 19) diyerek zenginliğe olan hevesinden bahseder. Dolayısıyla Mehmet, kendini yoksul bir hayatın sürüklediği düşüncelerden sıyırmak ve kendine zengin bir kapı aralamak amacıyla Yakup ve Cenk’in iş teklifine sıcak bakmıştır. Prof ile bir konuşmasında: “Prof omuzlarını silkti. ‘Dert etme, yapabileceğin bir şey yoktu. Çünkü ezikliğimiz çocukluğumuzdan gelir. Ya yoksuldun ya da annen eli sopalı biriydi. Her iki durumda da kabahat sende değil’”.

Prof’ a baktı, ama hep niyetlendiğinden azını söylemiş birisi olarak bende her ikisi de var demeden, bir yoksul gibi sustu. İki zengin ailenin arasındaki yolda yürürken hep duracaktı bu ezikliği” (Eroğlu, 2009: 70) diyerek aslında yoksulluğu eziklik gibi gördüğünü dile getirir. Bu bağlamda Mehmet gibi para tutkusuna kapılan çoğu insan, elindeki imkânlarla orantılı bir yaşamı idame ettiremezler. Bunun sebebi, onların parayı refah yaşamak için bir araç olarak değil, hayatlarındaki boşlukları doldurabileceğine inandıkları bir nesne olarak görmeleridir. Aslında toplum, paraya sahip insanlara önem verir ancak bu, o insanın kendini kabul ettirme çabasına son vermez. Çünkü insanlar bilir ki, toplumun kabul ettiği şey insanın kendisi değil, sahip olduğu mal mülktür (Geçtan, 1994: 167). Öyleyse para, Mehmet için kendini ötekileştirdiği toplumda saygınlık kazanmak ve kendini kabul ettirmek için bir basamaktır. Mehmet’in zenginlik arzusu, çocukluğundaki yoksullukla bağdaştırılabilir.

Çocukluğu ile ilgili yoksul bir baba ve sevgisiz bir anneden başka bir şey hatırlamayan Mehmet, geleceğini kurmaya çalışırken geçmişine ait iki düşünce de peşinden gelir. Mehmet, kendi aile kurumu yetersiz olduğu için etrafındaki kişilerin ailesi ile olan ilişkilerini şaşkınlıkla karşılamaktadır. Örneğin, Emine’nin: “*Babama hayır demek o kadar zor ki*” (Eroğlu: 2011, 180) cümlesine karşılık Mehmet onun babasına olan bu saygısını ve korkusunu yersiz bulmuştur. Çünkü Mehmet’in düşünceleri yazar anlatıcının ifadesiyle: “...ne denli ayrı dünyalarda yaşadıklarını

düşündü. O, babanın tartışılmaz olduğu bir kültürden geliyordu, kendisiyse annenin mutlak olduğu bir dünyadan.” (Eroğlu, 2009: 156) şeklindedir. Bu durumun çoğu zaman Mehmet’in annesine olan kinini artırmak dışında bir işlevi olmasa da, kimi zaman da Mehmet, Emine’nin ailesine özenmiyor değildir. Dolayısıyla Emine’nin aile bağları ve aile bireylerinin bundan doğan iletişimleri, Mehmet için kıskanılabilir bir hâl alır: “Kadıoğulları birbirlerini sevmeseler de hep bir aile olarak, birbirlerine destek verip alarak yaşamışlardı. Oysa kendisi için aile, despot bir anne, ezik bir baba ve çıkarıcı bir kardeşten ibaret olan, öfkeler, acımlar, sıkıntılar ve yokluklar yumağıydı (...) Mehmet, ben Yakup’a benziyorum diye düşündü: geçmişini toprakta bırakmış, tek başına, köksüz bir bitki...” (Eroğlu, 2011: 465). Mehmet’in kendisini Yakup’a benzetmesi, Yakup’un da kendisi gibi ailesiz (ailesiyle görüşmeyen), bedensel ve ruhsal olarak yaralı ve yalnız birisi olmasından ileri gelir.

Mehmet’in sevgiden ve aile bağlarından yoksun hayatının ve savaşla daha da büyük bir psikoza dönüşen çıkmazlarının yanı sıra bir de sevgilisi Aslı’nın onu defalarca terk etmesi, onda oluşan güvensizlik duygusunun pekişmesine vesile olur. Mehmet’in Aslı’yı yitirdiğini düşünmesi, aslında sevdiği birini yitirmesinden ziyade, kendini yitirmesine sebep olur. Bütün bunlar, bireyin hayatını anlamlandırmamasına sebep olur. Anlamsız, boş bir hayat yaşayan birey giderek yalnızlaşır. Yalnızlaşma, hayatın bütün evrelerine yayılan mental bir hastalıktır. Öyle ki çevreye olan yabancılaşma hissi ile başlayan yalnızlık, bireyi gün geçtikçe kendini tanıyamayacak hale getirir. Son yüzyılların bireyi etkisi altına alan ideolojileri, kapitalist sistem ve modernizm, bireyin yabancılaşmasını tetikleyen unsurlardandır. Olayların faili değil de nesnesi olmaya itilen bireyin sorunsallarından biri, makineleşen hayatta kendine bir yer edinmeye çabalarken içine itildiği ruhsal bunalım ve buna bağlı olarak gelişen yabancılaşma hissidir.

Aidiyet problemi açısından incelenmeye değer roman kahramanları barındıran 9,75 *Santimetre*’de Ahmet’in yakıcı yalnızlığının ve yabancılaşmasının temelinde öksüz ve yetim oluşu vardır. Zira Ahmet, öksüz çocukları: “Öksüzler, üçüncü türdür; cinsiyetleri yoktur” (Eroğlu, 2014: 41) şeklinde ötekileştirir. Ahmet’in öksüzlüğünden öte bir durum da annesinin onu fırlatılan cam parçasına karşı açık hedef haline getirmesine ve babasının annesine olan kinine hiçbir zaman anlam verememesidir. Çocuk aklıyla bile bunların muhasebesini yapan Ahmet için

birinin çocuğu olmak çok önemlidir. Ki Ahmet, yuvaya evlat edinmek için gelen Sevgi isimli bir kadını annesi olarak görür. Bu noktada Sevgi'nin varlığı önem arz eder. Onun Ahmet'e olan ilgisi ve sevgisi, onu romanda 'Sevgi Anne' olarak tanımamıza vesile olur. Ahmet onu kendisini sahiplenecek bir anne, tutunacak bir dal olarak görür. Ancak Sevgi Anne, onun yüzündeki yarayı görünce oradan adeta kaçarcasına uzaklaşır. Romanda Ahmet'in, Sevgi'nin bacağına yapıştıktan sonra: “*‘Beni al! Ne olur benim annem ol! Ne olur, benim annem ol...’*” (Eroğlu, 2014: 68) çığlıkları ve bu olayı hatırlarken söylediği: “*o gün utanmayı bilmiyordum. Birisinin çocuğu olma isteğim öylesine güçlüydü ki, içimde başka hiçbir duyguya yer yoktu; hele utanca hiç...*” (a.g.e., 69) cümlesi onun anneye muhtaç bir çocuk olduğunun göstergesidir. Böylece anne-babanın eksikliğiyle büyüyen çocuklardaki yabancılaşma hissinin, sevgiyle büyüyen çocuklara nazaran daha fazla olduğu aşikârdır denebilir. Bu olay Ahmet'in zihninde kapanmayan yaralar açmıştır. Sevgi Anne'nin yuvada ona şeker vermesini hüznle hatırlar ve Sevgi'nin ondan kaçtığı günden sonra şeker yememeye karar verir. Görüldüğü üzere her bakımdan muhtaç bir çocuk, en küçük sevgi gösterisine kapılmakta ve yalnızlığına derman bulduğunu düşünmektedir. Fakat Ahmet, aradığı dermanı bulamamış ve gittikçe yabancılaşan bir bireye dönüşmüştür.

Yabancılaşma, bireyle ilişkisi bakımından felsefî olarak önem arz eden kavramlardan biri olmuştur. Bilindiği üzere yabancılaşma kelimesini felsefede kullanan ilk düşünür Hegel'dir. Hegel yabancılaşmaya; 'başkası olmak' veya 'olma' anlamlarını yüklemiştir. Başkası olmak; bireyin ve toplumun kendi varlığından uzaklaşıp başka bir biçime bürünmesi gibi geniş bir penceredir. Olmak ise; 'varoluş özden öndedir' fikrine dayanan egzistansiyel varlığa gönderme yapmaktadır (Kılıç, 1984: 24). Bireyin var olma edimine ulaşmaya çabalarken içinde bulunduğu sıkıntı ve bunaltı hâlini gözler önüne seren varoluşçu felsefe, bu bağlamda bireyin yabancılaşmasını kaçınılmaz bir sonuç olarak görür. Mehmet'in kendi ben'inden uzak, toplumsal hayattan soyutlanmış hâlinin kaynağı varoluşçuların bu düşüncesi ile örtüşür. Fay Kırığı Üçlemesi'nde Yakup'u kurtarmak için düşünmeden ateşe atlayan Mehmet'in yaşadığı bilinç kaybı, kendi ben'inden vazgeçiş ile açıklanabilir. Nitekim “*yabancılaşma kavramı bazen gerçek özden vazgeçme sonucu ortaya çıkan kişisizleşme ve kimlik kaybı duygularıyla da tanımlanabilir*” (Horney, 1994: 167).

Bu açıdan Mehmet'in kendi kimliğini ve öz benini yok sayan bu davranışı, hissettiği yabancılaşmanın sonucudur.

Mehmet'in geçmişi, hayal kırıklıkları ve başarısızlıklarla doludur. Aynı zamanda o, var olan birkaç mutlu ve başarılı gününü de elinde tutmayı becerememiş ve bunu 'biriktirememe' olarak sorunsallaştırmıştır. Bu da Mehmet'in geleceğe şüpheyile bakmasına ve tekrar mutsuz olmaya yönelik korkularına sebebiyet vermiştir. Arkadaşı Prof ile geçen bir konuşmasında bu durumu: *"Gelecekte emin değilim (...) Sorun bir şey olup olmamak değil, elde edeceklerimi biriktirip biriktiremeyeceğim... (...) Yeniden başlıyorum dediğim her seferinde o ana kadar elde ettiğimi yitirdim. Elimde hiçbir şey kalmadı. Yaptıklarım bak: Terk ettiğim atletizm, dağlar, ülkeler, kentler değildi. Pistte, dağda, Avustralya' da, Kaş' ta, İzmir' de biriktirdiklerimin hepsini bıraktım. Anlayacağın, hayatı biriktirmeyi bilmiyorum. Kendi öyküsü olmayan, budalanın tekiyim"* (Eroğlu, 2009: 69) şeklinde ifade eder. Mehmet'in, kendi öyküsünü yazmak ve geleceğini Emine ile kurmak isterken hayatına giren kadınlarla olan ilişkisi, yalnızlık ve yabancılaşmasını bastırmanın bir şekli olan cinsel dürtülerinin sonucudur. Nitekim: *"Cinsel dürtüler, bastırılmaya çalışılan istekler ve bunlar sonucunda oluşan olgu Fromm'a göre başkalarından soyutlanma ve yalnız kalma korkusudur"* (Fromm, 1999: 146). Aynı zamanda Mehmet ve Simin arasındaki cinsel ilişki isteği, onların birbirlerine olan sevgisinden doğmadığı için bu ilişki, yalnızlığı kapatma konusunda umutsuz bir vakaya dönüşür. Çünkü sevgisiz bir cinsel ilişki, Mehmet ve Simin arasındaki farkları belli bir süre kapatabilir. Birey, hazzın doruklarına ulaştığı anda tekrar kendisi olur, cinsel ilişkinin bir süre sunduğu birliktelik hali etkisini kaybeder. Mehmet'in Simin ile cinsel birliktelik sonrası aklına gelen: *"Bilinç eşiğinin ötesinde duran, cevap bekleyen bir şey vardı ama bunun ne olduğunu çözemedi. Kadın olarak onu çekmeyen birisiyle neden yattım?"* (Eroğlu, 2009: 116) sorusu, yaralarını kapatmaya çalışan ve yalnızlığını örtmeye çabalayan bireyin anlık bedensel haz sonrası canlanan psişik duyarlılığına örnektir. Bu açıdan duygusal yaşantısında insan, anlaşma ve paylaşma noktasında umutsuz kaldığında sevgisiz bir cinsel birlikteliği tercih edebilir. Zira bu şekilde bir birliktelik, duygusal paylaşımlarda bulunulan insanla yaşanan birliktelikten daha az üzüntü verir. Ayrıca sevginin eşlik etmediği cinsellik, sorumluluk ve risk açısından da daha rahattır (Geçtan, 1990: 153). Fakat

her ne kadar sorumluluğu olmasa da sevgisiz bir cinsel ilişki sonrası birey, utancın ve pişmanlığın yakıcılığından kurtulamaz. Bu açıdan Mehmet'in Simin ile birlikteliği sonrasında hissettikleri dikkate değerdir: *“Simin’le sevişmesinden geriye kalan tortuya -dikensi rahatsızlık ve o nedensiz utanca- karşın birkaç hafta önce onu pençelerinin arasına almış görünen, -fiziki varlığı olduğuna yemin edebileceği- o garip boşluğu artık hissetmiyordu. Sanki tüm varlığını zehirleyen sıkıntı erkekliğinin ucundan Simin’in koyu mental bedeninin çatlaklarına, kasıklarının arasındaki karanlık vadiye boşalıp, yok olmuştu”* (Eroğlu, 2009: 120).

Yabancılaşma yalnızca kendine, diğer insanlara, çevreye karşı değil; bazen bir mekâna karşı hissedilir. Dünyaya fırlatılan birey, korkularıyla yüzleştiği her an aslında yabancılığının farkına varmakta ve tek başınalıkla sınanmaktadır. *“Yabancılaşma yaşantısı, birdenbire kendisini hiç tanımadığı bir yerde tek başına bulan bir insanın ruh durumuna benzeyen bir yaşantıdır. Hiç tanımadığı işaretli ve anlamsız bir dünyada birdenbire kılavuzsuz olarak tek başına kalan bir insanın duyacağı korku ve şaşkınlık duygusu, yabancılaşma yaşantısına benzeyen bir histir”* (Kılıç, 1984: 279). *Fay Kırığı III: Rojin* romanında Mehmet ve silah arkadaşlarının birliğe giderken içinde bulundukları hâl, bu tarz bir yabancılaşma duygusuna örnektir: *“Birden farkına vardı. Herkes birbirine benziyordu: Koyuna; hepimiz kurbanlık koyuna dönüştük! İçeridekileri birbirinin ikizi yapan bu garip yüz ifadesi de neyin nesiydi?”* (Eroğlu, 2013: 19). Mehmet'in sorduğu bu sorunun cevabı, bireylerde yalnızlık ve yabancılaşmayla gelen korkular sonucunda meydana gelen tepkilerin benzer oluşudur. Yüz, bir insanı diğerlerinden ayıran belirgin fiziksel özelliklerden biridir. Fakat bazen bireyler, farklı simalarda ancak aynı tedirginlikle birbirine benzer, bazen de içinde bulundukları durumdan veya mekândan dolayı kendi yüzünü tanımaz hale gelir. Mehmet için bu durum: *“Mehmet, kımıldamadan bir süre aynada kendine baktı: Görüntüsü garip, hatta yabancıydı. Farkındaydı: Seyrettiği yüzü değil, yalnızlığıydı”* (Eroğlu, 2013: 35) şeklinde ifade edilir. Bu noktada dikkate değer bir diğer husus da Mehmet'in kendini bir türlü konumlandıramadığı genel müdürlük görevidir. Mehmet, işlerini düzgün bir şekilde yürütse de çoğu zaman makamın ve mekânın ağırlığı sebebiyle yabancılaşma hisseder. Nitekim Mehmet'in hissiyatı, *Fay Kırığı II: Emine* romanında şöyle somutlaştırılır: *“Burayı sevmiyorum diye düşündü. Çalıştığı mekâna nüfuz etmiyor,*

eşyalarla kaynaşamıyordu” (Eroğlu, 2011: 17). Dikkat edilirse Mehmet için yalnızca mekân değil, eşyalar da aidiyetsizlik hissettirir. Eşya ve insan ya da nesne ve insan arasındaki bağdan yola çıkılarak denilebilir ki; insan, kendini ait hissetmediği bir dünyada nesnelerin kölesi haline gelmektedir. Teknolojinin ve sanayileşmenin gelişimiyle daha belirgin hissedilen bu kölelik, insanlar için basit bir tehlike değil, aksine onları yeterince acı çekilen bu dünyada daha da çıkmaza sürükleyen bir avcıdır. Öyle ki insanlığın bugün geldiği nokta, gelecek kuşaklar için oldukça ürkütücüdür. Çünkü insanlar, eşyaların bile kendilerinden daha işlevsel ve daha kalıcı olduklarına inanırlar. Bu durum, Üçleme’nin kara prensesi Simin tarafından anlaşılmış olacak ki o, bu konuda Mehmet’e şu cümleleri sarf eder: “Farkında mısın, insanlar, mekânların ve eşyaların sahipleri olduklarını düşünmeyi nasıl da severler? Oysa durum tam tersidir: Mekânlar ve eşyalar, insanların sahipleridir. Kendilerini her şeyin sahibi sananlar öldüklerinde, mekânlar ve eşyalar sahip değiştirirler. Varlıkları kalıcı olan onlardır” (Eroğlu, 2009: 113). Simin’in cümleleri insanların gelip geçici hayatlarına bir atıftır. İnsan kendini ne kadar güçlü hissetse de aslında yeryüzünde ona hükmeden ve onun karşısında olan birçok kutup vardır.

Fay Kırığı Üçlemesi’nin zıt kutupları anlatması ve ülkedeki fay kırıklarına göre şekillenmesi göz önüne alınırsa, birbirinden farklı hayatların birbirine yabancılığı ortaya çıkacaktır. Örnek verilecek olursa Mehmet, Tanrı’ya inanmayan, boş ve kuralsız yaşam süren biriyken; Emine ise İslâm kuralları çerçevesinde, gelenek-göreneklerine bağlı olarak yaşayan biridir. Bu iki kişinin evliliğinin sebebi her ne olursa olsun, sonuçta ortaya çıkacak olan şey farklılıklardır. Öyle ki bu farklılıklar, hem Tanrı’ya olan inanç noktasında hem de Tanrı’nın kurallarına uygun bir hayat sürme noktasında Emine ve Mehmet’i bekleyen birincil tehlikelerdir. Emine’nin tehlikelerle baş etme gücü, Mehmet’e duyduğu aşktır denebilir. Ancak hayatı boyunca mutsuz olan, savaşın kanlı yüzüne şahitlik eden ve inanç sorgulamaları ile yaşayan Mehmet için bu duruma alışmak kolay olmaz. Nihayetinde Mehmet’in bunu fark etmesi, Emine ile ilk karşılaşmalarında somutlaşır: “Genç kadınla karşılaşınca birbirine sarılmış üç duyguyla irkilmişti: güçsüz bir merakın varlığı, ayrımcı bir yabancılık ve belirgin bir tedirginlik...” (Eroğlu, 2009: 161). Mehmet’in yabancılık hissiyatını böylesine hissetmesi, romanda ilerledikçe haklı sebepler ve beklenen sonuçlar doğurur. Serinin ikinci romanında da bu konu ile ilgili

bariz izlekler görülür. Örnek olarak şimdiye kadar kendini bir yere ait hissedemeyen Mehmet, Emine'den sonra da aidiyetsizlik hisseder: *Nerede olduğunu biliyordu artık: Aradaydı, tam ortada; kendine ait olan, içine kimseyi almayı başaramadığı bir dünyada*” (Eroğlu, 2011: 87). Mehmet'in yabancı olduğu Emine'nin dünyası, Emine'nin memleketine kadar genişleyen bir çizgide verilir. Mehmet, Kayseri'de gittikleri her evde yalın ve yabancı bir birey izlenimi verir ve kendine “ayrık otu” yakıştırmasıyla içinde bulunduğu duruma netlik kazandırır: “... Emine'nin akrabalarını ziyarete gittiklerinde kendini içinde bulunduğu o garip atmosferse, dindarlık ve tutuculuğun aynasıydı. Daha ilk akraba ziyaretinde ona gösterilen ihtiyatlı yakınlıktan ve buram buram dışlama kokan kibarlıktan Mehmet aile arasında ne denli yadırgandığı hissetmiş, kendini, (...) ayrık otuna benzetmişti” (Eroğlu, 2011: 255).

Yabancılaşmanın romanlarda görüldüğü baskın bir diğer alan, kimlik çatışmasıdır. Bireysel bir kavram olan kimlik, dünyada yaşanan bölünmüşlüğün sonucunda sosyal bir hal almaktadır. Bunun sebebi, bireysel kimlik oluşurken, toplumun kültürel, yerel, ekonomik vs. sosyal değerlerinin insanları, kendilerini birbirinden farklı hale getiren yapay kimliğe yöneltmesidir (Aşkın, 2007: 216). *Fay Kırığı Üçlemesi ve 9,75 Santimetre* romanlarının temelinde Türkiye'de yaşanan Türk-Kürt meselesinin var olduğu düşünülünce, romanlarda Eroğlu'na göre etnik kökeninden dolayı bireysel değil de sosyal kimliğe sahip olmaya itilen insanların trajedisini görmek mümkündür. Bu, aynı zamanda genetik ırk kimliğinin varlığına işaretidir. Bir dönem Türkiye'de Kürtçe isimlerin yasaklanmış olması, genetik özelliklerin ideolojik kavgalar sebebiyle kimlik haline dönüşmesine örnek olabilir. *9,75 Santimetrekare* romanının Zinar adlı karakteri, isminin Kürtçe oluşundan dolayı değiştirilip Kaya olmasını yabancılıkla karşılar ve şöyle der: “*Nüfus kaydına göre adım Kaya; 1993 doğumluyum. Bunlar yanlıştı ama en azından artık elimde diplomamı sağlayacak bir belge vardı. Kimliğim, bu dünyadaki varlığım, on bir yaşındayken ancak Türkçe bir adla onaylandı*” (Eroğlu, 2014: 163). Ayrıca Zinar, romanın bir başka bölümünde Kaya ismiyle kendi arasındaki uçurumu ve Zinar isminin onda çağrıştırdıklarını: “*Zinar, hiç Kaya olmadı; Zinar bu ismi duyduğumda hissettiğim mutluluğu bilemezsin; adım, babam'dan bana kalan tek şey; bana bir bağımsızlık bildirgesi gibi geliyor; bu yüzden her defasında 'benim adım Zinar' diye*

haykirasım geliyor. Biri Kaya dedikçe kendime geliyorum; nereden olduğumu, nereden geldiğimi, nereye gittiğimi, ne için yaşadığımı hatırlıyorum. Özetle biri benim, diğeri düşmanım; ama ikisi de benim” (Eroğlu, 2014: 75) diyerek açıklar. Zinar’ın bu bölünmüşlüğü, yaşadıklarıyla bağlantılı olarak ilerlemektedir. Etnik kökeninden ve babasından dolayı geri plâna itildiğini düşünmesi onun “Kaya ile Zinar” olarak ikiye bölünen bir çocuk olmasına sebebiyet verir. Zira isminin yasaklandığı bir ülkede var olmaya çalışmak, onun için zor bir eylemdir. Buna bir de isminin babasından kalan tek hatıra olması eklenince Zinar için her şey daha da zorlaşmaya başlar. Zinar’ın ‘Kaya’ ismini kabullenmemesi, buna bağlı olarak yaşadığı kimlik çatışması ve ait olduğu hayattan dolayı ötekileştirilmesi, Zinar’ın girdabını açıklar niteliktedir.

Tıpkı Zinar gibi Fay Kırığı Üçlemesi’nin üçüncü kitabına adını veren Rojin karakterinin de gerçek ismi farklıdır. Çatışmak için gittiği dağda Zeynep ismini kullanamayacağından dolayı kendisine verilen Rojin ismi, onu kendine karşı yabancılaştırmış ve onun kendi olma eğilimine gölge düşürmüştür. “*Rojin! Artık bu ada iyice alışmıştı. Birisi ona Zeynep dese acaba dönüp bakar mıydı? (...) Kod adı Önderlik Sahası’nda ona tıpkı üniforması gibi parti tarafından verilmişti”* (Eroğlu, 2013: 70). Romanın Rojin’i anlatan sayfaları, başkalarının verdiği isimle başkalarının biçtiği hayatı yaşayan Rojin’in ruhsal açmazlarını gösterir.

Etnik köken boyutlarıyla ele alınan yabancılaşmaya eklenmesi gereken bir olay da Mehmet ve diğer askerlerin bulunduğu bölgeye, bulunduğu bölgenin de onlara yönelik var olan yabancılaşma hissidir. Bu his, *Fay Kırığı III: Rojin* romanında baskın olarak görülen temlerdendir. Öyle ki romanda, Türkiye’nin ayrı ayrı her bir köşesinden kopup gelen askerler, içinde bulundukları bölgeye uyum problemi yaşarlar. Çünkü mekânlar oluşturdıkları kendi kimlikleriyle, sınıfsal mekân gibi gruplandırılan insan topluluklarının oluşumuna sebebiyet verir. Hatta içinde yaşanılan mekânın kendisi, o mekândaki insanlara yeni bir kimlik edindirir. Bu bağlamda mekân alt ve üst olarak kademeli bir algı yaratır. Bireyde, mekândan dolayı oluşan içsel çalkantılar ve psikolojik rahatsızlıklar, hem mekânın yapısından hem de bireyin mekânla ilgili içsel algısından ileri gelir. Öyle ki bu durum, toplumsal farklılıklara yol açacak kadar güçlüdür ve mevcut durumdan yabancılık hissiyle ayrılıp en çok etkilenen birey olacaktır (Kocakaya, 2015: 38). *Fay Kırığı III:*

Rojin'deki askerlerin durumu, buna örnektir. Bu bakımdan söz konusu romanda Mehmet ve arkadaşlarının, hafta sonu ilçe merkezine yaptıkları ziyaret dikkat çekicidir: *“Caddede karşılaştıkları herkes yollarından çekiliyor, üç adamı öfkeli bakışlarla süzüyor, çocuklar bir süre yanlarında onlara eşlik ederek koşuşturduktan sonra Kürtçe laf atıyorlardı (...) Cadde, insanlar, bilmedikleri dil, karşılaştıkları her şey onları yabancılaştırıyordu”* (Eroğlu, 2013: 262). Görüldüğü üzere Mehmet ve arkadaşları ile orada yaşayan insanlar arasında var olan en büyük sorunlardan biri, birbirlerine karşı yabancılaşmalarıdır. Yabancılaşmanın merkezinde de etnik kökene dayalı kimlik edinimlerinin varlığından söz etmek gerekir.

Kimlik çatışmalarının bir diğer boyutu, Emine ile verilir. Emine'de modernlik ve müphemlik çatışması belirgindir. Yani Emine, bir yandan ailesinin ve dininin gerektirdiği ölçüde davranan bir yandan da çağa uygun ve rahat bir şekilde yaşamaya çalışan biridir. Bu durum *Fay Kırığı I: Mehmet* romanında Mehmet tarafından şöyle özetlenir: *“Hangisi gerçek Emine? Buluşmalara adeta defile yaparcasına, birbirinden şık kıyafetlerle gelerek karşısındaki erkeğin hayranlığını gözlerinden devşiren, beğenilmeyi önemseyen, bekleyen talepkâr kadın mı, yoksa kendini başörtüsü ve uzun mantonun altına gizleyen, farklılığı reddeden, silik kız mı? (...) Emine'nin de kendi kimliği konusunda henüz bir karara vardığı söylenemezdi”* (Eroğlu, 2009: 253). Mehmet'in Emine ile ilgili buna benzer bir başka yorumu: *“Yüz görümlülüğü olarak -demode altın takı yerine- elmas kolye beğenen, tek başına olduğunda bikini giyen bir kadından, kazaya kalan namazını kılacağını söyleyen bir kıza... Sevddiği kadın hangisine yakındı? Ya da hangisi olmak istiyordu?”* (Eroğlu, 2011: 153-154) şeklindedir. Öyleyse Emine'nin birbiriyle çatışan iki kimliğinin var olduğu söylenebilir. Bu durumu yaratan şey, başta Emine'nin baskın ailesidir. O, her ne kadar olmak istediği kişi olma yolunda bireysel kararlarla ilerlemek istese de şimdiye kadar var olan ruhunun önüne geçemez. Çünkü Emine, silik ve bireyselliğini tamamlamamış birisidir. Nitekim Emine de bu durumun kendisini ne derece yordugunun ve tek başına bıraktığının farkına vararak neden tedirgin olduğunu şöyle açıklamaktadır: *“Çünkü başka birisi olmaya çalışıyorum... Daha önce olmadığım, olduğumdan farklı birisi. Bu belki normaldir ama çabam beni yalnızlaştırıyor...”* (Eroğlu, 2011: 221).

Dikkat edilirse Eroğlu'nun ele alınan romanlarında gördüğümüz yalnız kahramanlar, gittikçe yalınlaşmaya ve yabancılaşmaya başlar. Söz konusu kahramanlardaki mental eksiklikler, romanların merkezine konumlanmaktadır. Kahramanların bu eksiklikleri, ruhsal anlamda çöküntüye sebebiyet vermektedir. Bunda, savaşın derin acılarına mahkûm olmanın da payı büyüktür. Bu açıdan savaşın, bireyi yabancılaşma haricinde hangi duygulara sürüklediği, anlatılmaya değer görülmektedir.

3.4. Bireysel İsyan dan Topyekûn Yıkıma: Başkaldırı ve Savaş

İnsanoğlu, tarih sahasında var olduğu günden beri varlığını sürdürmek için mücadele etmektedir. Bu mücadele, ilk başlarda yalnızca insanın geçimini sağlayacak ve ihtiyacını karşılayacak ölçüde verilirken; zamanla insan, daha fazlası için çabalamaya başlamıştır. Çünkü insan, aklını kullanmayı öğrenmiş ve yeteneklerinin farkına varmıştır. Bunun sonucu olarak da ürettiğinden fazla tüketmenin ve daha rahat bir hayat yaşamının peşine düşmüştür. Bu amaç neticesinde insanoğlunun içindeki özgürlük kıvılcımları ve açgözlülük tohumlarıyla bezenen istekleri, bitmez tükenmez bir hâl almıştır. Hâl böyle olunca insana her şey yetersiz gelmeye başlamıştır. Gün geçtikçe meziyetlerini konuşuran insanlar, bireysel olarak değil de toplumsal olarak düşünmeye başlamış ve devletlerini kalkındırmak amacıyla her zaman bir kademe üstüne çıkmak için çalışmışlardır. Öyle ki teknolojik, siyasal ve sosyal gelişmeler arttıkça, devletlerarası güç yarışları baş göstermiştir. Ki böyle bir ortamda isyanlar, başkaldırı ve savaşlar kaçınılmaz olmuştur.

Geçmişten günümüze birçok kanlı savaşla karşılaşan insanoğlunun aklını silaha çevirdiği görülmüştür. İnsanlar, kendi eliyle yaptığı silahların kendine doğrultulduğu bir çağda başkaldırarak ve “ben de varım” çığlıkları atarak eski gücüne sahip olmaya çalışmıştır. Özellikle tarihin en kanlı savaşlarından biri olan II. Dünya Savaşı'nın açtığı derin yaraların ve bu yaraların açtığı bunalımın sesi olmak, birçok yazar ve düşünürün ortak gayesi haline gelmiştir. Felsefi anlamda bir başkaldırı hareketi olarak nitelendirilen varoluşçuluk akımı da 20. yüzyıl karanlığında fikir beyan eden düşünürlerin açtığı bir yol olmuştur. Varoluşçuluğun

önemli isimlerinden Sartre, savaşı şöyle açıklamıştır: *“Savaş bir hastalık değildir. Savaş katlanılmaz bir felakettir. Çünkü insana insan eliyle gelir... Ben savaşı bir hastalık gibi kabullenmek ve ona katlanmak zorundayım. Yok yere. Erkeklik belası. Korkusuz bir hasta olacağım o kadar. Neden dövüşeyim? Savaşın haklılığına, kaçınılmaz olduğuna, gerekli olduğuna inanmıyorum”* (Sartre, 2015: 262). Sartre gibi düşünen çoğu yazar da eserlerinde bunu hissettirmiştir. 19. yüzyıl buhranı, Türkiye’de de var olmuş ve elbette edebiyattaki yerini almıştır. Zira savaşlar, insanoğlunun yaşadığı en derin bunalımların kaynağı olduğundan, insanı anlatan edebiyatın onu böylesine derinden etkileyen bir olaydan bağımsız olması düşünülemez. Bu noktada 80’li yılların yazarlarından Mehmet Eroğlu da savaşlardan beslenen bir romancıdır. Bu durumu şöyle ifade etmektedir: *“Evet romanlarımda savaş ve savaşı yaşamış, ya da savaşmış insanlar var ama eğer roman kahramanlarını onları oluşturan maddi şartlar ve toplumsal çerçeveye birlikte ele alacaksak, bu ülkedeki savaş 35 yıldır -ki bu benim yazarlık hayatımın önemli bir kısmını kapsıyor- devam ediyor. Eğer Kürt sorunundan ve bu sorunun ortaya çıkardığı dramlardan söz edeceksek -ki etmemek bir yazar olarak bence bir eksikliktir- savaştan söz etmek kaçınılmaz. (...)Savaşlar olmasaydı edebiyatın yarısı olmazdı”* (URL 15). Buradan anlaşılıyor ki Eroğlu, romanlarına az ya da çok savaş geçmişi olan kahramanlara yer verir. Yaşadığı dönem itibariyle Eroğlu, yakın dönem Türkiye’inde var olan terör olaylarının sıcak çatışmalarına kayıtsız kalmaz. Zira savaş, bir insanın veya bir toplumun yaşadığı en acı verici olaylardan biridir. Her ne sebeple olursa olsun savaşı yaşayan bir toplumun/insanın yaralarını sarmak, kolay olmaz. Çünkü savaşın etkileri, cephelerle sınırlı değildir. Savaş, çoğu zaman ‘an’ın ve ‘mekân’ın ötesine geçerek, geleceğe de etki eden bir hal alarak bitse dahi devam eder (Öner, 2016: 355). Eroğlu, bu süreci anlatmayı kendine ilke edinerek özellikle Doğu ve Güneydoğu dağlarında meydana gelen terörle mücadele olgusuna, romanlarının merkezinde veya arka planında yer vermiştir. Özellikle dış ülkeler tarafından desteklenen terör örgütlerinin yıkıcı etkilerini ve bu örgütlerin Türkiye Cumhuriyeti’nde Kürt etnik kökenine dayandırarak kendilerine meşruiyet kazandırmaları sonucu Türkiye, söz konusu örgütlerle ciddi bir mücadeleye girmiştir. Etnik bir dayanağı olmayan bu mücadeleyi Mehmet Eroğlu, Türk-Kürt sorunu olarak nitelendirmektedir. Kanaatimizce bu sorun, her iki milletin kendi iradesi dışında

gerçekleşmiştir. Türk-Kürt savaşı olarak adlandırma yapmak doğru olmaz. Çünkü savaş, iki düşman arasında olan bir olgudur. Dolayısıyla farklı etnik kökenlere ev sahipliği yapan Türkiye'nin kendi bünyesindeki farklı etnik kökenlerle ilişkisi, birlik ve beraberlik ruhu üzerine inşa edilmiştir.

Fay Kırığı Üçlemesi, terör örgütleriyle yakın temasta bulunulan 90'lı yılların mücadelelerine şahitlik eden bir üsteğmen ve örgüt üyesi bir kadının yaşadıklarıyla örülmüştür. Eroğlu, bu romanları yazarken ülkenin içinde bulunduğu duruma sessiz kalmamak, her iki tarafın gözüyle savaşı yaşatmak ya da en azından hissettirmek ister. Nitekim Eroğlu: *“Savaşlar, toplumsal yıkımları da beraberinde getirdikleri gibi insan çürümesinin ya da tam tersi yücelmesinin sıklıkla ortaya çıktığı durumlardır. İşte bu açıdan da edebiyat için iyi malzemelerdir”* (Cantek, 2016: 83) diyerek romanlarını neden savaşla harmanlandırarak şekillendirdiğini açıklar. Fay Kırığı Üçlemesi'nin son romanı *Rojin*, savaşın ve Mehmet'in hikâyesinin başladığı romandır. Romanda hayatı olumsuzluklarla örülü insanların özgürlük ve adalet için savaşmayı tercih ettiği görülür. Bu insanların farklı ideallerle fakat aynı amaçlarla başkaldırması, romanın çatısını oluşturur.

Camus'ya göre başkaldıran insan, 'hayır' demeyi bilen insandır. İnsan aslında ömrü boyunca emirler alan bir köledir. Fakat sürekli yenilenen buyruklara zamanla itiraz etmeye başlar. 'Hayır' kelimesinin içeriğinde bir başkaldırı vardır. Şöyle ki bu kelime, “buraya kadar evet, bundan sonrasına hayır, bu iş fazlasıyla uzadı, sınırlarını aşıyorsunuz” gibi anlamlar barındırır. Özetle 'hayır', var olan bir sınırın ispatıdır. Aynı zamanda ötekinin aşırıya varan ve hak konusunda çizgiyi geçen tutumlarında da başkaldırıcıyı görmek mümkündür. Bu bakımdan başkaldırma, hem katlanılamayan bir haksızlığın eleştirisine hem de başkaldıranın yaptıklarında haklı olduğunu göstermeye olanak tanır (Camus, 1990: 11). Camus, bu fikirlerle hayatın anlamsızlığına başkaldırmanın insanın temel hakkı olduğunu söyler. Fay Kırığı Üçlemesi'nin kahramanları ve ayrıca 9,75 Santimetrekare'nin Gezi Parkı eylemcileri de düzene uymayan ve kendilerince haksızlığın önüne geçmeye çalışan insanlardır. Romanda onların başkaldırısı altında yatan duygunun adalet olduğu görülmektedir. Hakkı olanlara sahip olmayan insan, bu haklara erişmesini engelleyenlere karşı kendini kanıtlamaya çalışır. Bu, bir anlamda birey olarak var olma çabalarıdır. *Fay Kırığı I: Mehmet* romanında Mehmet'in Rojin ile bir konuşmasında geçen: *“Karşı*

koymak, insanlığın ilk suçu değil mi? Hatta kaderi... Âdem'le Havva'yı hatırlasana!" (Eroğlu, 2009: 217) bu cümleler ile başkaldırı ve karşı koymanın insanlık tarihinin başlangıcına, ilk günaha kadar götürüldüğü görülür. Kabuğundan sıyrılan ve başkaldıran insan, böylece ilk suçunu işlemiş olur. Görüldüğü gibi Rojin, karşı koymanın insan merkezine nasıl konumlandığını belirtmek için ilk suçu örnek olarak gösterir. Rojin için savaşmak, bir başkaldırı eylemidir. Haksızlığa, adaletsizliğe ve toplumdaki aksaklıklara karşı verdiği mücadelenin merkezinde 'başkaldırı' vardır. Rojin'in: "*İnsanı başkaldırıya yönelten her şey, yasa dışı bile olsa soyludur*" (Eroğlu, 2013: 427) ifadeleri bu tutumunu somutlaştırır. Bu açıdan Eroğlu için romanda her iki cephenin savaşma sebebine saygı duyan bir çizgidedir denebilir. Çünkü mücadele ruhu ve başkaldırı edimi, insana var oluş yolunda güç veren unsurlardandır.

Bireysel başkaldırıları, toplumsal hale dönüştüğü zaman savaşları doğurur. *Fay Kırığı III: Rojin* romanına Rojin açısından bakılınca görülen şey de budur. Fakat ne amaçla olursa olsun savaşa katılan bireyler savaşın kötü, bunaltıcı ve anlamsız oluşu noktasında birleşirler. Çünkü savaş, bazen yaşamak için öldürme uğraşından öteye geçmez. Bu durum, *Fay Kırığı III: Rojin* romanında Mehmet'in Hakkâri'ye gitmek üzere bindiği otobüste tanıdığı yüzbaşının ağzından şu cümlelerle ifade edilir: "*Ölmek ya da öldürmek! Savaş dedikleri budur... Ve bu iş ne sanıldığı gibi heyecanlıdır ne de korkutucu. Aksine, tekdüze ve sıkıcıdır. Neden mi? Çünkü hep aynı şey olur: Öler ya da öldürülürsünüz. Öğrenmesi zor, karmaşık da değildir; topu topu iki tarafı vardır: Ölen ve öldüren!*" (Eroğlu, 2013: 8). Yüzbaşı'nın savaşla ilgili tecrübelerinden hareketle söylediği bu cümleler, Mehmet'i henüz bölüğüne ulaştırmadan tedirgin eder. Çünkü insanın tek gerçeği ve en büyük korkularından biri olan ölüm korkusu ile yüzleşmesinin en rahat görüldüğü yer, savaş mekânlarıdır. Öyle ki birey, her an öleceğini düşünerek ve karşısında ölen insanların yerine kendini koyarak ruhsal gel gitlerine engel olamaz. Ayrıca bu korku ve endişe hali, bireyin içinde kimlik bölünmelerine yol açar. Örnek olarak savaş cephesinin belirgin kahramanı Mehmet, bir çatışma sırasında bir anda irkilerek içindeki kendisinin ve başkasının varlığına şöyle şahit olur: "*Çok geçmeden garip bir duygunun pençesine düştü. İkiye ayrıldığını, bazen yanında, bazen arkasında bazen de önünde ortaya çıkan birisiyle birlikte yürüdüğünü düşünmeye başlamıştı ki, bu görünmez varlığın*

kimliğini keşfetti. Kendisi: İkiye ayrılmıştı. İçgüdülerini savaşa dayanıklı ikizini doğuruyordu. Korkuyla fark etti. Doğumuna şahitlik ettiği bu adsız ikizi onun yerini alacaktı” (Eroğlu, 2013: 224). Mehmet’in ‘ölüm labirenti’ olarak adlandırdığı çatışmalar, kendisinde gözlediği bu gibi bölünmüşlüklerin temel sebebidir. Çünkü insan öldürmek ve bunu ölmek adına yapmak Mehmet için uzak bir eylemdir. Ancak savaş alanında yapacak başka bir şey yoktur. Bu bakımdan Mehmet, 90’lı yılların en kanlı sahnelerine tanıklık eden Güneydoğu’nun gerçek duygusunu yansıtmaya çalışan kurmaca kahramanıdır. Dış güçler tarafından yaşatılmaya çalışılan bu savaş olgusu, ülkemiz için o zamandan bu zamana keder kaynağı olmaya devam etmektedir.

Savaş, bir milletin trajedisini oluşturan yaşama darbe vurucu hadiselerden meydana gelir. İnsanlık tarihi boyunca binlerce savaş yaşanmıştır ve bu savaşlar bugün hâlâ devam etmektedir. Bu bağlamda insanoğlunun acılarla örülü geçmişinin, kötümser bir bugününün ve umutsuz bir yarınının var olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Böyle bir tarihin kıvrımları içinde edebiyatımızın gerçek bir savaş romanı olarak gösterilen *Fay Kırığı III: Rojin* romanı: “*Türk-Kürt çatışmasının yanı sıra, savaş ve savaşan insanın trajik açmazı üzerine bir roman olarak tanımlanmalı*”dır (URL 16).

İnsanoğlunun trajik açmazları, varlığının nedenini bulmaya çabaladığı andan itibaren başlamıştır. Bu dünyada kendi varlığını dahi anlamlandıramayan insanoğlu, savaş gibi toplumsal yıkımlarla varlık-yokluk arasında savrulmuştur. Savaşlar çoğu zaman bireyin tüm benliğine etki eder, öyle ki birey, geçmişine dair her şeyi unutsa da savaşın yol açtığı psikolojik sancılarını her daim hatırlayacaktır. *Fay Kırığı I: Mehmet* romanının bir bölümünde Mehmet ve arkadaşı Prof savaşı yaşamış iki insan olarak aralarında geçen bir konuşmada: “*Arada aklıma geliyor (...) hala unutmuş sayılmam*” Prof, “*Ne var bunda?*” diye üsteledi. “*İnsan adını unutup ama savaşı unutamıyor*” (Eroğlu, 2009: 71-72) diyerek savaşın sahnelerinin hafızada her daim canlı kalışını kanıtlarlar.

Mehmet, her ne kadar hatırlamak istemese de savaş, aradan on iki yıl geçmesine rağmen onda kapanması zor yaralar ve savaştan kalan birtakım alışkanlıkla meydana getirir. Mehmet’e bir de yazgısının akraba kıldığı Rojin eklenir

ve aralarında geçen şu konuşma savaşın izlerinin bireydeki hâkimiyetinin göstergesidir:

““Kar gelecekmiş,” dedi.

“Towe’de bulaştı değil mi?”

Kar çölü! Mehmet görüntüyle birlikte bedenini dilimlemeye koyulan soğukla doğruldu (...) onu süzen kadından (...) neden vazgeçemediğini artık biliyordu: savaşı konuşabildiği için.

“Ruhsal soğuk, bedensel olmadığından ben öyle diyorum, yüreğe yerleşen, mikroptur. Kolay kolay yok olmaz...”” (Eroğlu, 2011: 444-445).

Rojin ve Mehmet’in konuştuğu soğuk, vücutlarına o kadar etki etmiştir ki bu onları ürperten ruhsal bir soğuğa dönüşmüştür. Normal insanlara göre dört mevsimden biri olan kış ve yağan kar, savaşı yaşayan insanlar için bir afettir. Bu durum, *Fay Kırığı III: Rojin*’de şöyle betimlenir: “*Her ada kendi içinde bir dünyaysa, dağ bir kâinattı. Ve kâinat insanoğlunun yalnızlığını vurgulayan beyaza boyanmıştı. İnsan bu dağlarda tek şey yapabiliirdi: Issızlığı solumak. Kış, burada bir mevsim değil, Tanrı’ydı*” (Eroğlu, 2013: 389). Mehmet, mutsuzluklarla örülü hayatına bir de savaş deneyimiyle gelen ruhsal soğuk eklenince yaşadığı bunalıtı halini hatırlamaya tahammül edemez. Bu sebeple Mehmet’in, Simin’in savaşla ilgili sorduğu sorulara olan tahammülsüzlüğü şu cümlelerde belirir: “*Sırtındaki delik kursun izi mi?*” *Konuşmasının uzamasını istemediğini kadının anlaması için basını üstüinkörü salladı. Parmakları hâlâ bedeninde geziniyordu. “Ya öteki ikisi? Bu ve... şu” Huzursuz edici bir dikkati vardı. Yine cevap vermedi. Verirse, o mağaralı kâbus geri dönecekti*” (Eroğlu, 2009: 112). Mehmet için o mağarayı hatırlamak savaşı hatırlamak, savaşı hatırlamaksa ölümü hatırlamaktır. Bu sebeple onun ne savaşı ne de ölümü düşünerek kaygılanmaya gücü yoktur.

Fay Kırığı Üçlemesi, merkezinde zenginlik-yoksulluk, laiklik-müslümanlık ve Türk-Kürt meselelerini barındırır da Eroğlu’nun amacı, bu fay kırıkları üzerinden insanın travmatik boyutlara ulaşan hayatını ele almaktır. Romanlarda var olan kapitalist düzen, dindar geçinip her türlü günaha göz yuman kesim, ırksal çatışmalar ve bunun gibi sebeplerle bunalan insanoğlunun kurtuluşu, yazara göre yine insanın kendisindedir. Zira Eroğlu’nun roman kahramanları savaşın canı yüzünü değil, insani yüzünü yansıtır. Hem Rojin hem de Mehmet, insan öldürmenin zorluğunun

bilincinde olan ve hiçbir canlıya zarar gelmemesini arzu eden iyi denebilecek insanlardır. Nitekim Eroğlu, bir söyleşisinde Mehmet hakkında söylediği: *“Savaşıyor, fakat sonra da savaşı unutmak için elinden geleni yapıyor. Kendi bilinci ve isteğiyle savaşmıyor; tersine, o, savaşa maruz kalıyor. Yeri geldiğindeyse bundan faydalanmayı, çıkar elde etmeyi gayrı-ahlaki bulmuyor”* (Akınhay ve Tarık, 2009: 9) cümleleriyle Mehmet’in iyi özelliklerine vurgu yapar.

Fay Kırığı III: Rojin, savaşın kasvetli havasında insanlık değerlerini kaybetmeyen iki kişinin bir araya gelmesiyle son bulur. Karşıt görüşlerle birbiriyle savaşan iki isim Mehmet ve Rojin, roman sonunda bir mağarada yaralı bir haldeyken birbirlerini öldürmez hatta birbirlerine yardımcı olmaya çalışırlar. Bu durum, ölüme yalnız gitmenin verdiği korku ile de açıklanabilir ancak olayın özü, her ikisinin de birbirine insan olmasından dolayı duyduğu saygıdır. Eroğlu, bu konuda: *“Savaş insanların varoluşlarının kazanında kaynatıldığı, içlerinde var olan insanlık durumlarının ortaya çıktığı, belki de hayatın sadeleştiği bir durum. Mehmet ve Rojin işte böyle bir durumda karşılaşıyorlar ve insan olduklarını, aslında bu gezegenin üstünde aynı kaderi paylaştıklarını kavriyorlar”* (M. Eroğlu, kişisel iletişim, Aralık 19, 2017) diyerek Mehmet ve Rojin’in birbirlerini o mağarada neden öldürmediklerini açıklar. Ayrıca Nutku’ya göre bu durum, insanın varoluşundan itibaren aradığı ‘öz’ kavramının varlığına işaretidir. Çünkü zaman ve mekân fark etmeksizin, kültürel ve toplumsal şartları ne olursa olsun iki insan birbirlerine insan olduğu bilinciyle yaklaşıyorlarsa, bu insanlar varoluşlarını da anlıyorlardır. Bu da demektir ki insanın özü vardır (Nutku, 2006: 22).

Savaşın insanın insanla olan karşılaşması ve insan kalmanın önemini vurgulayan yazarlardan biri de Cesare Pavese’dir. II. Dünya Savaşı’nın tanıklarından ünlü yazar, savaşın kasvetli havasından derinden etkilenen biri olarak intihara sürüklenir. Pavese, o yılların kanla ve korkuyla geçtiğini ve kanın hiçbir şeyi sonlandırmadığını söyler. Ona göre, savaşın dehşeti ortasında, insanın insanla karşılaşması, gücünü asla yitirmemiştir. Çünkü insan, korkuyla karışık bir yalnızlıkla mücadele etmeye o yıllarda başlamıştır. Bu mücadelede, bir insan için bir yabancının bakışı veya göz kırpması dahi tedavi edicidir. Dolayısıyla Pavese, en karanlık ve en umutsuz yerlerde dahi bir insan sevgisinin var olduğunu bildiğini ifade eder (URL 17). Bu ifadeler, hâlâ bir yerlerde insan sevgisinden dolayı var olan umudun

göstergesidir. Rojin'in mağaradan ayrılıp tekrar Mehmet'in yanına dönüşü Pavese'nin düşünceleri ile açıklanabilecek bir durumdur. Nitekim Mehmet'in romanın sonunda söylediği bu sözler savaşta kazanılabilecek belki de tek iyi şeyi açıklar: *“İnsanlığımızın temelinde ne yatıyor? İnsan savaşın sonunda asıl bunu öğreniyordu. Gülümsedi. İşte nihayet savaş hakkında kararlı, kesin bir düşünce edinmişti: İnsan olmak, düşman olmaktan daha kolaydı”* (Eroğlu, 2013: 493-494).

Mehmet Eroğlu'nun Fay Kırığı Üçlemesi'nden hemen sonra kaleme aldığı 9,75 Santimetrekare romanında okuru yine 90'lı yıllarda çatışan, ruhu bereli, hayatı anlamlandıramayan, belleksiz bir kahramanla buluşturur. Bahsi geçen kahraman Ahmet, geçmişinin yaralarını bugün de yaşayan ve aynı zamanda yüzündeki yarayla acılarını bağdaştıran biridir. Roman asıl olarak Ahmet'in geçmiş ve an arasındaki içsel yolculuklarını anlatsa da bir taraftan da romanın arka fonunda yer alan Gezi Parkı eylemcileri vardır. Türkiye'nin güncel meselelerini yazma konusunda kalemini esirgemeyen Eroğlu, bir Gezi kitabı yazmadığını söyler ancak roman, gelecek yıllar için Gezi Parkı'nın aktarılması açısından önemli bir yerdedir.

Gezi Parkı, Türkiye'nin son zamanlarda yaşadığı en sansasyonel hareketlerden biridir. Türk demokrasi hayatına, demokrasi kılıfı altında bir müdahale olan ve gücünü dış mihraklardan alan Gezi Parkı olayları, Mehmet Eroğlu'nun dikkat çektiği konulardan biridir. Toplumun her kesiminden insanın bir araya gelerek oluşturduğu dalgalanmalar, varoluşçu düşüncelerin özellikle de Camus'nün başkaldıran insan modeline eş değerdir. Gezi eylemcileri aykırı insanlardır. Aykırılığı ele alan bir düşüncenin yayılması, aykırılığın tüm insanlarla paylaşıldığını gösterir. Bu aykırılık, insanın evrene olan uzaklığından dolayı çektiği acının ne denli boyutlara ulaştığını anlamaktır. Bu sayede bir tek insanın çektiği acı diğer insanlarca da hissedilerek ortak dert haline gelir (Camus, 1990: 29). Gezi Parkı'nın tüm illere yayılan ortak acısının sloganı: “Her Yer Taksim Her Yer Direniş” olmuştur. Öyle ki insanlar, bu sloganla evlerinin pencerelerinden dahi başkaldırıya bir ses olmaya çabalamıştır. Mehmet Eroğlu, bizleri bu ortamın canlı mekânlarından Cihangir'e götürür. Ahmet'in evi ve Gezi eylemcilerinin içerisinde geçen romana bir de Ahmet'in yıllar önceki yaşamına dönüşleri eklenir. Bu durum, romanı zengin bir temaya sahip kılar. Ancak roman için asıl önemli olan, Ahmet'in roman boyunca

hatırlamaya çalıştığı yirmi dört saattir. Çünkü Ahmet, bir çocuğun hayatına son vermenin acısıyla kendini sürekli yıpratmakta ve vicdani olarak rahatlamak adına bu çocuğun hayatını kaleme almaktadır. Bu açıdan romanda baş gösteren pişmanlık izleği ve savaşın birey üzerinde bıraktığı doldurulmaz boşluklar, roman kurgusu açısından önem taşımaktadır.

Mehmet Eroğlu'nun sorumlu yazar bilinciyle kaleme aldığı dört eser de (Fay Kırığı Üçlemesi, 9,75 Santimetrekare) savaşın ininden kopup gelen pişmanlık, acı, umutsuzluk ve bunalıma sürgün bir hayatın kahramanlarından oluşur. İnsan hayatının ölümle burun buruna geldiği savaş sahalarında, yaşam-ölüm, varlık-yokluk sorgulamaları kaçınılmaz olacaktır.

3.5. Metafizik Bağlanmada Bir Arakesit: Sorgulama

İnsanlık tarihi boyunca hayatın anlamı ve yaşanmaya değer olup olmadığı, felsefi düşünürlerin paradokslarına dayanarak sorgulanmıştır. İnsan, bu dünyada yaşamak için bir anlam aramış, gerektiğinde kendine “Ben kimim? Neden varım? Nasıl biriyim, Tanrı kimdir? Yaşama amacım nedir? Evrenin düzenini oluşturan edimler nelerdir?” gibi sorular sorarak kendisinin ve hayatın varlığına bir sebep bulmaya çalışmıştır. Aranan bu sebepler, insanın düşünce yetisi ve başta kendisini sonra insanlığı, hayatı, çevreyi ve evreni anlamlandırma isteği ile açıklanabilir. Bu noktada öne çıkan felsefi akımlardan birisi olan varoluşçuluk akımı, insan hayatının karanlık yönlerine dair sorular ve sorgulamalar geliştirmiştir. Özakkaş’a göre: *“Varoluşuna anlam arayan insanın cevaplamaya çalıştığı temel beş soru şöyle sıralanabilir:*

1. *Hayatın anlamı nedir?*
2. *Geleceği bilmek ve belirlemek mümkün müdür?*
3. *Ölümünden başka bir hakikat var mıdır?*
4. *Kaderimizin sorumluluğu kime aittir?*
5. *Hayatta yalnız mıyız?”* (Özakkaş, 2004: 255)

Birey, bu sorulara varoluşuna bir mana ararken ulaşır. Bu soruların cevapsızlığı ve karmaşıklığı sonucunda da kendini bunaltı, endişe ve korku gibi

duyguların hâkim olduğu ruhsal çatışmalar içinde bulur. Böylece bireyin sorduğu sorular çözümsüz kalırken bir de var olan metafizik belirsizlik bireyi daha büyük sorgulamalara sürükler. Metafizik belirsizlik, geleceğimizi ve içerisinde bulunduğumuz varoluş şartlarını bizlere net olarak gösterememesi açısından insanın güven duygusunu kaybettirir ve onu kaygılandırır. Bu kaygı, zamanla varoluşsal kaygıya dönüşür ve insanın düşünsel zeminini sığlaştırır. Fakat bilinçli bir insan, varoluşsal sürecini felsefi düşünceyle aşabilirse yaşamı daha anlamlı hale gelecektir (Tokat, 2013: 8). Nitekim Fay Kırığı Üçlemesi'nin entelektüel roman kahramanlarından Prof: *“İnsanların en temel hastalığı, yaşamlarının anlamını çözmemektir. Çoğumuz doktora bunun için gideriz. Eğer doktor inatla tıp biliminin ardına çekilirse, zavallılara Tanrı'ya başvurmaktan başka ne yol kalıyor. Tanrı mı, felsefe mi? Ben felsefeyi yeğlerim...”* (Eroğlu, 2009: 74) cümleleriyle yaşamın anlamının felsefe ile çözüme kavuşmasından taraf olduğunu belirtir.

Mehmet Eroğlu'nun modern dünyanın çıkmazında var olmaya çalışan roman kahramanları, hayatın anlamı ve benlik bilinci açısından sorgulamaların eşiğinde çırpınmaktadır. Öyle ki *Fay Kırığı I: Mehmet* romanı, Mehmet'in kendine sorduğu şu soruyla başlar: *“Nasıl bir insanım? İçinde yüzdüğü bilinçsizlikten onu koparıp alan ses, koyu ve kaygılıydı; ama tanıdıktı”* (Eroğlu, 2009: 1). Roman boyunca Mehmet, İkiz'im dediği kendi iç sesiyle bu şekilde bir iç hesaplaşma halindedir. Özellikle savaş sonrası psikolojisi içinde yaşadığı kırılmalar, onu kendini bu şekilde sorgulamaya iter. Mehmet'in odak noktası, iyi bir insan olmaktır. Aslında Mehmet, çevresi tarafından güvenilen ve sevilen birisi olsa da bununla yetinmez. Nitekim Cenk'in ona neden iş teklif ettiği konusunda söylediği: *“Güvenilir birisi olduğunu biliyorum. Bu da benim için yeterli (...) “Seni savaşıırken gördüm. İnsan savaşta kimseyi aldatamaz. Kendini bile”* (Eroğlu, 2009: 10) cümleleri dahi Mehmet'i ikna etmez. Çünkü Mehmet'in yaşamındaki her yolun sonu, mutsuzluğa çıkar. Bu durumdan ister istemez kendine pay çıkaran Mehmet için kendisi tam bir hayal kırıklığından ibarettir. Altan'la aralarında geçen şu konuşmada:

“ *“Biliyor musun, kötü olan başkalarını değil, kendini hayal kırıklığına uğratmak... Ben bunu yaptım. Başkalarından kurtulmak kolay, ama ya kendinden? Bu imkânsız.”*

(...)

“Bak şair! Sen kötü müsün bilmiyorum. Sorun bu değil. Sen iyi birisi olduğuna hiç inanmamışsın.” ” (Eroğlu, 2013: 205) belirttiği üzere Mehmet, iyi bir insan olduğuna hiç inanmamıştır. Çünkü o, savaşı yaşayan bir insanın iyi olabileceğine inanmaz. Sürekli nasıl bir insan olduğunu sorgulamasının sebebi de budur: *“Bir insanı en doğru tartan terazi nedir? Aklına hangi ölçüt gelirse gelsin, yüzüne hangi aynayı tutarsa tutsun, sonunda kefelere iyilik ve kötülük olan terazinin karşısında buluyordu kendini. Ardından meraktan çok aklanma ihtiyacıyla yoğrulmuş o soru: iyi birisi miyim? Cevabının gönül rahatlığıyla verdiği bir evet olmadığını her kavrayışında, keskin hayal kırıklığının ardından, hemen kendini affettirmek için gerekçeler aramaya başlıyordu: Kötü birisi de değilim... Ama böyle, dua eder gibi kendi kendine mırıldanırken, aklının gerisinde hep o düşünce yankılanıyordu: Savaşmış birisi ne denli iyi birisi olabilir? Savaş onun seçimi değildi, üstelik hayat ona iyi birisi olmak için hiç olanak sunmamış, fırsat tanımamıştı”* (Eroğlu, 2009: 118).

Görüldüğü gibi Mehmet, iyi birisi olduğuna inanmasa da bunun sebebinin ve hayatının faturasını kendine mal etmez, mutsuzluklarının temelini savaşa, karşısına çıkmayan fırsatlara ve ona sunulmayan imkânlarla bağlar. Bu bağlamda ne olduğunu, nasıl olduğunu, kim olduğunu sorgulamak ona göre beyhude bir çabadır: *“Kendini tanımaya çalışmak! Ne yorucu, ne yararsız, ne boşuna uğraştı bu. (...) Ancak her gün tekrarlanan bu yorucu ve sıkıcı soruşturmanın sonunda ulaşabildiği cevapların bir başka -aslında aynı- soruyla noktalanmasına nedense pek şaşırmadı. Aslında tek cevap vardı ve vardığı bu sonucun merakını giderecek, kabul edebileceği bir karşılık olup olmadığı da tartışmalıydı: Nasıl bir insanım?”* (Eroğlu, 2009: 117-118).

Mehmet nasıl bir insandır? Bu soru, Mehmet’in roman boyunca cevaplamaya çalıştığı soruların çıkış noktasıdır denebilir. Mehmet, hayatın hengâmesi içinde oradan oraya sürüklenen mutsuz hayatı neticesinde özellikle varlığını sorguladığı zamanlarda içindeki sese engel olamaz. Birtakım kimlik bölünmesi yaşayan Mehmet’in bu hali, *Fay Kırığı I: Mehmet* romanında şöyle verilir: *“Nasıl birisiyim! Allah’ın cezası soruyu birkaç ay önce, geceleri kurduğu hayallerin gündüzleri yerle bir olduğu, yalnızlığının sabahına mahkûm edilmiş düşlerle uyandığı zamanlarda*

sorsalar, kesinlikle yaşam ateşi küllenmiş birisi derdi... Ya şimdi? Kendini ne kanamış ne de kaybetmiş birisi gibi hissettiği bu garip uykusuzluk anında kimdi? (...) “Kazanma umudunu İkiz’ne bağlamış birisi...” (Eroğlu, 2009: 173). Mehmet’in İkiz’im dediği iç sesi onun öteki ben’idir. Kimlik bunalımı içerisinde olan insanlarda görülen bu öteki ben kavramı, bireyin hangi ben’inin kendisi olduğuna karar verememesi durumudur. Üçleme boyunca Mehmet, iç sesiyle konuşur ve bu durumu somutlaştırır. Mehmet’in kendi cümleleriyle belirtmek gerekirse onun ikizi: “Bir süredir içinde varlığını hissettiği, sabahları bazen aynada göz göze geldiği, öteki adam, Altan’ın yoldaşını geriye itip öne çıkmıştı. Yüreğinde Cenk’e karşı gizli öfke büyüyen, Boğaz’a baktığında Plevneliler’in yalısındaki o mutluluk penceresini hatırlayan, her tartışmada Abdullah Bey’e hak vermenin bir yolunu bulan ve nihayet, kırk beş yıllık sendikanın ölüm fermanını imzalayan, Altan’ın haftalarca önce ‘geleceğin haini,’ diye tanımladığı adam oydu” (Eroğlu, 2009: 153). Kendince doğrularla bir yere varamayan ve yaşadığı mutsuz hayat sonrasında kendi ben’ine mesafe koyan Mehmet, İkiz’i olan öteki beninin dedikleri ile hareket etmeye başlar. Mehmet’in yaşadığı bu bölünme, bir ‘özben’ arayışıdır. Varoluşçuluğa göre bireyin benlik kazanması, onun mecburi olarak yapması gereken bir görevdir. Bundan dolayı birey, seçme hürriyeti, özgürlük, tasarı gibi varoluşsal eylemlerle kendi benliğine ulaşmalıdır. Çünkü bireyin ulaşmak istediği benlik, aslında onun özünde yer alan, olmak istediği kişidir. Birey bu öze yani kendi benine ancak kendi edimleri ve bilinciyle erişebilir ve böylece olmak istediği kişi olur. Bu durum varoluş felsefesinin çıkış noktası olan “varoluş özden önce gelir” fikrini somutlaştırır (Şahin, 2014: 320). Buna göre Mehmet’in varoluşu ‘özben’inin yani İkiz’inin ortaya çıkaracağı bir benlikle mümkündür. “Buna karşılık, ‘ben’i yaşamak, bilinci, bilinçdışını ve insanın bütününi içerir. İnsanın içsel yaşantılarını fark edebilmesinden de öte bir yaşantıyı tanımlar” (Geçtan, 1990: 41).

Özben arayışı konusunda ele alınması gereken kişilerden biri de Abdullah Kadioğulları’dır. Çünkü Kadioğulları’nın kırsaldan kentsele dönüşüm süreci, benliğini kazanma noktasında büyük rol oynar. Kadioğulları, fakir ve Müslüman bir yaşam tarzına sahipken; bu yaşam tarzı birdenbire zengin ve zenginliğe giden yolda her şeyin mubah olduğu bir anlayışla çevrelenir. Öyle ki bu durum, Kadioğulları’na kendisinin Kayserili oluşunu dahi unutturur, o artık her şeyiyle İstanbullu bir iş

adamıdır. Ancak kurtulmaya çalıştığı “kırsal kesim insanı” kimliği, onun istediği seviyeye gelmesine engel olur. Kadioğulları’nın ulaşmaya çalıştığı özben’ine yani İstanbullu görünümüne erişimi ancak Plevneli ailesi ve şirketleri ile ortak olmasına bağlıdır: “*Dersaadet bizi bir türlü kabullenmedi. İşte, Leyla ile Mecnun burada devreye giriyor. Plevneliler’ in şirketi bizi has İstanbullu yapacak (...) Meselenin esası şu: Dul olup olmadığına bakmadan, İstanbullu bir gelin almak. İstanbul, bizi Kadioğulları olarak koynuna almadı, Leyla ile Mecnun’un sahibi olarak alacak...*” (Eroğlu, 2009: 45-46). Bu açıdan Kadioğulları’nın yoksul doğması, onun zengin olamayacağı anlamına gelmez. İnsan, özüne veyahut özben’ine kendi seçimleri ve kendi aldığı özgür kararlarıyla ulaşabilir. Kadioğulları’nın kentsel düzende kendine yer edinme ve olmak istediği kişi olmak adına sarf ettiği çaba ancak bununla açıklanabilir.

Üçleme’de varlığını anlamlandırma noktasındaki sorgulama ve arayışların yanı sıra, Mehmet’in mekân değişiklikleri ve buna bağlı olarak oluşan sorgulamaları da mevcuttur. Çünkü Mehmet, nereye gitse oraya ait olmadığını veya o anki konumunun sorumluluğunu bilemez. Varoluşçuluk felsefesine yakın düşünceleriyle, varoluşçu olarak görülen ilk düşünürlerden Pascal bu konuda: “*Ne zaman yaşamımın önceki sonsuzlukla sonraki sonsuzlukta içerilmiş küçücük süresini düşünsem, doldurduğum hatta gördüğüm küçücük yeri, bilmediğim ve beni bilmeyen uzayların uçsuz bucaksız sonsuzluğunda yitip gitmiş olan bu yeri düşünsem korkuya kapılıyorum ve neden orada değilim de buradayım diye şaşkınlığa düşüyorum, çünkü orada olmaktan çok burada olmamın, başka yerde ol maktan çok şimdide olmamın hiçbir gerekçesi yok. Bu yer ve bu zaman kimin buyruğuyla ve kimin güdümüyle verildi bana?*” (Timuçin, 2005: 396) diyerek varlığına anlam arayışındayken düştüğü korku ve endişe halini açıklar. Buna benzer bir sorgu, *Fay Kırığı I: Mehmet* romanında Mehmet’te görülür: “*Birden fark etti: Vardığı her yere kalmak için değil, orasını terk etmek için gitmişti. Bütün hayatını değişmez bir yazgıymış gibi yaşamak! Teslim olmak! Hep duyduğu sıkıntının nedeni bu muydu? Soruları cevaplar izlemeyince durup başını yukarı kaldırdı*” (Eroğlu, 2009: 85). Yazgı, insanın müdahale edemediği, kendi sorumluluğunda olmayan, kader ve alınyazısı olarak da bilinen bir itaat örneğidir. Yazgısına razı olmayan birey, içinde bulunduğu bunalı halinden kaderini sorumlu tutar. Bunlar sonucunda da cevapsız sorularla cebelleşmek

zorunda kalır. Mehmet'in ailesinden kopukluğu, sevgi noktasındaki muhtaçlığı ve savaştan kaynaklanan ruhsal bozuklukları düşününce yazgısının onu her alanda sınıdığı anlaşılır. Zira Mehmet, elini attığı her işte başarısız olmuştur. Yurt dışına iş için gidip tutunamaması, Aslı'ya olan karşılıksız sevgisi, savaşta verdiği mücadele noktasında kendisini hep eksik görmesi buna örnektir. Mehmet'in yazgısı, onun var olma çabası ve sorgusuna sebep olmaktadır.

Kimlik ve yazgı sonrasında varoluş sorgusuna neden olan en temel çelişkilerden birisi yaşam-ölüm çıkmazında savaş veren bireyin durumudur. Birey, hayatının başladığı andan itibaren ölüm gerçeğiyle yaşamak zorundadır. Her ne yaparsa yapsın yolun sonunda ölümle yüzleşeceğinden haberdar olan birey kendini, 'madem yok olacağım öyleyse neden var oldum?' gibi bir sorunun pençesinde bulur. Zira bu soru, varoluş felsefesi açısından önem arz eder. Varlığının dahi bilincine varamayan insanoğlu, yok olacağı düşüncesiyle yaşamak zorundadır. Dolayısıyla yaşam ve ölüm arasında bir mücadele vermek gerekmektedir. Eroğlu'nun roman kahramanları bu açıdan şanssız bireylerdir. Çünkü kahramanlar için savaşı yaşamak aynı zamanda bir nevi ölümü yaşamak anlamına gelir. Fay Kırığı Üçlemesi'nin başkahramanı Mehmet, bir şekilde ölümden kurtulur ancak eşi Emine'nin ve yeni doğan bebeği Yakup'un ölümüyle karşı karşıya kalır. Bu durumun Mehmet'i derin sorgulamalara sürükleyişi *Fay Kırığı II: Emine* romanında şöyle gösterilir: "*Yakup bebek, tıpkı annesi gibi, kalp sorunu nedeniyle az önce ölmüştü... 'O zaman neden doğdu?' Mehmet, soruya cevap aradığı süre boyunca yerinden kılmıdamadı. Üzüntü belirtisi de göstermedi, çünkü üzülmemiştii. Bedenini, düşüncelerini sarıp ele geçiren -sıvımsı, yapışkan- duygu, ne acı ne de şaşkınlıktı. Öfke; evet, sadece öfke duyuyordu. Ve sorular: eğer Allah kaderimize hükmediyorsa, Yakup'a Emine'yi öldürmek için mi can vermişti? Amacı buysa, yine de ortada garip bir durum vardı: Allah annesini öldürüp görevini yerine getirmedikten sonra, neden Yakup'un da canını almıştı? Eğer topu topu on sekiz saat yaşayacaksa, Yakup neden doğmuştu?*" (Eroğlu, 2011: 574). Romanın ölümlerle ve bundan doğan sorgulamalarla bitişi değer taşımaktadır. Zira kendi varoluşunu gerçekleştirme çabasında olan Mehmet için Emine'nin ölümü, varoluşa bir darbe niteliğindedir.

9,75 *Santimetrekare* romanı, kahramanları ve temaları açısından benzerlik gösterdiği Fay Kırığı Üçlemesi ile sorgulama bağlamında da birtakım benzerlikleri vardır. Zira romanın başkahramanı Ahmet için hayat, sorgulanmaya müsait bir olgudur. Ahmet'in sancılı çocukluk dönemi, olayı hatırlayamasa da bir çocuğun katili olduğunu düşünmesi, kadınlarla olan geçici münasebetleri gibi örnekler hayata karşı sorgulayıcı tutumunu somutlaştırır. Ahmet, ölüm tehlikesi olan bir hastalığa yakalandığını öğrendiğinde bu tutumu şöyle ifade eder: *"Yaşadım mı yoksa sadece var mı oldum? İşte sorun bu. Shakespeare burada olsaydı ona sorardım. Hayat var olmak değil kendini yaratmaksa, bunu başaran kim var? Var ya da yok olmam, şu küçük kâğıttaki birkaç satıra mı bağlı?"* (Eroğlu, 2014: 105). Buradan hareketle, ölümün metafizik anlamından soyutlanarak nesne durumuna geldiğini söylemek mümkündür. Yaşamın sonu olan ölüm, bireyi baskılar. Değerler yönetimi açısından yeterince kayıplar veren bir toplumda yaşayan bireyler, bir de ölümün varlığını hissedince derin ruhsal bunalımlar yaşarlar (Bulut, 2013: 267). Bu açıdan Ahmet, yok olmaya doğru giden yolda gerçekleştirdiği hayat sorgulamasını benlik bilinci ile somutlaştırır.

Tüm bunlardan hareketle, incelenen romanlar doğrultusunda denilebilir ki Eroğlu'nun kahramanlarının hayata karşı tavırları sorgulayıcıdır. Bu kahramanlar, gerek varoluşlarını gerek yazgılarını bu tavırla anlamlandırmaya çalışırlar. Bunda kahramanların hayat şartlarının etkisi yadsınamaz. Zira romanlarda, olumsuz hayat şartları ve bu olumsuzluklara karşı verilen yaşam mücadelesi söz konusudur. Nitekim Eroğlu'nun, roman kahramanlarıyla ilgili: *"Varlığını sorgulama içgüdüğü var kahramanlarımda. Bana sorarsanız, insan iyileşmez bir hastalıktan mustarıptır derim: Varlığını anlamlandırma. Ben nasıl birisiyim? Bu gezegenin üstündeki yerim neresi? Yazgım ne? Bu gibi çetin soruları cevaplamaya çalışıyor kahramanlarım. Kahramanlarım trajik insanlarıdır: Yani boşuna olduğuna aldırmadan yazgısını değiştirmeye çalışanlardan"* (M. Eroğlu, Kişisel iletişim, Aralık 19, 2017) cümleleri dolayısıyla Eroğlu'nun varlığını ve hayatını anlamlandırmaya çalışan insanların romanlarını yazdığını söylemek mümkündür.

3.6. Çağdaş İnsanın Dünya Bataklığı: İnanç Problemi

İnanç, din üzerinden temellendirilecek olursa dünya üzerinde bulunan dinlere imanla gelişen bir bağlılık duygusudur. Öyle ki birey, inandığı dinin kurallarına bağlı bir şekilde yaşamakta ve bu kuralların dışına çıkınca suçluluk ve günah psikolojisine girmektedir. Ancak aklını her şeyden üstün gören bireylerin varlığı sonucunda din, toplumun bazı kesimlerince reddedilen ve sorgulanan bir kurum haline gelmiş ve özellikle septisizm, ateizm, agnostisizm ve nihilizm gibi akımlarla bir problem olmaya başlamıştır. Bu noktada bireyin inanç psikolojisi, yaşadığı hayata bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Bireyin sosyal çevresi ve çektiği acıları ile beraber, inancın gereksiz olduğu ve kendi aklıyla her şeye erişebileceği gibi birtakım fikirler, bireyin dini inanca olan inkârının sebeplerine örnek olarak verilebilir. Bu bağlamda ele alınması gereken çağımızın insanı, makineleşen dünya düzeni içinde birçok şeyi sorguladığı gibi yaradılış ve inançla ilgili birtakım sorulara cevap aramıştır. Bunda, insan aklının her şeyin üstünde olduğu konusundaki düşünceler oldukça etkilidir. 20. yüzyılın popüler akımlarından varoluşçuluk akımının, bu konuda bireye imkân tanıyan fikirlere sahip düşünürleri vardır. Fakat her ne kadar varoluşçu varsa o kadar da varoluş fikri vardır. Bu ifadeden yola çıkarak, bazı konularda itilafa düşen varoluşçuların din konusunda da ayrıma gittiğinin aşikâr olduğunu söylemek gerekir. Öyle ki onları ikiye ayıran düşünce din konusudur. Varoluşçuluğun, varoluş sürecinde kimseye ihtiyaç duymadan kendi varoluşuna kendinin erişeceğini ifade edenler Sartre kanadını; varoluşa Tanrı'ya ulaşarak erişebileceğini düşünenler de Kierkegaard kanadını oluşturur. Bu noktada inceleme konusu olan Eroğlu'nun kahramanlarının, yaratıcının varlığı konusundaki şüphelerinden dolayı dinsiz varoluşçuluğa yakın oldukları söylenebilir. Nitekim Eroğlu bir söyleşisinde: *“İyi bir yazarın, sanatçının mutlaka Tanrı'yla bir meselesi olması lazım. Tanrı'yla meselesi yoksa, yani bu iyi yazarlık konusunda, ya da benim bildiğim tanım diyelim, yani benim kitabımda iyi yazarın Tanrı'yla meselesi olması gerekir, diye bir şey vardır. Öyle ya, Tanrı eninde sonunda neyi simgeliyor; yani bizim varlık nedenimizi ya da varolmamızı sorgulayabileceğimiz, tartışabileceğimiz, yakarabileceğimiz ya da öfkelenebileceğimiz bir üst soyut varlık, bizim oluşturduğumuz en üst soyut varlık”* (Akınhay ve Özer, 2000: 12) diyerek Tanrı meselesinin, yazarlığının gerekliliği olduğunu ifade eder. Bu açıdan yazarın roman kurgusunu, mevcut Tanrı meselesi ve

inanç problemleri bağlamında oluşturduğu söylenebilir. Ayrıca ülkemizin güncel meselelerini romanına taşıyan Eroğlu, 2000’li yıllardan günümüze uzanan süreçte, din ve buna bağlı olarak İslam’a dayanan problemleri ele almaya çalışmaktadır. Özellikle Fay Kırığı Üçlemesi’nin odağında bulunan isimlerden Abdullah Kadioğulları’nın, kapitalist düzenin din tacirliği görevindeki sermaye düşkünü iş adamı rolünde oluşu dikkate değerdir. Ancak bizim için asıl önemli olan, Mehmet’in yaşadığı acılarla dolu hayat neticesinde var olan inanç sorgulaması ve problemleridir. Bu noktada Mehmet için bahsedilmesi gereken temel olgu savaştır. Nitekim Simin’in sorduğu ‘Dindar mısınız?’ sorusuna Mehmet: *“Ona, savaşmış birisinin Tanrı’ya inanmasının zorluğundan söz etmek isterdi, ama kadın nedeni değil, sonucu bilmek istiyordu. Omuzlarını silkti. ‘Hayır’ dedi. ‘Dindar sayılmam’”* (Eroğlu, 2009: 34) şeklinde cevap vererek savaşın neden olduğu inanç krizlerini doğrular. Din bir yandan sorunlara çözüm üretir, bir yandan da bazı insanî tutkulara engel olarak çatışmalar meydana getirir. Bundan dolayı bazı insanlar için din, farklı bir şekil alır. Bunun sonucunda, objektif bir din algısı, dine şüpheci bir yaklaşım ve dini kesinlikle reddeden bir tavır doğabilir (Mehmedoğlu, 2013: 129). Bu ifadelerden yola çıkarak Mehmet’in dine şüpheci yaklaşan insanlardan olduğu söylenebilir.

Varoluşçuluğun edebiyat sahasında söz sahibi yazarlardan Dostoyevski (2013: 841) *“eğer Tanrı yoksa her şeyi yapmak mubahtır”* cümlesiyle ve yine varoluşçulukla bağdaştırılan düşünürlerden Nietzsche *“Tanrı öldü”* (Heidegger, 2011: 14) ifadesiyle varoluşun dinsiz kanadına hizmet eden fikirler ortaya atmışlardır. Dolayısıyla Tanrı fikri reddedilmiş ve insan, kendi yaptıklarının yegâne sorumlusu haline gelmiştir. *“Bu demektir ki insan kendi başına bırakılmıştır. Ne içinde dayanacak bir destek vardır ne de dışında tutunacak bir dal. Artık hiçbir özür, dayanak bulamayacaktır yaptıklarına”* (Sartre, 2016: 47). Dikkat edilirse bu düşünürlerin ortak paydası, Tanrı fikrinin insanı kısıtlayacağı ve insanın özgürlüğüne ket vuracağıdır. Tanrı tarafından verilen yazgıya uygun yani kaderciliğe bağlı yaşamlar, insanda bunaltı yaratır. Bu bakımdan din dâhil herhangi bir inanca bağlılık, kabul edilemez bir durumdur. Fay Kırığı I: Mehmet romanında da bu durum, Mehmet için açık görülmektedir: *“Altan saflığın ahlâkına, idealizme, Simin ise nedenin ahlâksızlığına, hazza tapıyordu. İnancı varlıklar! Zıt kutupta olmalarına karşın ikisiyle de birlikteyken aynı sıkıntıyı duymasının nedeni bu muydu? İnanc*

onda bulantı yaratıyordu. ‘Başarı, rahatlık istiyorsan inançlarından kurtul...’” (Eroğlu, 2009: 87). Mehmet’in bunaltısı sonrasında söylediği bu cümlelerdeki tavır, kendince haklıdır. Çünkü Mehmet, inandığı birçok şeyi kaybeden birisidir. Bu bakımdan o, inançla veya bağlılıkla hiçbir meseleyi çözemeyeceğini düşünür. Nitekim *Fay Kırığı II: Emine* romanında Mehmet’in, içki içmesinin günah olduğunu belirten Emine’ye: “İnsan, Tanrı’sız daha hürdür” (Eroğlu, 2011: 311) çığılığı Sartre’ın: “...kişi özgürdür özgürlüktür (...) Tanrı olmazsa gidişimizi haklı gösterecek değerler, buyurular da olmaz karşımızda. Ne önümüzde ne de ardımızda - değerlerin ışıklı alanında- bizi haklı, suçsuz kılacak şeyler vardır” (Sartre, 2016: 47) cümleleriyle benzerlik gösterir. Fakat Emine, Mehmet’ten farklı olarak varoluşuna tasavvufa yönelerek ulaşacağına inanır. İçinde bulunduğu hayat şartları ve standartları düşünülünce Emine’nin bu inancı yadsınamaz. Zira roman boyunca sürekli bir şeylere -dine, ablasına, babasına, toplum kurallarına, gelenek-göreneğe- inanma ve bağlanma güdüsüyle hareket edişi, onun yaşama bakış açısı itibarıyla Mehmet’ten çok farklı olduğunu gösterir. Aynı şekilde Rojin, Tanrı kavramına bazen yabancılaşma çekse de savaşın içinde sığınacak bir liman olarak Tanrı’yı görür. Çünkü Rojin’e göre dağda savaşırken insan, ölümün kıyısında fakat aynı zamanda doğanın kucağındadır. Bu açıdan Rojin’in gökyüzündeki renklerin ahengini ve ölümün yakınlığını hissettiği *Fay Kırığı III: Rojin* romanında yazar anlatıcı tarafından şöyle ifade edilir: “Tanrı burada hem cellât hem de ressam olmalıydı. Ondan başka kim bulabilirdi bu renkleri? Zeynep dağlarda Tanrı’sız yaşamanın, onu inkâr etmenin zorluğunu hissederek ciğerlerini uzun bir solukla boşalttı” (Eroğlu, 2013: 91).

Varoluşun gerçekleşebilmesi için insanoğlunun elindeki en büyük gücü özgürlüğüdür. “Gerçek varoluş, hürriyete muhtaçtır ve bu sebepten insana mahsus bir imtiyazdır (...) Ancak kendi kendisini serbestçe seçen, kendi varlığını yapan, kendi kendinin eseri olan insan varoluş sahibidir” (Foulquie, 1973: 31). Fakat kendi seçimleri doğrultusunda ne olacağına karar veren insanoğlu, yalnızca yazgı konusunda çaresizdir. Kendinden üst bir varlık -Tanrı- tarafından verilen yazgısından memnun olmayan insanın hali, *Fay Kırığı I: Mehmet* romanında şöyle verilmektedir: “İnsan yazgısını değiştirmeye kalkıştığında karşısında baş tasarımcıyı bulur...’ Tanrı’yla karşılaşma olasılığı! Ürpertici, hayır daha da ciddi, daha korkutucu bir

durumdu bu. Tanrı'nın trajik bir varlık olduğunu, ne zaman ortaya çıksa, insanı seçim yapmaya zorladığını ondan daha iyi kim bilebilirdi?" (Eroğlu, 2009: 119).

Eroğlu'nun roman kahramanları, kendilerine seçim yapma fırsatı verilmeyen, acının kucağına doğmuş trajik varlıklardır. Bilhassa yaşadıkları savaş gerçeği, arka plâna atılamaz. Hayatlarında var olan yalnızlık, yabancılaşma, endişe, kaygı, şüphe, inanç krizi vs. gibi olumsuzlukların belki de çıkış noktası savaştır. İnsanlar, bugüne dek dinlerin mutlak iyi olduğunu ve her şeye gücü yeten bir yaratıcının var olduğunu kabul eder. Ancak bu merhametli, adaletli ve muktedir yaratıcı neden hastalıklara, acılara, felaketlere, savaşımlara vb. kötülöklere engel olmaz? (Mehmedoğlu, 2013: 134). İnsanlar, bu konuda çelişkiye düşerek yaratıcının varlığını sorgu malzemesi hâline getirirler. Öyleyse Eroğlu'nun kahramanların da bu sorgunun müdavimleri sayılabilecekleri söylenebilir. Çünkü Mehmet, çatışmanın ortasında bir arkadaşının "Allah Allah" diye bağırışını anlamsız bulur ve ekler: "*Allah Allah' diye bağırın Tansu'ya Allah'ın kulaklarının pek de iyi duymadığından kuşkulandığını söyleyebilseydi*" (Eroğlu, 2013: 181). Aynı ifadeleri 9,75 Santimetrekare'de görmek mümkündür. Ahmet ve Serap arasında geçen bir konuşmada Serap'ın: "*Aman Tanrım!*" cümlesine karşılık Ahmet içinden: "*İşe yaramayacak, boş bir çağrı! Ona bizim mahalledeki Tanrı'nın kulaklarının iyi duymadığını anlatabilirim ama anlatmıyorum*" (Eroğlu, 2014: 56) şeklinde düşünmesi bu kahramanların Tanrı ile olan iletişime inançsızlıklarını gösterir. Benzer bir çağrı da Rojin'den gelir. O da duasının tersine çevrildiğinden yakını: "*Aslında yolda Tanrı'ya bacağıma kurtarması için çok dua ettim. Nerden bileyim, meğerse Tanrı bazılarının dualarını cezalandırmak için cevaplamış...*" (Eroğlu, 2009: 214). Tüm bu ifadelerde, roman kahramanlarının kötümser hayat şartlarından doğan dualarının yanıtsız kalmasının payı vardır. Öyle ki bu durum, roman kahramanlarını Tanrı'nın kullarına eşit davranmadığı düşüncesine kadar büyük bir sorgulamanın eşiğine getirir. Bu noktada ele alınması gereken kişilerden biri de Mehmet'in ölümden kurtardığı Yakup'tur. Çünkü Yakup, mensup olduğu orduda İslami kuralları yerine getiren belki de tek kişidir. Hâl böyle olunca onun gibi biri bile neden başkasının değil de kendisinin mayına bastığını şöyle sorgular: "*Rabbim, felaket neden beni buldu? İki bölük insan içinde neden ben?*" Oysa o kadar adamın arasında kalorifer dairesinin yanındaki tabur mescidine giden tek kişi bendim. Operasyonlarda bile oruç tutardım, sana karşı

çıkana karşı çıkardım... (...) Rabbim beni duymadı... Ama bunları aklımdan geçirdiğim için tövbe ettim...” (Eroğlu, 2009: 285). Üstelik Yakup’un mayına basmadan hemen önce komünist olarak adlandırılan Altan ile Tanrı üzerine bir sohbet eder ve Altan’ın inkâra yaklaşan düşüncelerine karşı: “*Dinsiz, zındık. Kendini kolla! Allah merhametli, iyilikseverdir ama ona dil uzatanın belasını da tez vakitte verir*” (Eroğlu, 2013: 236) diyerek karşılık verir. Bunun üzerine de önce Altan’ın geçtiği yolda ona bir şey olmayıp, kendisinin mayın patlamasına maruz kalması Yakup’u sorgulamalarında haklı kılar.

Dikkat edilirse Eroğlu’nun varoluş sancısı çeken roman kahramanları, bunaltıya sürüklenen hayatlarındaki umutsuz ve kötümser izler barındıran birçok hadisenin kaynağını Tanrı olarak görürler. Bu durum *9,75 Santimetre*’nin Zinar’ı tarafından net bir dille ifade edilir: “*Demek ki seni asıl rahatsız eden Tanrı?*” *Başımı sallıyorum Tanrı’ya benzettiğim adama. “İnsan yazgısından memnun olmadı mı faturayı hep ona çıkarırmış”* (Eroğlu, 2014: 160). Zinar, bu konuşmayı kendisiyle röportaj yapan Nusret Bey ile yapmıştır. Nusret Bey’in kudretli ve yalnız oluşu ona Tanrı kavramını hatırlatmıştır. Sonrasında bu cümleleri Zinar’a söyletmeye iten güç, onun yazgısından duyduğu memnuniyetsizliktir. Zira o, yaşamı boyunca hayatının her alanında sıkıntılar çekmiş birisidir. Zinar’ın inanç noktasında hissettiği eksiklik, bu sıkıntıları sorgulayışından ileri gelmektedir. Ona göre yaşam, Tanrı’nın bize sunduğu bir armağan değil, bir cezadır. Fakat Zinar’ın hayatı, Ahmet’in kaleminden öğrenildiği için Zinar biraz da Ahmet’i temsil eder. Ahmet’in dinle ve Tanrı ile bir bağı olmayan bir birey olduğu düşünülünce Zinar’da görülen sorgulayıcı tavrın bir müsebbibi daha ortaya çıkar. Ahmet, kendi kafasında kurduğu Zinar’ın yaşamını, kendi yaşamıyla bağ kurarak oluşturmuş bir yazardır. Bu sebepten inanç noktasındaki tutumları birbirine benzer.

Buradan hareketle ele alınan romanlardaki kahramanlar, dine ve Tanrı’ya olan bakış açıları açısından hemen hemen aynı düşüncelere sahiptirler. Fay Kırığı Üçlemesi’nde Mehmet ve Rojin’de, *9,75 Santimetre*’de Ahmet ve Zinar’da belirgin olarak gördüğümüz Tanrı’yı ve ona olan inancı sorgulayıcı tavrın sebebi, kendilerinin Tanrı tarafından sırandıklarını düşünmeleridir. Çünkü yaşadıkları hayat buna müsaittir.

3.7. Varoluş Mücadelesinden Trajik Sona: Ölüm

İnsanoğlu için yaşam; amaçlar, sosyal-ekonomik şartlar, planlar, koşullar vb. ölçütler doğrultusundaki farklılıklarla şekillenen bir yolculuktur. Bu yolculuğu her insan için ortak kılan tek olgu ölümdür, yani yolculuğun sonlu oluşudur. Fakat bunun bilincinde olmayan insanoğlu, sonunu düşünmeden plan-programlı, refah, zengin bir hayat sürerken ne zaman ölüm gerçeğiyle yüzleşse kendini varlık-yokluk arasında sıkışmış hisseder. Bu noktada ruhsal doyumsuzluklara da yol açan ölüm olgusu, insanı konu alan araştırmaların temel izleklerinden biridir. Çünkü ölüm, bilimsel olarak her tür deneyimin sonudur. Ölümlü yaşayarak ne olduğuna karar vermek elbette mümkün değildir, ölüm ancak gözlem yoluyla fark edilen objektif bir bilgidir. Bu açıdan ölüm hakkında elde edilecek bilgi, insanın kendinden ayrı diğer insanların ölümü karşısındaki tasviri ve tanıma çabasıyla edinilebilir (Hökelekli, 1991: 152). Öyle ki geçmiş asırlardan bu yana İslam âlimleri ve Batı kökenli düşünürler tarafından tanımlanmaya çalışılan ölüm kavramının insanda ne gibi tepkilere yol açacağı, her zaman merak konusu olmuştur. Jacques Choron ölümle ilgili mevcut felsefi görüşleri değerlendirerek ölüm korkusunu üç kategoride toplamıştır:

- 1) Ölümden sonra neler olacağı
- 2) Ölüm olayı
- 3) Varolma durumunun sona ermesi (Geçtan, 1990: 184).

Ölüm anında ne hissedileceğini ve ölümden sonra neler olacağını bilemeyen insanoğlu için asıl önemli anksiyete varolmanın sona ermesidir. Onur'un ifadesiyle: *"İnsanoğlu için doğumdan itibaren tek mutlak gerçek ölümdür. Bu gerçek varoluşun anlamının temelinde yer almaktadır. Ancak, ölüm, aynı zamanda artık var olmama tehdidini de temsil etmektedir; dolayısıyla, ölümden kaçamayacağının farkına varabilen tek yaratık olan insan varoluşsal bir anksiyete de yaşatmaktadır"* (Onur, 1986: 113). Hal böyleyken, ölüm kavramı kadar varoluş kavramı da önem arz eder. Çünkü varoluş ve ölüm, insana sunulan iki gerçek olgudur. Söz konusu olguların birbiriyle bağlantısının farkında olan varoluşçu düşünürler de ölümü anlamlandırmaya ve açıklamaya çabalamışlardır. Ölüm sorunsalını ontolojik anlamda yorumlayan varoluşçu düşünürlerden en önemlileri Sartre ve Heidegger'dir. Heidegger, *Varlık ve Zaman* adlı eserinde ölümün yol açtığı varoluşsal problemleri

çözümlemeye çalışmıştır. Sartre ise *Varlık ve Hiçlik* kitabında yer yer Heidegger'e katılmakla birlikte, bazen de ona yönelik eleştirilerde bulunmuştur. Söz konusu eleştiri Heidegger'in iyimser hiçliğine karşı, Sartre'ın saçma'sıdır (Polat ve Aşkın, 2017: 43-44).

Varoluşçuluğun çıkış noktasının savaşlar olduğu düşünülürse, çağın insanı ve varoluşçuların ölüm kavramıyla neden bu kadar ilgilendikleri aydınlanacaktır. Zira savaş, insanların şuurundaki ölüm düşüncesini su yüzüne çıkaran, yaşam ve ölümün bir arada bulunduğu temel sahalardandır. Bu noktada Eroğlu'nun araştırma konusu olan romanlarında, kendini savaşın içinde bulan ve varolma mücadelesi veren trajik kahramanların ölümle burun buruna yaşamalarıyla beliren korkuyu açıklamak gerekmektedir. Ölüm korkusu ve savaşın iç içeliği *Fay Kırığı III: Rojin* romanında şöyle ifade edilir: “*Ellerine, bacaklarına, diline yapışan, seni hareketsiz bırakan, sağırlaştırıp dilsizleştiren korkuyu yenebilmek. Savaş bundan sonra başlar*” (Eroğlu, 2013: 375). Ancak korku hissiyatının önüne geçilse dahi ölüme giden bu savaş yoluna ruhsal çatışmalar olmadan devam etmek mümkün değildir. Çünkü savaş, bireyi her daim ölümle yüz yüze bırakır. Bu bağlamda yaşam ve ölüm birlikteliği önem arz eder ve bu birliktelik romanda şu şekilde izah edilir: “*Çevredeki her şey yeryüzünün yaratıldığı andaki gibiydi; el değmemiş, dokunulmamış hatta görülmemiş. Zaman taşlaşmış, donup kalmıştı. Mehmet, içini dolduran duyguyla kısa bir an için durakladı. Doğanın -belki de Tanrı'nın- yüzüyle karşı karşıyaydı. Yaşamın, ölüme en çok benzediği an. Başını salladı. Burada yaşamla ölümün birbirinden farkı yoktu*” (Eroğlu, 2013: 270). *Rojin* romanının kahramanlarını bu düşüncelere iten korku ölümdür. Savaşta hissedilen en belirgin duygu olan ölüm korkusu, kahramanların ruhuna tesir etme noktasında güçlü bir kavramdır. Zira yaşamın tek gerçeği ölüm, onların her daim enselerinde olan ve onları korkuya ve kaygıya itekleyen bir güçtür.

Eroğlu'nun yaşam ve ölüm çıkmazında sınanan savaşçı kahramanları, savaşın insan öldürmekten öte bir anlam ifade etmediğini belirtir ve her ne sebeple olursa olsun savaşın acımasız ve saçma olduğuna inanırlar. Nitekim *Rojin*, komutanı Reşo'nun öldürülen askerlerin fotoğraflarını göstermesine tahammül edemez. *Rojin*, savaşta sağ kalmak için öldürmek gerektiğinin farkına varmakta fakat ölen bir

insanın yüzüne bakmaya cesaretinin bile olmayışına karşı haykırmaktadır: “Birini, bir insanı öldürebilir miyim? Durumunun garipliğini kavırıyordu: Savaşçı olmayı istemiş ama nedense insan öldürmeyi az önce Reşo’nun ölümlerden topladığı fotoğrafları görünceye kadar hiç aklına getirmemişti! Kararsız olmaktan çok, şaşkındı: Öldürebilir miyim? Daha buna cevap vermeden ikinci soruyla irkildi: Öldürürsem ona dokunabilir miyim? Bu soruda önceki kadar tedirgin ediciydi. Tanımadığın insanları öldürebilme yeteneği! Savaş bu muydu?” (Eroğlu, 2013: 96). Bu ifadelerden yola çıkarak Rojin, kendini bir insanı öldürmenin zorluğu ile sorgular denebilir.

İnsan için ölüm, her ne kadar anlaşılmaz ve korku veren bir olgu olsa da varoluşçulara göre bu her şeyin sonu değildir. Hatta bir bakıma varoluşun gerçekleşmesi ölümle mümkündür. Nitekim dinci varoluşçuların başında gelen isim Kierkegaard bu konuda ölümün, hayatın bir sorumluluğu olduğunu aynı zamanda hayatı değerli ve anlamlı kıldığını söyler (Magill, 1971: 59). Kierkegaard’ın ifadelerine benzer bir yaklaşım *Fay Kırığı I: Mehmet* romanında görülür. Simin ve aralarında Mehmet’in de bulunduğu arkadaşlarının bir araya geldiği akşam sohbetlerinde yaşama dair birçok konu konuşulmaktadır. Bu konuşmaları özellikle Üstat yönetmektedir. Çünkü grubun en çok okuyan ve en çok bilen ismi odur. Üstat’tan sonra Simin’in kocası Haydar, entelektüel olarak görülmeye çabalayan birisidir. Nitekim ikisi arasında, yaşam ve ölüm birlikteliğine dair konuşma şöyle somutlaşır:

““Evet, yaşamı önemli kılan ölümdür...”

Üstat, “Bence yaşam, ölümle taçlandırılmayacak kadar sıradan bir şey,” diye araya girdi.

(...)

“İsrar ediyorum! Hayat, ölümü kavrama çabasıdır”” (Eroğlu, 2009: 59).

Kierkegaard’a yaklaşan bir diğer roman kahramanı da Prof ’tur. Daha önce de belirtildiği gibi Prof felsefecidir ve Üçleme boyunca insana dair önemli tespitlerde bulunmaktadır. Hatta Prof’un hayat, Tanrı, insan ve ölümle ilgili düşünceleri onu

varoluşçu düşünürlerle akraba kılar denebilir ve bu duruma Prof'un ölümle ilgili yazdığı şu cümleler örnek verilebilir: *"İnsan seçebilse, kader olarak neyi seçer acaba? Ölümsüzlük diyenleri duyabiliyorum. Sesleri en gür çıkan onlar ama en budalaların da onlar olduğunu hatırlatmalıyım size. Oysa hayatı taçlandıran, onu eşsiz ve en değerli kılan, ölümdür"* (Eroğlu, 2011: 399, 293). Prof'un bir başka cümlesi: *"Tanrı'nın yaşamımıza verdiği cevap: İtaat et ve öl (...) Yüce Tanrı'nın elindeki en büyük silah nedir biliyor musun? (...) Ölüm korkusu"* (Eroğlu, 2013: 293) şeklindedir. Bu bakımdan ölümün her an ensemizde olduğu ve insanların ölüm korkusuyla yüzleşmelerinin sonuçları Üçleme'nin önemli izleklerindendir.

Heidegger'e göre ise; varlığın temelini açığa çıkaran ve insan varlığının en gerçek olanağı olan temel olgu ölümdür. Her insan ölümü kendi deneyimler, kimse bir başkası yerine ölemez. Ölümle bütün imkânlar bittiğinden dolayı ölüm, insanoğlu için aşılabilir bir yerdedir. Fakat insanın var oluşu, ölümle içten bir hal alır. İnsan yaşamı ölüm sayesinde bir birlik oluşturur ve ölüm yaşama anlam katar. Zira ölüm olmasaydı hiçbir şeye başlayamazdık. Ancak ölümün zamansız gelişi ve insanın ölüm anından bihaber oluşu, yaşamın anlamını her daim kazanmamız gerektiğini savlar. Herkes ölümün varlığından haberdardır ancak günlük koşturmaya ve gelecek planları arasında ölümü düşünmez. Bu, ölüm korkusundan başka bir şey değildir. Ama kendi ölümünün farkındalığı ile yaşayan ve ölüme rağmen sağlam kalmayı başaran insan kendi varoluşuna erişebilir (Ergül, 2003: 6). Bu noktada Fay Kırığı Üçlemesi'nin Emine'si incelenmeye değerdir. Çünkü Emine, kendi hayatı tehlikesine rağmen anne olma isteğiyle çocuğunu aldırılmaz ve onu doğurmak ister. Bu durum, Emine'nin bireysel olarak aldığı ilk karar ve kendi varoluşu önünde ölümün dahi duramadığı ilk bilinçli harekettir. Ancak insan hayatının yadsınamaz gerçeği ölüm, Emine'nin yaşamı karşısında galip gelir ve aslında bu, her bir bireyin kendince düzenlediği ve hayallerle süslediği hayatının bir anda yerle bir olacağının göstergesidir. Nitekim *Fay Kırığı II: Emine* romanında, konuyla ilgili şu ifadeler geçmektedir: *"İnsan yaşamında önceden çizilmiş yollar yoktu. Duvarımda fotoğrafı asılı olan, yakışıklı, kahraman asteğmenle evleneceğim; dünyalar arasında köprüler kuracağım; çocuk doğuracağım; mutlu olacak, onunla yaşlanacağım... Zavallı kız! Tasarladığı yolun daha başında önüne Azrail çıkmıştı"* (Eroğlu, 2011: 572). Tasarladığımız yollar açısından bakılırsa, hayat bazen bu yolları hesaba katmaz ve

bizi birtakım kural ve kanunlara uygun olarak yaşamaya iter. İnsanın, kendi hayatını kendisine uydurması beklenirken aksine insan hayatının insanı kendisine uydurması bunaltı hissi olarak ifade edilebilir. Topçu'nun ifadesiyle: *“Hayatın kanununa uygun olarak bir seri alışkanlıklar, kendilerini kullanma hususunda bizi zorluyorlar. Böyle zorlanmış olmamız, şuur kazanmadan önce, sadece hayat yükü halinde müphem bir gayeye doğru bizi sürüklerken varlığımız etrafında bulduğu hazlarla oyalanıyor; şuur kazandığı yerde ise derece derece usanç, sıkıntı, azap ve çile hallerini alıyor; sonunda bütün duygulu varlıklardan taşan feryad oluyor. Şu halde hayat, ölümle ölüme karşı koyan kuvvetler arasında bir ömürlük mücadeleden başka bir şey değildir”* (Topçu, 2017: 47).

Gerçek anlamda yaşam mücadelesinin verildiği, her nefeste ölümü düşünen bireylerin var olduğu sahaların başında savaş alanlarının geldiği, kuşku götürmez bir gerçektir. Ayrıca bu savaş, fiili anlamda gerçekleştirildiği gibi, ruhani anlamda da verilen bir savaştır. Söz konusu ruhani savaş, bireyin özgürlük ve başkaldırma naralarıyla süslediği bireysel mücadelesinin topyekûn yıkıma doğru gittiği fiili savaşla birleşince, içinden çıkılmaz bir hal alır. Çünkü ölümün kıyısında yaşanan savaşlar, yaşamın yanılsamadan ibaret olduğunu gözler önüne serer. Bu noktada Eroğlu'nun kahramanları -özellikle Rojin ve Mehmet- savaşın bir oyun ve ölüm tellalı olduğunun farkındadır: *“Silahlar sanki sahibinin ölümünü haber veren sadık köpekler gibi inliyordu. Oyun başlamıştı. Herkesin kendi ölümünü oynayacağı dramın perdesi günün ilk ışıklarıyla gösterişli bir biçimde açılıyordu. Can çekişen ses mırıldandı: “Ölmek nedir?” İnsan hakkında öğrenileceklerin sonuna kadar gitmek mi? Belki de tecrübe kazanmanın sonu”* (Eroğlu, 2013: 181). Ayrıca bu iki ismin, savaş alanı dışında ölüme bakış açılarının şekillendiği bir diğer mekân beraber kaldıkları mağaradır. Ölüm, insanoğlunun gerçek yaşamının başlangıcı sayılırken gerçek mekânımızın da ölüm tarafından belirlendiği aşikârdır. Keza, mezarlıkların bu açıdan sembolik bir anlam taşıdıklarını ve insanlar için de ölümü veya öleni hatırlamak adına görev üstlendiklerini söylemek mümkündür. Üçleme'nin sonunda Rojin ve Mehmet'in bir mağarada yaralı bir şekilde kalması sonucu Mehmet'in mezarsız kalmaktan veyahut hatırlanmamaktan korkması bu sebeptendir. Öyle ki Mehmet, sırf korktuğu bu durumla karşılaşmamak için taşları mağaranın girişine üst üste dizerek orada olduğuna dair dışarıdakilere işaret gönderir ve neden bunu

yaptığını Rojin’e şöyle açıklar: “Öldükten sonra kaybolmamak için... Beni bulabilsinler diye... Belki garip, ama o sabah ayıldığımda ölümden değil, kaybolmaktan korktuğumu fark ettim. Bulunmamak, hatırlanmamak, sonsuza kadar yok olmak... Bu ölümden de korkutucu, onu aşan, kısaca daha katlanılmaz bir duyguydu...” (Eroğlu, 2009: 219). Mehmet’in bu durumu, ölümün pençesindeki bir bireyin öldükten sonra dahi olsa hatırlanma isteğiyle açıklanabilir. Bu dünyada kimsesiz olduğunun bilincindeki birey, öldükten sonraki dünyasında da kimsesizlik hâlinde çekinir. Aynı şekilde Rojin’in de yaralı ve çaresiz bir hâlde kaldığı mağaradaki hâli Mehmet’ten farksız değildir. Nitekim o da hissiyatını: “Dağdayken ölüm insanın gölgesi gibidir, bilirsin: Gündüzleri asla peşinden ayrılmaz; geceleri de kohnuna gelir. Ama o mağarada bizi bekleyen şey, evet şey diyorum, ölümden değişti. Oradan sağ çıkamayacağımı düşündüğümde, ‘her yer kaya, burada çiçek yetişmez...’ aklıma ilk bu geldi. ‘Mezarımın üstünde açan çiçekler olmayacak, bir tek ot bitmeyecek...’ O zaman ne aptalca bir kaygı diye düşünmüştüm. Oysa toprağın altında ebediyen hapsedilecek bedenden bir şeylerin, bir parçasının gün ışığı görme isteğinin nesi aptalcaydı?” (Eroğlu, 2009: 219-220) cümleleriyle ifade eder. Oysaki Mehmet, ölümle bu kadar yakınlaşmadan önce isminin yazılı olduğu cebine koyması gereken kağıdı yırtar. Çünkü Mehmet’in düşünceleri yazar anlatıcının ifadesiyle: “Öldükten sonra kim olduğu belli olmuş ya da olmamış ne önemi vardı (...) Mehmet kağıdı cebinden çıkarıp yırttı. Ağır bir yükten kurtulmuş, adı sanı belli bir ölüm adayından kimliği meçhul birisine dönüşmüştü” (Eroğlu, 2013: 220-221) şeklindedir. Görüldüğü üzere kimliğinin belli olmamasını dahi düşünen Mehmet, ölümle burun buruna olduğu an aklına ilk gelen şey hatırlanmak olmuştur. Tüm bunlar bireyin ölüm ve ölümden sonraki hayatı bilmemesinden doğan kaygılarından ileri gelmektedir. “Jaspers’in gayet haklı olarak üzerinde durduğu gibi, ölümle ilgili korktuğumuz şey en başta daha öte bir varlık umudunun olmaması, yokluğa, hiçliğe, karanlığa gömülme olasılığıdır. Bu tablo karşısında düşünen kişiyi yakalayıp kavrayan korku bir “varoluş endişesi” dir ve bu duygunun biyolojik bir anlamı yoktur” (Schopenhauer, 2012: 21). Fakat bireyin dünyadaki varoluş endişesi ve ölme eylemini dahi tek başına gerçekleştirecek olacağını bilmesi, onu ölüm sonrası hayattan daha fazla ürkütür. Savaşan bireyler için bu korku daha belirgindir. Çünkü orada herkes, ailesini geride bırakmış veyahut kaybetmiş olarak savaşıyor. Mekân

bazında da düşünülünce bireyin nerede ve ne şekilde öleceği onun için hep bir soru işaretidir. Rojin ve Mehmet'in ölümüne en çok yaklaştığı mağara, onları bu sorgulamalara hapseder. Birbirine düşman iki insanın ortak yazgısı ise onları düşmanlıklarını bir kenara bırakma konusunda birleştirir hatta rahatlatıcı fikirlere olanak tanır. Bu noktada Rojin'in şu düşünceleri anlam taşır: *"Ölürsem yalnız ölmeyeceğim... Aptalca olsa da bu düşünce o anda bana şaşırtıcı bir huzur vermişti. O üç gün boyunca sana bu yüzden gizli gizli minnet duydum... Galiba insan ölümle yüz yüze geldiğinde birlikte olduklarını unutamıyor. Belki aptalca, ama öyle"* (Eroğlu, 2009: 212). Yalnız ölmemenin yanı sıra Mehmet ve Rojin'in birbirlerini öldürmemeleri de dikkate değerdir. Kendileri bunu sorgulayınca ortaya çıkan cevap ölüm karşısında savunmasız iki insanın anlaşmasından başka bir şey değildir: *"Sence o mağarada birbirimizi neden öldürmedik? (...) Bence önemli bir nedenimiz vardı: Çünkü ortak düşmana, ölümüne karşı işbirliği yapıyorduk"* (Eroğlu, 2011: 441).

Ölmek nedir? Yaşamın son bulma hadisesi mi yoksa yeni bir yaşama başlangıç anahtarı mı? Her ne olursa olsun bilinen tek gerçek var ki o da ölümün er ya da geç insana hükmedeceğidir. Bu sebepten yaşama hâkim kılınmaktan haz alan insanoğlu, ölüm gibi bir hükmeden altında ezilir. Ölüm anındaki hissiyat net olarak ortaya konmasa da ölüm fikrinin ve olgusunun ne olduğu konusunda ortak kanaatlere varıldığı söylenebilir. Örnek olarak Elias Canetti ölüm hakkında: *"Ölüm, ilk ve en eski, neredeyse diyeceğim ki tek olgudur. Bu olgu hem olağanüstü yaşlıdır, hem de her saat yeniden doğar. Sertlik derecesi ondur, bir elmas gibi keser. Uzayın mutlak soğukluğu onda da vardır, yani eksi iki yüz yetmiş üç derece. Rüzgârının hızı tayfununkine eşittir, yani en yüksek hız. Gerçek anlamda her şeyin üzerindedir; ama ölüm, sonsuz değildir, çünkü ona her yoldan erişilir"* (Aktaran; Gümüş, 2008: 60) diyerek ölümün mutlak, sert ve nihayetinde vücut bulacak bir olgu olduğunu ifade eder. Nitekim 9,75 Santimetre kare'nin başkahramanı Ahmet, hafıza kaybının ve baygınlık sebebinin beynindeki ur olduğunu ve bunun kendini ölümüne götüreceğini öğrendiğinde söylediği: *"Hayat beynimdeki urdan, anısızlığımdan habersiz, telaşlı bir yansızlıkla yanımdan akıp gidiyor. İnsan böylesine bir aldırmaçlılığa karşı ne yapabilir? Öfkelenmek! Hayır, bu gereksiz; her gün büyüyen bir ur, trafik kazası, cinayet ya da ecel: Bunlar ölümü doğrulamak için sadece bir neden. Hepsi bu"*

(Eroğlu, 2014: 215) cümlelerle ölümün müsebbibinin değil mevcudiyetinin önem arz ettiğini dile getirir.

Eroğlu'nun belirgin roman izleklerinden biri olan ölümü, kendi cümleleriyle belirtmek gerekirse, ona göre: *“Kişinin kendini acımasızca sınavabileceği en uç insanlık durumu ölüm karşısındaki duruşu, ölümle karşılaşabilme yeteneği ve canlılığının aydınlığına yok oluşun gölgesinin düştüğü o uç noktadaki davranışdır. Ölüm, sıra dışı bir olgu”* dur (Ülker, 2004: 22). Bu bağlamda Eroğlu'nun ifadelerinin, roman kahramanlarının ölüm hakkında somut göstergeler sonrasında geliştirdikleri soyut fikirlerle örtüştüğü görülür. Acımasız bir hayatın pençesinde mücadele eden bu kahramanlar, bir de ölüm gerçeği ile yüzleşince yaşamı sürgünden öte görmezler. Öyle ki bahsi geçen kahramanlarca yaşamı anlamlandırmaya çalışmak dahi boşuna bir çaba olarak görülür. Nitekim 9,75 Santimetrekare'nin trajik kahramanı Ahmet, bu durumu şöyle izah eder: *“Bütün ömrüm kendimi hayata karşı savunmakla geçti. Meğerse ne boş bir çabaymış. Şimdi anlıyorum: Yaşamın iç düzeni, ölümdür; yaşam, yaşamlar ancak ölümle, ölümlerle kuruluyor”* (Eroğlu, 2014: 275).

Görüldüğü gibi Eroğlu'nun romanlarında varoluşa erişmeye çabalayan kahramanların birçoğu ölümün ne olduğunu ve yaşamın neresinde karşımıza çıkacağını sorgulayan bir biçimde hayatlarını sürdürürler. Onlara göre yaşamın anlamı/anlamsızlığı içinde var olan tek gerçek ölümdür. Bu, varoluşunun sancısına dayanamayan bireyi esir alan düşüncelerdendir.

3.8. Tek Sahnelik Ölüm: İntihar

İnsanlık tarihinin farklı evrelerinde farklı şekillerde tanımı yapılan intiharın genel geçer bir tanımını yapmak zordur. Öyle ki temeli Latince *sui homicido* kelimesine dayanan intiharın dilimizdeki karşılığı kendini katletmedir. Ancak intiharın tanımı, kendini katletme veya öldürme denilip geçilecek kadar basit değildir ki bu durum, birçok tartışmaya sebebiyet vermiştir. Örnek verilecek olursa; Litte'ye göre insanın kendini öldürme eylemine intihar denir. Bu noktada kendini kazara öldüren bir insanın ölümü de intihardır (Arkun, 1978: 25). Dünyada ve ülkemizde

intihar tanımlarının farklılık göstermesi, kişilerin konuya bakış açılarının birbirine benzememesinden kaynaklıdır. İntihar konusunda dünyada birçok insan fikir beyan etmiştir. İntihar üzerine kafa yoran bu düşünürlerden birisi ve belki de en önemlisi Emile Durkheim'dir. Durkheim'in söylemiyle intihar: *"Kurbanın kendisi tarafından yapılmış olumlu ya da olumsuz bir edimin doğrudan ya da dolaylı sonucu olan her ölüme"* (Durkheim, 2002: 23) denir. Görüldüğü gibi Durkheim, Littre'nin intihar tanımını yani kazayla gerçekleşen ölüm şeklini tanım dışı bırakır.

İnsanı intihara götüren birçok neden vardır. Bu nedenler genetik, psikolojik, biyolojik ve ekonomik rahatsızlıklardan ileri gelmektedir. Ayrıca hayattaki beklentilerine ulaşamayan insan için de tek çözüm yolu intihar olarak görünebilir. Öyle ki, bugün dünyada gerçekleşen intihar eylemlerinin çoğunun odağında mutsuz bir hayat ve çaresizlik duygusunun var olduğu görülür. Özellikle etkili olan belirgin faktör ise bunalıttır. *"Bunalıtı yani anksiyete kişilerin normal bir yaşam süremeyeceği kadar yoğun yaşanan bedensel değişimler, uyanıklık artışı, kendini kötü hissetme gibi duygulardan oluşan karmaşık bir duygu durumudur. Bunalıtı korkuya benzer olmasına rağmen, korku akut, bu süreğen bir duygu durumudur. Bunu sebebi belli olmayan bir tedirginlik olarak tanımlayabiliriz"* (URL 18). Bu noktada psikolojik sarsıntılar ve ruhsal bunalıtların artışı sonucunda, kişi çıkmaza girer ve kendi sonunu kendinin getirmesi eylemini yani intiharı çözüm olarak görür, denilebilir. Nitekim Jamison'a göre: *"İntihara sebep olan hastalıklar genellikle psikiyatrik bozukluklardır. Hiçbir intihar tehlikesi ruh hâli bozukluklarındaki yani depresyon ve manik depresyondaki kadar gerçek değildir"* (Jamison, 2004: 30). İntihara yol açan sebepler, bunun gibi psikolojik sebeplerle ele alındığı gibi, sosyolojik ve felsefik düzlemde de ele alınmaktadır ancak araştırma konusu gereği intihar, felsefeyle ve özele indirgenerek varoluşçuluk akımıyla irdelenmeye çalışılacaktır.

Varoluşçu düşünürler, bireyi her yönüyle ele almaya çalışır ve bireyin kaçınılmaz sonu ölüm konusunda da çeşitli yaklaşımlar geliştirirler. Örnek verilecek olursa Jaspers'e göre intihar, mantıksal olmalıdır ve insan bu mantıksal eylemi hak eder. Sartre'a göre ise intihar, yaşamın saçmalığından ibarettir (Şahin, 2014: 290). Ancak varoluşçu düşünürler arasında intihar konusunda en keskin ve en net açıklamalarda bulunan isim Albert Camus'dur. Öyle ki Camus, *Sisifos Söyleni* isimli

kitabında intihar eylemini irdelemekte ve bu eylemin önemini kitaba giriş cümlesinde şu şekilde ifade etmektedir: “Gerçekten önemli olan bir tek felsefe sorunu vardır; intihar. Yaşamın yaşanmaya değip değmediğinde bir yargıya varmak, felsefenin temel sorusuna yanıt vermektir” (Camus, 2010: 15). Camus ayrıca, intiharın şimdiye kadar toplumsal olarak incelendiğini ancak bu eserde intiharı bireysel olarak inceleyeceğini dile getirir (a.g.e. 16).

Camus’ya göre kendini öldürmek, “çabalamaya değmez” demektir. İnsan için yaşamak yeterince zordur. Çünkü yaşamın emrettiği ölçüde yaşarız ve bunun sebebi de alışkanlıklarımızdan ileri gelir. Bu noktada bile isteye ölme eylemi; alışkanlığımızın komedisinin, her gün yaşamak için sarf ettiğimiz çabanın ve bu konuda çektiğimiz acının anlamsızlığının benimsenmesi sonucu gerçekleşebilir (a.g.e. 17).

Camus’nün intihara olan yaklaşımı konusunda söylenebilecek bir başka husus da intiharın başkaldırı sonucu gerçekleşmediğidir. İntihar, barındırdığı razı oluş sebebiyle başkaldırının tam tersi ve kabullenmenin son noktasıdır. İnsan geleceğinin korkunçluğunun farkına varır ve ona atılır. Böylelikle intihar, uyumsuzu çözmüş olur ve aynı ölüme onu iter. Bu, intiharın zıttıdır, bu bir başkaldırı ve yaşama değer veren bir olgudur (a.g.e. 59).

Camus’ya göre intihar üçe ayrılır:

- 1- Fiziksel intihar
- 2- Mantıksal İntihar
- 3- Felsefi İntihar (Akbulut, 2014: 76, 81).

Fiziksel intihar, insanın kendini bedenlen yok etmesi; mantıksal intihar, bir düşünce için insanın kendini ölüme hazırlaması; felsefi intihar ise uyumsuzluk karşısında dünyadan vazgeçmedir. Ancak Camus, bu intiharları sebebi ne olursa olsun kabul etmez. Çünkü ona göre intihar, kaçıktan öte bir durum değildir, yaşam saçma olsa da intihar bu yaşamı daha saçma kılan bir sondur. Yaşamak çoğu zaman intihar etmekten daha çok cesaret gerektirir. Bu bağlamda “*Existansiyalizme göre insan yaşamaya bir anlam vermelidir. Ve eğer yaşamak acı çekmek ise, yaşamak o zaman acının anlamını bulmaktır. Üstelik insan, hayatı boyunca kendini daima gelecekte gerçekleştirecek olan bir amaç ve hedef bulmaktadır*” (Kaya, 1999: 27). Ancak yaşamak için bir neden bulamayan insanlar, ölüm için birçok nedenleri

olduğuna inanırlar. Bu sebeple intihar, bireyin varoluş anahtarı ve yaşamının son eylemidir.

Mehmet Eroğlu'nun incelenen dört romanında ölümle alakalı belirgin izlekleri daha önceki bölümde ele almıştık. Fakat bu dört roman içinde intihar olgusunun net olarak görüldüğü roman 9,75 *Santimetrekare*'dir. Öyle ki roman, roman kahramanı Ahmet'in ölmeye yatmasıyla son bulur. Ahmet'i incelemeden önce Fay Kırığı lemesi'nde yer alan Yakup'un intihara meyilli hlinden ve intiharın eyleme geçişini gördüğümüz Zilan karakterinden bahsetmek gerekir.

Fay Kırığı lemesi'nde daha önce de belirtildiği gibi Yakup, mayına basarak bacaklarını ve gözlerini kaybetmiş bir gazidir. Onun yazgısı, sakat kalması ve hayatını yalnız başına idame ettirecek yetiye sahip olamamasıyla örülüdür. Bu sebeple Yakup, bir girdaba girer. Yaşamın eksik kaldığı ve bir daha tamamlanmayacağı gerçeğiyle yüzleşen bireyler için ölüm, ne kadar kısa sürede gelirse o kadar iyidir. Bu durum, *Fay Kırığı II: Emine* romanında Mehmet'in tespitiyle şöyle aktarılır: *“Yakup doktora gitmek istemiyor, değil mi?” (...)* *Anlamıyor musunuz intihar ediyor. Umudu kalmadığı için ölmek istiyor”* (Eroğlu, 2011: 112). Görüldüğü gibi Yakup, çok hasta olmasına rağmen doktora gitmeyi gereksiz bulur. Çünkü yaşamak, Yakup için amaçsız bir eylem ve gereksiz bir uğraştan öte bir şey değildir. İnancı gereği intihar edemez fakat ölüme giden yolda yaşam uğraşı vermekten de kaşınır. Tam da bu noktada Durkheim, fiil olmayan ancak fikr temellerince desteklenen ölüme gidişi intihar olarak adlandırır: *“(...) hiçbir şeye sıkıca sarılmayan, sağlığına zen göstermek zahmetine katlanmayan ve onu ihmali sonucu tehlikeye atan duygusuz kişi için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Yine de bu değişik davranış biçimleri, intihar olarak nitelendirdiklerimizden köklü bir biçimde ayrılmamaktadırlar”* (Durkheim, 2002: 27). Öyleyse Yakup için doktora gitmemek, bir nevi ölüme gidiştir.

Fay Kırığı III: Rojin, bir savaş romanıdır. Savaş esnasında bireyin asıl çırpınışı lmemek içindir. Birey, bunu gerçekleştirirken var olmaya çalışan benliği ve ruhsal sancılarının ıkmazında sürüklenir. Romanda savaşın ocuk denecek yaştaki kahramanı Zilan için de bu sürükleniş gözler önüne serilir. Zira o, savaşa alışmamış, dağdaki yaşama uyum sağlayamamış birisidir. Bu bakımdan kendini soyutlar. *“Bireyin kendini soyutlaması, onu başka varlıklara bağlayan bağlar*

gevşediği ya da koptuğu içindir; toplumun, bu bireyin kendisiyle ilişki kurduğu noktalarda yeterince bütünleşmiş olmadığından dolayıdır” (Durkheim, 2002: 326). İçinde yaşadığı topluluğa ait hissetmemesi onu nevroza sürükler. Aslında Zilan’ın amacı, dağda kalarak bir birey olmaktır. Nitekim Rojin, Zilan için: *“Babasının öcünden ya da yıllardır görmediği ablasından daha çok kendinin peşindeydi. Köyünde kalsaydı bir hiç olacak, belki de hoyrat bir köylüye satılacaktı. Oysa burada birey olma şansı vardı”* (Eroğlu, 2013: 69) cümleleriyle bu durumu açıklar. Ancak Zilan, amacına ulaşamayınca ve üstüne üstlük gençliğin ateşine engel olamayarak aşkın büyüüne kapılınca kendisi için tek bir çıkar yol kalır: ölüm. Bu noktada *“insanın özbenliğine yönelmiş bir saldırganlık ve yok etme eylemi olup bireyin yaşamına istemli olarak son vermesi”* (Köknel, 1992: 118) eylemi olan intihar devreye girer. Zilan’ın intiharı romanda şöyle verilir: *“El bombası Zilan’ın karnını parçalamış ama gençliğinin temiz, pembe yüzüne dokunmamıştı (...) Dağda bir kadının el bombasıyla intihar etmesinin ne demek olduğunu herkes biliyordu. Zavallı yavrucak, yüreğine söz dinletememiş, aşık olduğu anlaşıncı da dağların en büyük yasağını çiğnememek için sevgilisine sarılır gibi el bombasına sarılmıştı. Kimsesiz küçük! Acılar ve mutsuzlukla geçecek bir hayat için yaratılmış ve işte nihayet huzura ermişti”* (Eroğlu, 2013: 283-284). Görüldüğü üzere Zilan’ın güçsüz bedeni ve kırılgan ruhu taşıyamayacağı kadar yükü dolunca Zilan, intiharı seçer. Bir yandan da dağda âşık olmanın yasak olduğunun bilinciyle kuralları çiğnememek ister ve Rojin’in söylemiyle huzura erişir. Zilan’ın bu eylemi, Camus felsefesine göre saçma bir tutumdur. Çünkü yaşam, ölmeyi değil hayatta kalıp mücadele etmeyi gerektirir. Ancak Zilan bunun aksine, genç bir kızın hassas ruhuna ziyan veren savaş ortamından kaçmayı ve yoklukta var olmayı seçer.

9,75 Santimetrekare’nin Ahmet’i, Eroğlu’nun roman kahramanlarına benzer bir yazgıyla sınanmaktadır. Ahmet, geçmişinde yaşadığı bir olayın acısını hafızasının ardına saklayarak ve o olayı yazmaya çalışarak hayatını devam ettirmeye çalışır. Ancak Ahmet, öldürme eyleminin verdiği sıkıntıdan bir türlü kurtulamaz. Bunun sonucunda Ahmet, hayalinde var ettiği Zinar’ı yazdığı romanına konu eder ve ona bir hayat çizer. Ahmet’in romanında Zinar büyümüş, ünlü bir film yönetmeni olmuş birisidir. Fakat 9, 75 Santimetrekare’nin kırılma noktası, Ahmet’in Zinar’ı kasten olmasa da öldürdüğü gerçeğini askerlik arkadaşı Şeref’ten öğrenmesidir. Bu gerçek,

Ahmet için kabul edilemez bir durumdur. Çünkü o, kendisini küçücük bir çocuğun hayatını ve hayallerini çalan bir cani olarak görür. Ahmet'in vicdan azabı, beyinde bir tümöre dönüşüp onu yok edecektir. Ancak Ahmet, bu tümörü kabullenmeyi seçer ve çocukluğunun şehri İzmir'e ölmeye yatmak için gider (URL 19). Ahmet'in bu son eylemi intihar mıdır veya kendince bir vicdanî rahatlama eylemi midir tartışılması gerekir. Fakat romanda Ahmet'in tümörü için ameliyattan vazgeçtiği süreçte kullandığı birtakım cümleler onun yaşamak için bir sebebinin kalmadığını gösterir.

Serap, Ahmet'in hayatında ona belki de o ana kadar kimsenin veremediği huzuru ve mutluluğu veren merhametli sevgilisidir. Yaşama bağlanmak için Serap'tan daha büyük bir sebep olamaz ancak Ahmet zamansız mutluluğundan şikâyet eder ve şöyle yakınır: *“Ne talihsizim: Mutlu olma olasılığı onca yıl derin uçurumların, ulaşılmaz dağların tepelerinde bir hayalet gibi gizlendikten sonra ölümümün eşiğinde birdenbire ortaya çıktı... Önce beynimdeki o mercimeksi kütle, sonra da karanlığı aydınlatan şeytan: Şeref! Kim dediyse haklı: Mutluluğun ömrü ancak bir kelebeğinki kadar... Önümde uyumadan –ve uyanık olduğumu gizleyerek- geçireceğim bir gece var. Oysa bir dalabilsem: Uyku en çok, her şeyi inkâr etmeye yaramaz mı? İnsan belki unutkan bir bellekle yaşayabilir. Ama ya lekeli bir bellekle?”* (Eroğlu, 2014: 271). Alıntıda geçen son cümle, Ahmet'in ölüm seyri noktasında önemli bir sorudur. Ahmet, yıllarca unutkan bir bellekle yaşamıştır ancak lekeli bir bellekle yaşamak zordur. Bu sebeple Ahmet, gitmeden önceki son gecesinde bunları düşünür ve yaşamını sorgular.

Ahmet'in ölüme giden yolda ameliyattan vazgeçmesi, intihar olarak düşünülürse bunun Delmas'ın intihar tanımına olan yakınlığından söz etmek gerekir: *“Delmas'a göre intihar, akli başında bir insanın, yaşamakla ölmek arasında bir seçme yapabileceği durumda, her türlü ahlâk baskısı dışında, ölümü seçip kendini öldürmesidir”* (Kaya, 1993: 13). Bu tanıma göre birey, bilinçli olarak karar verebilecek durumdayken yaşamı değil ölümü seçer. Yaşamak için var olan sebeplerin tükendiği anda ölüm, çaresizlikle alınan mecburî bir karardır. *“Delmas böylece, kişinin kendi davranışlarının sebep olduğu, fakat tam olarak iradeli ve istekli olmayan ölüm şekillerine (bunamadan ötürü, kaza ile, ahlâk baskısı ile, fedakârlıkla) sözde-intihar (pseudo-suicide) diyor. Zira bu gibi ölümlerde ölüm bir*

amaç, bir hedef değil de ancak hedefe götüren bir yoldur. Asıl hedef, ya ahlâk bakımından üstün sayılan bir değeri gerçekleştirmek, ya şerefini kurtarmak, ya da daha az acı çekmek, veya sosyal bir ideale uymaktır” (Arkun, 1978: 27). Bu noktada Ahmet’in ameliyattan vazgeçerek ölümü beklemesi, Delmas’ın tanımına uyar. Çünkü Ahmet, vicdanî bir intikamla bir nevi şerefini kurtarmak için yaşamını sonlandırmak ister. Onun için tümörden kurtulmak veya Serap’la mutlu bir hayat sürmek artık bir şey ifade etmez. Çünkü yıllarca var ettiği kahramanı Zinar’ı aslında yok ettiği gerçeği, onu derinden sarsar. Bu noktada Ahmet’in yaşama umudunu -Serap’ı- hiçe sayması, kendince normal karşılanması gereken bir durumdur. Ahmet, ameliyat olmaktan vazgeçişini bir tek psikoloğu Haydar Bey ile paylaşır ve onunla aralarında şu konuşma geçer:

“‘Bir bardak su içeyim der gibi hadi öleyim diyemezsin.’”

Diyebilirim. Vazgeçişin gururlu sarhoşluğuyla, “Çok düşündüm, ameliyat olmayacağım,” diyorum. “Olsam da sonrası için şansımın çok yüksek olmadığını biliyorsunuz?” (...)

“Bu, kişinin kendini yok olup gitmeye mahkûm etmesi gerek...” (...)
“Ameliyat olmamak, intihar etmek...” (...)

“İntihar eğilimli değilim. Ancak yapmaya cesaret edemeyeceğim bir şeyi şimdi Tanrı yapmaya kalkışmışsa, ona neden engel olayım?” (Eroğlu, 2014: 275-276).

Bu konuşmadan anlaşılacağı üzere, Ahmet, tümörü olmasaydı belki de ölüme cesaret edemezdi. Ahmet, Delmas’ın dediği gibi ölümü bir hedef değil hedefe giden bir yol olarak görür. İntihar ise Ahmet’in varoluş acısının neticesidir ve ameliyattan vazgeçerek ölüme yaklaştığını düşünmesi kendi seçtiği bir yoldur. Bu noktada Alvarez: *“Her şey bir yana intihar bir seçimdir. İntiharı ne kadar itkisel, güdüler ne kadar karışık olsa da yaşamına son vermeye karar veren bir insan o anda geçici bir duruluğa kavuşmuştur”* (Alvarez, 1992: 81) demektedir. Ahmet’in gençlik yıllarının mabedinde ölmeyi beklemesi de onun için bir ferahlama bir duruluktur.

9,75 Santimetrekare romanı, Ahmet'in belirsiz sonuyla biter. Ancak romanda açıkça belirtilmese de Ahmet'in Serap'la yüzleşmeden sessiz ayrılığı ve yakınlarına veda etmesi yani kaybolmayı seçmesi, ölüme işaret eder. Ayrıca ameliyatı reddetmesi de ölümü ispatlar niteliktedir. Ahmet, kendisini bekleyen geleceği değil, en sevdiğini bile ardında bırakıp ölmeyi seçer. Bu seçimde Ahmet'in yakıcı yalnızlığının ve yabancılığının payı büyüktür. Serap bile öksüz Ahmet'e "kimse" olamamış, onu kimsesizlikten kurtaramamıştır. Bu sebepten Ahmet gidişini, kimsesiz ölümlerin bırakıldığı kadavra havuzunda yüzmek olarak nitelendirir ve toplumsal etkileşimden geri çekilir: *"Eğer insan seçim yapan bir varlıksa, bu benim seçimim... Masum kalma hakkı! Çocuklarımıza verebileceğimiz en büyük armağan buyken babası tarafından öldürülmek istenen birisi olarak ben ne yaptım? Bir çocuğun masum kalma hakkını elinden aldım... Dün bütün gece kendime sorduğum soruyu sessizce tekrarlıyorum: Böyle bir suça uygun ceza var mı? Belki, gömülmemek; yüzümdeki utancı lekem gibi yıllarca taşımak..."* (Eroğlu, 2014: 277). Dikkat edilirse Ahmet, kendine bir ceza kesmek için gömülmemek ister hatta yüzündeki yaranın da bir ceza olarak yüzünde barındığını söyler. Bu açıdan yıllarca hikâyesini yazmaya çalıştığı küçük çocuğun katili olan Ahmet, kendi sonunu hiçbir şey yapmadan beklemeyi tercih eder. Zaten hayat, bu yüzü yaralı kahramanı küçük yaşında anne ve babası tarafından sınamaya başlar. Babasının fırlattığı cam parçası, annesinin onu siper olarak kullanması ve bütün geceyi yüzündeki kanayan yarayla geçirmesi Ahmet'in ölüm gerçeğiyle henüz 3 yaşında karşılaştığını gösterir. Bu noktada Han'ın: *"Yaşam, ölümden daha acı değil midir? Bir tarafa ölümü, diğer tarafa yaşamı koyduğumuzda ölümün acısı yaşamın acısından daha hafif kalır"* (Han, 1997: 27) ifadeleri Ahmet için uygun düşer. Zira Ahmet de yaşamın acısına tahammül edemez ve zaten onu beklemekte olan ölümü kendince daha da yakın bir tarihe çeker: *"Çok yer değiştirmedim ama yine de göçmen sayılırım. Geleceğe inanmayan biri olarak şimdi sıra son göçte... Kendimi suçlama isteğimin ölçsüz olduğunu söylemeye kalkışsaydın, sana benimkinin inandırıcı bir özür bulunamayacak bir suç olduğunu hatırlatırdım. Böyle anılaştırılamayacak bir suçu sadece ölümün pelerini örter..."* (Eroğlu, 2014: 280). Ahmet eğer Serap ile yüzleşebilseydi, ona bu cümleleri söylerdi. Ancak Ahmet, ölümünün ve vicdanî intikamının sessizliğini koruyarak şehri terk eder. Ahmet'in bu davranışı, kendi varoluşu açısından önem arz eder.

Çünkü on iki sene boyunca varlığına anlam katan eylem Zinar'ı yazmak iken, bir anda onu öldüren kişi olduğunu öğrenmek Ahmet'in sonudur. İnsanın bir amaç uğruna mücadele verdiği varlık edinme uğraşında, o amacın aslında hiç var olmadığına farkına varması, onun için bir yıkımdır. Bireyin bundan sonraki seçimi, ya yeni amaçlar bulmak ya da kendini yokluğa teslim etmek olmalıdır. Ahmet, ikinciye tercih eder ve varlığına bir anlam kazandıracak tek eylemin ölüm olduğuna kanaat getirir. Açıkçası *“insan kendini öldürerek de dünyadaki varlığını gerçekleştirebilir. Varlığını (ya da varoluşçu akımın bir sözcüğünü olduğu gibi çevirmeye çalışarak söyleyeyim: bu-dünyada-olmayı) kendini öldürmekle gerçekleştirmeyi seçen bir insan, varlığının tanımını hiçlikle yapıyor demektir”* (Edgü, 1968: 99). Ahmet'in hiçliğe yani bu ölüme yalnız yürüme eylemi, kendine verdiği bir cezadır. Öyle ki yaşamı boyunca yalnız bir insanın ölümü de tek kişilik olarak sahnelenen tek perdeden oluşan bir dram hâline gelir. Ahmet bu durumu: *“ (...) bütün hayatım –ya da uzun kışım boyunca- bir palto gibi üzerimde taşıdığım hüznümle, tek başıma öleceğim: İki kişilik –hem yetim hem de öksüz- bir yalnızlığın içinde.”* (Eroğlu, 2014: 280) cümleleriyle ifade eder.

Böylece 9,75 Santimetrekare, ruhundaki yaranın yüzünde somutlaştığı bir adamın hüznün dolu hikâyesini hüznün dolu bir sonla bitirme arzusuyla biter. Hafızasının derinlerine gömdüğü acı veren olayla, bu olayı hatırlamasıyla son bulan yaşam umuduyla ve ardında bıraktığı sevdiklerine veda edecek cesareti bile olmayan yalnızlığıyla görülen Ahmet'in hayata vedası, romanın sonunu getiren trajik olaylar bütünüdür. Ahmet'in intiharı net bir şekilde ifade edilmese de buraya kadar gerek Ahmet'in kendi cümleleri gerek de intihar ipuçları, bize kahramanın seçtiği ölüm şeklinin intihar olduğunu gösterir. Bu durum, Durkheim tarafından da doğrulanır çünkü Durkheim, *“ölüm cezasını gerektiren bir davranışta bulunanları da intihar etmiş sayar”* (Arkun, 1978: 26). Ahmet de kendini ölümü hak eden bir birey olarak görür. Dolayısıyla Ahmet'in ameliyattan vazgeçmesi, Serap'la yüzleşememesi, Zinar'ın romanını yakması, kendini kadavra havuzuna layık görmesi, kendiyile bütünleşen sakalını keserek *“öteki dünyaya kaşınarak gitmeye niyetim yok”* (Eroğlu, 2014: 280) demesi onun ölmeye yattığının en büyük işaretlerindendir.

SONUÇ

Çalışmada varoluşçuluğun temsilcileri ve Türk edebiyatının bu akımdan nasıl etkilendiği anlatılmıştır. Ayrıca çalışma konusu olan Mehmet Eroğlu'nun romancılığına ve romanlarının varoluşçu akım ile olan bağlantısına dair inceleme yapılmıştır. Varoluşçu izleklerle roman kaleme aldığını düşündüğümüz Mehmet Eroğlu'nun romancılığı ve ele alınan dört romanının bu felsefeden nasıl etkilendiği konusunda ise şu sonuçlara varılmıştır:

- Birey, 20. yüzyıl karanlığı içinde toplumla çatışma içine girmiş ve kendine bir yer edinmeye çalışmıştır. Birey için bu süreç sancılı geçmiştir. Çünkü 20. yüzyıl, her topluma göre bir savaş, bunalım ve yıkımdır. Bu bağlamda toplumsallıktan sıyrılıp kendi 'ben' ine dönen birey, bireyselliğini kazanma uğraşındadır. Zira bireyselleşme, bu yüzyılın kilit noktalarından biridir.
- Toplumsal normların reddedildiği ve bireyselliğin hüküm sürdüğü 20. yüzyıl'da dünya savaşlarından ve dünyadaki genel buhrandan etkilenen bir Türkiye gerçeği vardır. Bu buhran hâli, edebiyatta yayılma alanı bulmuştur. Gerek öykü, gerek şiir, gerek de romanlarda solunan kasvetli hava, bu bunaltı edebiyatının ürünüdür.
- Araştırma konusu olan Mehmet Eroğlu'nun romancılığının olgunlaştığı dönem, bu zamana denk düşer.
- Mehmet Eroğlu, 1970 sonrasında yazarlığa başlamış ve bugüne kadar on yedi roman kaleme almıştır. Onun romanları, birey üzerinde şekillenmiş ve bireyin geçirdiği tüm psikolojik değişimler romanlarına yansımıştır.
- Eroğlu'nun romanları, yaşadığı dönemden bağımsız değildir. Yazar, Türkiye'de var olan sosyal ve siyasal gelişmeleri romanlarına yansıtır. Bu konuda öncelikli olarak savaş olgusu, büyük bir öneme sahiptir. Özellikle 1990'lı yıllarda Türkiye'nin doğusunda meydana gelen terör olayları ve büyük çatışmalar, yaşanan savaşın en gerçek yüzünü oluşturur. Eroğlu için bu yaşananlar, hem Türk hem de Kürt toplumu için bir yıkımdır. Zira Eroğlu, Fay Kırığı Üçlemesi'nin çerçevesini bu

bağlamda oluşturmuştur. Eroğlu'na göre Türkiye'de ele alınması gereken üç çatışma vardır: zenginlik-fakirlik, laiklik Müslümanlık ve Türk-Kürt. Bu bakımdan Üçleme'nin üç romanı, sırasıyla bu kutuplaşmalarla örülmüştür. Ancak kanaatimizce Türk-Kürt savaşı olarak verilen bu mesele, PKK terör örgütünün Türkiye'de etnik köken çatışmaları adı altında gerçekleştirdiği bilinçli eyleminin ürünüdür.

- Fay Kırığı Üçlemesi gibi 9,75 Santimetrekare'de de yazıldığı dönem Türkiye'sinde mevcut olan gelişmelerin etkisini görmek mümkündür. 2014'de yayınlanan bu romanın arka planını, Gezi Parkı olayları oluşturur.
- İnceleme konusu olan romanlar, her ne kadar toplumsal olaylar etrafında kurgulanmış olsa da Eroğlu'nun asıl meramı, bireyin iç dünyasını aktarmaktır.
- Eroğlu, bunu yaparken kahramanlarını geçmiş, an ve gelecek arasında çeşitli içsel yolculuklara çıkarır. Bu noktada özellikle kahramanların geçmişi önem arz etmektedir. Çünkü Eroğlu'nun kahramanları, ya anne-babasız ya da onların sevgisi olmadan büyüyen yaralı insanlardır. Bu açıdan çocukluk dönemi, onların mental gelişimi açısından önemli bir yere sahiptir.
- Çocukluğu sevgi ve şefkatten yoksun geçen bir bireyde meydana gelen ilk problem, aidiyetsizliktir. Kendini bir yere ya da bir insana ait hissetmeyen bireylerde, aidiyetten doğan birçok sorunu gözlemlemek mümkündür. Bu sorunların başında yalnızlık gelmektedir.
- Birey, toplumsal bağlamda kendini yalnız hissediyorsa, bu duruma karşı bulduğu ilk çözüm kendine sığınmak olacaktır. Böylece birey, kalabalıklardan sıyrılıp kendi 'ben'ine döner. Varoluşçu yaklaşımda bu dönüşün bireye kazandırdığı şey, bireyin var olmak için çırpındığı yaşamda tek yatıştırıcısının, seçeceği bir 'öz'ü olduğunu ve bu 'öz'ü kendinin seçeceğini bilmesidir.

- Eroğlu'nun kahramanları, 'öz'lerini aradıkları yaşam mücadelelerini bir bunaltı ve buhran içinde verirler. Zira onlar için yaşam, çocuk yaşlardan itibaren başlayan bir çıkmazdır.
- Yaşamın çıkmazlarıyla mücadele etmeye çalışırken baş gösteren problemlerden biri de kimlik problemidir. Kahramanlar, kendi içlerinde bir bölünmüşlük ve benlik parçalanması yaşar. Dolayısıyla kahramanlarda, topluma ve kendilerine karşı bir yabancılaşma meydana gelir. Yabancılaşma, güven ve inanç problemlerine neden olur. Bu durum Eroğlu'nun romanlarında, toplumdaki olayları anlamlandıramayan ve gittikçe bireyselleşen kahramanlar görmeyi mümkün kılar.
- Fay Kırığı Üçlemesi ve 9,75 Santimetre Kare romanları genel anlamda, psikolojik, felsefik ve sosyolojik tabanlı romanlardır. Bireyin ruhsal döngüsünü vermeye çalışan Eroğlu, bunu yaparken bireyin toplumla olan ilişkisini göz ardı etmez.
- Toplumla iletişim noktasında sıkıntılar yaşayan kahramanlar, aynı zamanda Tanrı ile de iletişim kuramayan varlıklardır. Ele alınan dört romanda da kişilerin yazgılarından dolayı Tanrı'yı sorumlu tuttıkları görülür. Bu düşünce, dinsiz varoluşçuların fikirleriyle örtüşür. Zira onlar da bireyin bu dünyaya Tanrı tarafından fırlatıldığını, kimsesiz bırakıldığını ve kaderine terk edildiğini ifade ederler. Bu bağlamda, Eroğlu'nun kahramanlarında, şüphecilik ve her şeyi sorgulama tavrı belirir.
- İnsan yaşamının şüphesiz olarak son bulacağı an, ölüm anıdır. Keza varlık, yoklukla yüzleşeceğini bilir ve bundan dolayı yaşam sorgulamaları baş gösterir. Bu bağlamda Eroğlu'nun kahramanları ölümü, sorgulayıcı bir yaklaşımla ele alır. Ki romanlardaki başkarakterlerin, savaşı bizzat yaşayan kişiler olduğu düşünülünce, sürekli olarak ölüm psikolojisiyle karşılaşmaları doğaldır. Onlar için ölüm, varoluşmaya çalıştıkları dönemde bir sınavdır.
- Yaşamın ağırlığını ve varoluşun bunaltısını kaldıramayan bireyler ise bile isteye ölmeyi yani intiharı seçer. Fay Kırığı Üçlemesi'nde Zilan

adlı bir karakterin intiharı görülmektedir. Zilan, savaş şartlarına alışmamış, ailesinden uzak olmaya dayanamamış ve tek başınalığı kaldıramamış biridir. Bu bakımdan onun intiharı, birey olma yolunda attığı bir adımdır. Zilan varoluşunu, yok olmayı seçerek tamamlar.

- 9,75 Santimetrekare romanı, başkarakter Ahmet'in ruhsal anlamda kasvetli hayatının tezahürüdür. Hayatı boyunca hatırlamaya çalıştığı bir olayın etkisinde kalan Ahmet, bu olayın hafızasında canlanması sonucunda bir yıkıma uğrar. Çünkü Ahmet, istemsiz de olsa bir çocuğun ölümüne sebep olmuştur. Bunun ağırlığını taşıyamaz ve beyindeki tümörünü tedavi ettirmemeye karar verir. Ahmet'in bu kararı, ölümü seçmek olarak yorumlanabilir. Dolayısıyla 9,75 Santimetrekare romanı, ruhsal çöküş yaşayan bir bireyin varoluşsal inisiyatifini intihardan yana kullanmasıyla son bulur.

Buradan hareketle genel bir değerlendirme yapılacak olursa, Mehmet Eroğlu'nun incelenen dört romanında da bireyi tüm yönleriyle ele aldığı görülür. Bunda romandaki kahramanların, varoluşsal süreç içerisinde hissettikleri bunaltı önemlidir. Çünkü bu kahramanlar, yaşamları boyunca varoluşsal krizlere maruz kalan trajik insanlardır. Romanlardaki savaş gerçeğinin bu duruma etkisi yadsınamaz. Aynı zamanda kahramanların sevgiye muhtaç ve ailelerinden uzak bir çocukluk dönemi geçirdikleri gerçeği de göz ardı edilemez. Dolayısıyla varoluşçuluğun önemli izleklerinden örnekler -yalnızlık, yabancılaşma, ölüm, intihar vd.- bu kahramanların hayatlarında önemli bir yer tutar.

Çalışmada ayrıca Eroğlu'nun yazarlık üslubu, dili ve roman yazma teknikleri açısından önemli bir yazar olduğu kanaatine varılmıştır. Eroğlu'nun roman yazma tekniğinde kullandığı iç konuşma, geriye dönüş ve bilinç akışı dikkat çeker. Bu tekniklerle kurguladığı romanlarında Eroğlu, aforizmalarla yüklü zengin bir dil kullanır.

EKLER

EK 1. Mehmet Eroğlu ile Röportaj

Birey ve dış dünya arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Benim anlayışıma göre birey, kendini çoğunluktan farklı hissedene, kendini çoğunluktan ayıran, kendi deneyimi ve seçimlerinden oluşan bir varlıktır. Birey son tahlilde yalnızdır, dış dünyaya karşı sürekli olarak bireyselliğini korumak zorundadır. Bu yüzden bireyle dış dünya arasındaki ilişki sürekli bir nefsi müdafaa halidir. Çünkü insan özgürlüğünü her gün, herkese karşı savunur ve özgürlük her gün yeniden kazanılır...

Camus, Sartre gibi varoluşçuların insan tasavvurunu doğru buluyormusunuz? Bu bağlamda sizin insan tasavvurunuzu öğrenebilir miyim?

Benim insan tasavvurum? Ben Romain Gary'nin Cennetin Kökleri adlı romanının kahramanı Morel'in dünyaya bakışını doğru ve hayranlık verici bulurum. İnsanlık, insandan çok daha büyüktür. Zaten insanlara katlanabilmemizin nedeni de budur. Yoksa tek tek insan sevmek zordur. İnsan iyi olmak istiyorsa yeni erdemler keşfetmeli, varlığını başka varlıkların acılarına açmalıdır.

Sanatınızın merkezinde hep kimlik problemi yaşayan ve bunalan insanlar var. Buradan hareketle çağımızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kimlik problemi değil, varlığını sorgulama içgüdüğü var kahramanlarımda. Bana sorarsanız, insan iyileşmez bir hastalıktan mustarıptır derim: Varlığını anlamlandırma. Ben nasıl birisiyim? Bu gezegenin üstündeki yerim neresi? Yazgım ne? Bu gibi çetin soruları cevaplamaya çalışıyor kahramanlarım. Kahramanlarım trajik insanlardır: Yani boşuna olduğuna aldırmadan yazgısını değiştirmeye çalışanlardan...

"İyi bir yazarın Tanrı ile meselesi olması lazım" gibi bir cümleğiniz mevcut. Buna ek olarak kahramanlarınızın çoğunun da Tanrı ile meselesi var. Yazgısından hoşnut olmayan insan, her zaman Tanrı'yı suçlar fakat

romanlarınızda belirgin bir inanç sorunu var. Özellikle Mehmet'in dine olan soğukluğu ve İslam'a yönelik eleştirel tavrı neden kaynaklanıyor?

Yazar bir sanatçı olarak her şeyden önce yaratıcıdır. En büyük yaratıcı Tanrı olduğuna göre sanatçı Tanrı ile sürekli rekabet halindedir. Mehmet savaş görmüş biri. Savaşan birisinin Tanrı'ya inanması zordur. Fay Kırığı'nda siyasi İslam'ın meseleleri tartışıldı. Üçleme tasarlandığında yıl 2003'dü. Bugün gelinen nokta o romanlarda tartışılan meselelerin ne denli önemli ve isabetli olduğunu kanıtlıyor.

Size Fay Kırığı Üçlemesi'ni yazdıran sebeplerin toplumdaki fay kırıkları olduğunu daha önceki röportajlarınızda söylemişsiniz. Fakat romanlarda, toplumda görülen bu kırıkları bireye indirgeyerek verdiğinizi düşünmekteyim. Bunu roman yazma üslubunuza mı bağlamalısınız?

Hayır, roman tasarlama yöntemime bağlamalısın. Eğer ülkenin kaderi ile roman kahramanının yazgısı aynı olaylarda birleşirse ortaya güçlü karakterler çıkar.

Rojin, Mehmet için özel bir kadın. Mehmet, onu öldüremeyecek kadar merhametli. Öyle ki üçlemede “insan kalmanın romanı” Rojin'e yakışan bir son görüyoruz. Bu ikili yalnız kalma ve ölüm korkusundan mı birbirlerine sığındı? İnsanoğlu, doğum ve ölüm arasında yaptığı yolculukta kendine bir yoldaş arar. Mehmet ve Rojin de ölümü bir başına karşılamamak adına tek vücut oldular diyebilir miyiz?

Savaş insanların varoluşlarının kazanında kaynatıldığı, içlerinde var olan insanlık durumlarının ortaya çıktığı, belki de hayatın sadeleştiği bir durum. Mehmet ve Rojin işte böyle bir durumda karşılaşıyorlar ve insan olduklarını, aslında bu gezegenin üstünde aynı kaderi paylaştıklarını kavıyorlar.

Rojin romanında Zeynep (Rojin), özgürlüğünü arayan ve bu sebeple savaşa hazır olan güçlü bir kadın. Ancak savaşın gerçek yüzünü gördüğünde her yanını esaret kaplıyor ve sürekli yazar sevgilisini ve hayranlık duyduğu Malraux'u hatırlıyor. Onun geçmiş-an arasındaki bu çıkmazının savaşın

acılarıyla daha da derinleştigi düşünülünce; savaş-barış, özgürlük-esaret gibi zıtlıkların bireyin hayatına etkisi hakkında ne söyleyebilirsiniz?

İnsanlar ya da erkekler diyelim, ikiye ayrılırlar: Savaşa alışanlar ve alışamayanlar. Entelektüel olup da savaşa alışmak mümkün değildir. Savaş zaten bir cehennemdir ama düşünen insan için cehennemlerin cehennemi olur.

Hemen hemen her romanınızda Türkiye’de yaşanan olayların birey üzerindeki etkileri görülmüyor. Fakat 9,75 Santimetrekaire romanınızda Gezi Parkı olayları, başkahraman Ahmet için önemli bir ölçüt değil. Ya da Ahmet, bu bağlamda bir direnişçi değil. Bunun özel bir sebebi var mı?

Ahmet hayatındaki boşluğun, Güneydoğuda bir köyde edindiği on dakikalık karanlığı aydınlatmanın peşinde. Onun Tanrısı pişmanlığından oyduğu bir put. Gözü başka bir şey görmüyor.

Fay Kırığı Üçlemesi’nin Mehmet’i ile 9,75 Santimetrekaire’nin Ahmet’i ve yine üçlemenin Rojin’i ve 9,75 Santimetrekaire’nin Zinar’ı ortak yazgıya sahip olan kahramanlar olduğunu söylemek mümkün. Öyle ki Mehmet ve Ahmet, savaşın acılarıyla yoğrulmuş bir hayat yaşamaları açısından, Rojin ve Zinar da Kürt meselesi bağlamında varlık problemi yaşamaları açısından benzerler. Bu açıdan 9,75 Santimetrekaire’nin üçlemenin devamı bir roman gibi düşünmek doğru olur mu?

Üçlemenin değil, benim ülkenin sorunlarını, fay hatlarını işlemeye devam ettiğimin bir işareti olarak ele alınabilir. Bu ülke fay hatları, kırıkları, hala yoksulluk zenginlik, laiklik İslamcılık ve Türk Kürt sorunu.

“Savaşlar olmasaydı edebiyatın yarısı olmazdı” cümlelerinden hareketle merak ediyorum. Eğer Türkiye’de Türk-Kürt savaşı hiç olmasaydı ve siz üçlemeyi yazacak olsaydınız hangi bağlamda yazardınız ya da Mehmet ve Rojin’i nasıl buluştururdunuz?

Türk Kürt sorunu olmasaydı, o zaman Fay Kırığı üç değil iki kitaptan oluşurdu. Çünkü Rojin sadece Türk Kürt sorununu değil, savaşan insanın

çaresizliğini, savaşın vahşetini yansıtıyor. Rojin bir açıdan da savaşta ölen isimsiz insanların hakkını korumak, sesini duyurmak için yazıldı.

Son olarak romanlarınızı varoluşçu akıma göre incelemeye çalışan biri olarak sormalıyım ki sizi Türk edebiyatındaki varoluşçu yazarlara dâhil etmeli miyiz?

Bu, senin cevaplandırman gereken bir soru. Ben hep kategori dışı olmaya, inatla başkalarına benzememeye çalışan biri olmaya çalıştım.

19.12.2017

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akarsu, B. (1994). *Çağdaş Felsefe*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi
- Alvarez, A. (1992). *İntihar: Kan Dökücü Tanrı*. (Çev. Zuhal Çil Sarıkaya). Ankara: Feryal Matbaası
- Arkun, N. (1978). *İntiharın Psikodinamikleri*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası
- Başgil, A. F. (1962). *Din ve Laiklik*. İstanbul: Yağmur Yayınevi
- Baudrillard, J. (2016). *Simülakrlar ve Simülasyon*. (Çev. Oğuz Adanır). Ankara: Doğu Batı Yayınları
- Blackham, H. J. (2005). *Altı Varoluşçu Düşünür*. (Çev. Ekin Uşşaklı). Ankara: Dost Kitabevi
- Bozkurt, N. (1998). *20. Yüzyıl Düşünce Akımları*. İstanbul: Sarmal Yayınevi
- Camus, A. (1990). *Başkaldıran İnsan*. (Çev. Tahsin Yücel). Ankara: V Yayınları
- Camus, A. (2010). *Sisifos Söyleni*. (Çev. Tahsin Yücel). İstanbul: Can Yayınları
- Cansever, E. (2012). *Şiiri Şiirle Ölçmek: Şiir Üzerine Yazılar, Söyleşiler, Soruşturmalar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Cantek, L. (2016). *Mehmet Eroğlu: Edebi Aforizmalar*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Cevizci, A. (2002). *Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- Cevizci, A. (2010). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Say Yayınları
- Çelik, T. (2013). *Varoluş ve Roman*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Çüçen, A.K. (2015). *Varoluş Filozofları*. İstanbul: Sentez Yayıncılık
- Dostoyevski, F. M. (2013). *Karamazov Kardeşler*. (Çev. Nihal Yalaza Taluy). İstanbul: İş Bankası Yayınları

- Durkheim, E. (2002). *İntihar*. (Çev. Özer Ozankaya). İstanbul: Cem Yayınevi
- Eroğlu, M. (2009). *Fay Kırığı I: Mehmet*. İstanbul: Agora Kitaplığı
- Eroğlu, M. (2011). *Fay Kırığı II: Emine*. İstanbul: Agora Kitaplığı
- Eroğlu, M. (2013). *Fay Kırığı III: Rojin*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Eroğlu, M. (2014). *9,75 Santimetrekare*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Foulque, P. (1973). *Varoluş Felsefesi*. (Derleyen Nurettin Topçu). İstanbul: Hareket Yayınları
- Foulque, P. (1991). *Varoluşçuluk*. (Çev. Yakup Şahan). İstanbul: İletişim Yayınları
- Foulque, P. (1995). *Varoluşçunun Varoluşu*. (Çev. Yakup Şahan). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları
- Fromm, E. (1990). *Umut Devrimi*. (Çev. Şemsa Yeğin) İstanbul: Payel Yayınları
- Fromm, E. (1999). *Yeni Bir İnsan Yeni Bir Toplum*. (Çev. Necla Arat). İstanbul: Say Yayınları
- Fromm, E. (2011). *Özgürlük Korkusu*. (Çev. Selma Koçak). İstanbul: Doruk Yayımcılık
- Fromm, E. (2012). *Özgürleşme Olgusu*. (Çev. Sedat Erdemli). Balıkesir: Altınpost Yayınları
- Frolov, İ. (1991). *Felsefe Sözlüğü*. (Çev. Aziz Çalışlar). İstanbul: Cem Yayınevi
- Geçtan, E. (1990). *Varoluş ve Psikiyatri*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Geçtan, E. (1994). *İnsan Olmak*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Gümüş, S. (2008). *Başkaldırı ve Roman*. İstanbul: Can Yayınları
- Han, C. (1997). *Felsefi İntihar ve Ötesi*. İstanbul: Kora Yayın
- Hançerlioğlu, O. (2002). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi

- Heidegger, M. (2001). *Nietzsche'nin Tanrı Oldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*. (Çev. Levent Özşar). Bursa: Asa Kitabevi
- Heidegger, M. (2008). *Varlık ve Zaman*. (Çev. Kaan H. Ökten). İstanbul: Agora Kitaplığı
- Hilav, S. (1993). *100 Soruda Felsefe El Kitabı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi
- Horney, K. (1994). *Çağımızın Nevrotik Kişiliği*. (Çev. Selçuk Budak). Ankara: Öteki Yayınevi
- Jamison, K. R. (2004). *Erken Çöken Karanlık: İntiharı Anlamak*. (Çev. Emine Bademci). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Kaufmann, W. (1965). *Dostoyevski'den Sartre'a Varoluşçuluk*. (Çev. Akşit Göktürk). İstanbul: De Yayınevi
- Kabaklı, A. (1965). *Türk Edebiyatı*. Cilt 1. İstanbul: Türkiye Yayınevi
- Kabaklı, A. (2016). *Edebiyat Akımları*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları
- Kaya, N. (1999). *Neden İntihar Ediyorlar*. İstanbul: Nesil Basım
- Kefeli, E. (2007). *Metinlerle Batı Edebiyatı Akımları*. İstanbul: 3F Yayınevi
- Kılıç, S. (1984). *Yabancılaşma: İnsana Karşı Toplumsal Süreç*. İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası
- Köknel, Ö. (1992). *Depresyon Ruhsal Çöküntü*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi
- MacIntyre, A. (2001). *Varoluşçuluk*. (Çev. Hakkı Hünler). İstanbul: Paradigma Yayınları
- Magill, F. (1971). *Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klasığı*. (Çev. Vahap Mutal). İstanbul: Hareket Yayınları
- May, R. (1994). *Kendini Arayan İnsan*. (Çev. Ayşen Karpaz). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık

Mayer, F. (1992). *Yirminci Asırda Felsefe*. (Çev. Vahap Mutal). İstanbul: Dergâh Yayınları

Mehmedoğlu, A.U. (2013). *İnanç Psikolojisine Giriş*. İstanbul: Çamlıca Yayınları

Nutku, Uluğ (2006), *Ur Uruk Urşu*, Ankara: Anı Yayınları

Onur, B. (1986). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık Ölüm*. Ankara: V Yayınları

Özakkaş, T. (2004). *Bütüncül Psikoterapi*. İstanbul: Litera Yayıncılık

Ritter, J. (1954). *Varoluş Felsefesi*. (Çev. H. Batuhan). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Konferansları 4

Sartre, J. P. (2007). *Bulantı*. (Çev. Selahattin Hilav). İstanbul: Can yayınları

Sartre, J. P. (2011). *Varlık ve Hiçlik/ Fenomolojik Ontoloji Denemesi*. (Çev. Turhan Ilgaz). İstanbul: İthaki Yayınları

Sartre, P. (2015). *Yaşanmayan Zaman: Özgürlüğün Yolları 2*. (Çev. Gülseren Devrim). İstanbul: Can Yayınları

Sartre, J.P. (2016). *Varoluşçuluk*. (Çev. Asım Bezirci). İstanbul: Say Yayınları.

Schaff A. Gaidenko P. P. (1966). *Marxizm Varoluşçuluk ve Birey*. (Çev. Evinç Dinçer). İstanbul: De Yayınevi.

Schopenhauer, A. (2012). *Ölümün Anlamı*. (Çev. Ahmet Aydoğan). İstanbul: Say Yayınları

Timüçin, A. (2005). *Düşünce Tarihi 3*. İstanbul: Bulut Yayınları

Tolan, B. (1980). *Çağdaş Toplumun Bunalımı: Anomi ve Yabancılaşma*. Ankara: AİTİY

Tolan, B. (2005). *Sosyoloji*. Ankara: Gazi Kitabevi

Topçu, N. (2017). *Var Olmak*. İstanbul: Dergâh Yayınları

Türk, A. (2012). *Ateizmi Anlamak*. İstanbul: Propaganda Yayınları

- Uturgauri, S. (1989). *Bunalım Edebiyatı ve Modernizmin Sorunları: Türk Edebiyatı Üzerine*. (Çev. Hakan Aksay). İstanbul: Cem Yayınevi
- Wahl, J. (1999). *Varoluşçuluğun Tarihçesi*. (Çev. Bertan Onaran). İstanbul: Payel Yayınevi
- Yalom, I. (2001). *Varoluşçu Psikoterapi*. (Çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Makaleler

- Adugit, Y. (2013). “Özgürlüğün Kısa Tarihi”, *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 16, 63-93.
- Alpaslan, G. G. (2009). “1980 Sonrası Türk Romanında Yeraltından Yükselen Sesler”, H. Argunşah, A. Demir (Ed.), *1980 Sonrası Türk Romanı Sempozyumu* (17-26), Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.
- Aşkın, M. (2007). “Kimlik Ve Giydirilmiş Kimlikler”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (2), 213- 220.
- Aşkın, Z. (2009). “Niçin Varoluşçuluk?”, *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 3(4), 5-9.
- Baycanlar, S. Ç. (2011). “Halit Ziya’nın Romanlarında Yalnızlık Ve Ölüm Çemberinde “Tutunamayanlar” *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* , 6 (3), 615-622.
- Bender, M. T. (2015). “Varoluşçuluk ve Jean Paul Sartre Örnekleme”, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 4, 23-33.
- Çelebi, V. (2011). “S. Kierkegaard’ın Varoluşçuluk Felsefesi ve Varoluş Evreleri”, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 18, 69-86.

Duru, E. (2015). “Genel Aidiyet Ölçeğinin Psikometrik Özellikleri: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5 (44), 37-47.

Ergül, Ö. H. (2003). “Heidegger'in Varoluşçu Ontolojisi”, *Kaygı Dergisi*, 2, 68-72.

Geçtan, E. (1974). “Varoluşçu Psikolojinin Temel İlkeleri”. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 7(1), 13-17.

Gündoğdu, H. (2007). “Varoluşçu Felsefelerdeki Bazı Ortak Özellikler”, *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 7 (1), 95-131.

Hökelekli, H. (1991). “Ölüm Ve Ölüm Ötesi Psikolojisi” *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 3 (3), 151-165.

Kurt M. (2009). “Varoluşçuluğun Türk Edebiyatına Girişi ve İlk Etkileri”, *Gazi Üniversitesi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 139-154.

Öner, H. (2016) “Yakın Tarihimizdeki Üç Savaşın Cephe Gerisine Etkilerinin Edebi Eserler Üzerinden İncelenmesi”, Daşcıoğlu Y. (Ed), *Uluslararası Savaş Ve Edebiyat Sempozyumu* (355-363), Sakarya Üniversitesi Basımevi, Sakarya

Polat, E. ve Aşkın Z. (2017). “Ölüm Kavramının Heidegger ve Sartre Felsefesindeki Yeri”. *Kilikya Felsefe Dergisi* (1). 42-60.

Tekerek N. Ve Tekerek İ. (2014). “Özgürlüğün Bedeli'ni Özgürlük Kavramı Açısından Okumak”. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 34(2), 7-26.

Tokat, L. (2013). “Metafizik Belirsizlik Ve Anlam Sorunu Açısından Din ve Felsefe”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13 (1), 7-25.

Yaşar, M. R. (2007). “Yalnızlık”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (1), 237-260.

Tezler

Akbulut, B. (2014), *Etik Bağlamda Albert Camus'nün Başkaldırı Felsefesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aydın

Bulut, A. (2013), *Rasim Özdenören Hakkında Bir Monografi Çalışması*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Işık, H. C. (2008), *Türk Öykücülüğünde 1950 Kuşağı ve Varoluşçuluk*, (Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

Kocakaya, S. (2015), *Mekânsal İlişki Bağlamında Ruhsal Durumlar Ve Sanattaki Etkileşimi* (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

Kurt, M. (2007). *1950 Sonrası Türk Edebiyatında Varoluşçu Felsefeden Etkilenen Yazarların Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatma*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Savaş, H. (2001), *Sinema ve Varoluşçuluk*, (Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Şahin, Y. (2014), *Varoluşçuluk ve Bireyselleşme Bağlamında Oğuz Atay Eserlerinin İncelenmesi*, (Doktora Tezi), Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tokat, L. (1996), *Teist Varoluşçulukta Hürriyet Problemi*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yürek, H. (2009). “*Mehmet Eroğlu'nun Romanlarında Yapı, Tema ve Anlatım*”, (Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dergiler

Akınhay, O. Özer, A. “Mehmet Eroğlu: Yazarın, Asla Başı Ezilemeyecek Bir Adalet Duygusunun Olması Lazım”, *Öykü*, (Ekim 2000), 8-13.

Akınhay, O. Tarık, B. “Mehmet Eroğlu'yla Söyleşi: İslami Hareketin Baş Tacı, Mal, Mülk ve Zenginlik”, *Mesele*, (Nisan 2009), 8-13

Aksoy, E. “Yazın İle Felsefenin Eylemde Buluşması [Varoluşçuluk]”, *Türk Dili Yazın Akımları Özel Sayısı*, (Ocak 1981), 314- 321.

Duru, O. “Orhan Duru ile Söyleşi”, *Adam Öykü*, (Ocak-Şubat 1996), 146-147.

Edgü, F. “İntiharın İlişkileri”, *Yeni Dergi: Kişisel ve toplumsal Nedenleriyle İntihar Özel Sayısı*”, (Şubat 1968), 99-109

Edgü, F. “Bazı Yazarlarımızda izleri görülse de, Türk Edebiyatında varoluşçuluktan söz etmek güçtür”, *Milliyet Sanat Dergisi Varoluşçuluk Özel Sayısı*, (Ekim 1976), 202. 10-29.

Eroğlu, M. “Yazmak ve Roman Üzerine”, *um:ag 18.30 Söyleşileri- 1*” , (Ekim 2004), 9-33

Galip, A. “Romanlar Evreninde Gezinti”, *Edebiyat ve Eleştiri Dergisi*, (Kasım-Aralık 2002), 72-73.

Karapınar, D. “Mehmet Eroğlu İle ‘Düş Kırğınları’ Üzerine”, *Cumhuriyet Kitap Eki*, (Eylül 2005), 815. 16-17.

Öz, E. “50 Kuşağından Biri Olarak”, *Adam Öykü*, (Mayıs-Haziran 1996),147.

Özlü, D. “Demir Özlü’nün Yanıtı”, [Özel Sayı: 1950-1960 Kuşağının Ozan ve Hikâyecileri Kendi Kendileriyle Hesaplaşıyorlar] *Yeni Ufuklar*, (Ocak 1967), 66-71.

Tüzül, Ş. “İçimizden Biri: Mehmet Eroğlu”, *Odtülüler Bülteni*, (Şubat 2001), 6-7.

Ülker, Ç. “Mehmet Eroğlu ile Söyleşi”, *Varlık*, (Nisan 2004), 20-23.

Ülker, Ç. “Fay Kırığı Üçlemesi’nden İlk Kitap: “Mehmet”, *Varlık*, (Nisan 2009), 51-53.

Ülker, Ç. ‘Fay Kırığı’ Üçlemesi: “Emine”, *Varlık*, (Kasım 2011), 47-50

Yıldırım, Ş. “Mehmet Eroğlu İle Söyleşi”, *Agora*, (Ocak-Şubat 2005), 12-18.

Yıldız, A. “Mehmet Eroğlu’yla Zamanın Manzarası Üzerine”, *Edebiyat ve Eleştiri*, (Kasım-Aralık 2002), 64. 33-34.

t.y. “Milliyet Yayınları Roman Yarışması’nda 1. lik Ödülünü M. Eroğlu ve O. Pamuk Paylaştılar”, *Milliyet Sanat Dergisi*, (Mayıs 1979), 21, 22.

İnternet Kaynakları

URL 1 <http://www.halksahnesi.org/1998/06/17/bunalim-edebiyati-ve-modernizmin-sorunlari-svetlana-uturgaui/>, 12. 12. 2017

URL 2 <http://www.mehmeteroglu.info/>, 26.12. 2017

URL 3 <http://www.edebiyathaber.net/mehmet-eroglu-kitap-degil-yazar-okuyun/>, 01.01.2018

URL 4 <http://www.radikal.com.tr/kitap/kalemimi-gunun-modasina-gore-oynatmayacagim-1064157/>, 07.01.2018

URL 5 <http://aliosmangundogan.com/PDF/Makale/Ali-Osman-Gundogan-Birakilmislik.pdf?i=1>, 15.01.2018

URL 6 <https://www.insanokur.org/mehmet-fay-kirigi-1-mehmet-eroglu-toplunun-fay-hatlarini-konu-alan-bir-roman/>, 15.01.2018

URL 7 <http://www.mehmeteroglu.info/?p=1031>, 10.01.2018

URL8 http://vatankitap.gazetevatan.com/haber/rojin_insan_kalmanin_romani_/1/21666, 10.01.2018

URL 9 <https://celasun.wordpress.com/2015/11/25/fay-kirigi-uclemesi-mehmet-eroglu/>, 12.01.2018

URL 10 <http://www.mehmeteroglu.info/?p=467>, 10.10.2018

URL 11 <http://www.mehmeteroglu.info/?p=1119>, 12.01. 2018

URL 12 <http://bianet.org/biamag/kitap/161919-mehmet-eroglu-ndan-9-75-santimetrekare>, 13.01.2018

URL 13 <http://www.cangungen.com/2015/01/16/varoluscu-psikoterapi-3-savunma-mekanizmalari/>, 10. 11. 2017

URL 14 <http://www.mehmeteroglu.info/?p=495> 16.01.2018

URL 15 <http://www.mehmeteroglu.info/?p=1109>, 20.01.2018

URL 16 <http://www.mehmeteroglu.info/?p=477>, 20.02.2018

URL17<https://books.google.com.tr/books?id=5hmJDQAAQBAJ&pg=PT45&lpg=PT45&dq>, 20.02.2018

URL 18 <http://www.psikolojik.gen.tr/bunalti.html>, 22.03.2018

URL 19 <http://www.mehmeteroglu.info/?p=1101>, 25.03.2018

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ebru Gülşah GÜZEL
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum- 22.08.1993
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrenimi	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetler	VII. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi Ve Folkloru Kongresi/Sanat Etkinlikleri Bakü/Azerbaycan
İş Deneyimi	
Stajlar	Nevzat Karabağ Anadolu Öğretmen Lisesi ATA-TÖMER
Projeler	-
Çalıştığı Kurumlar	-
İletişim	
E-posta Adresi	ebrugzl93@gmail.com
Yüksek Lisans Mezuniyet Tarihi	
30.07.2018	